

Havenmonitor

*De economische betekenis van
Nederlandse zeehavens 2002-2017*

Onderzoekers
Dr. Larissa van der Lugt
Jan-Jelle Witte MSc
Elias Becker MSc
Martijn Streng MSc

Oktober 2018

Opgesteld voor: Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Colofon

De Havenmonitor 2017 is een uitgave van Erasmus Universiteit Rotterdam – Erasmus Centre for Urban, Port and Transport Economics (Erasmus UPT) in opdracht van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu.

Auteurs: Dr. Larissa van der Lugt, Jan-Jelle Witte MSc, Elias Becker MSc en Martijn Streng MSc

Kijk voor meer informatie op www.eur.nl/upt

Foto voorkant: Francesco Faes

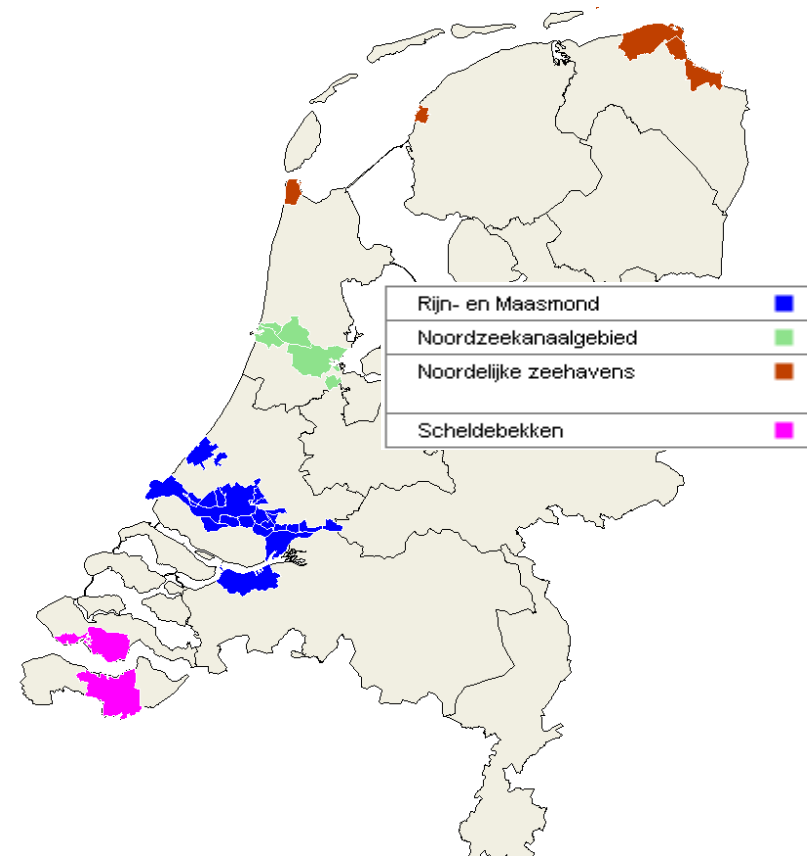
Inhoudsopgave

COLOFON	I
INHOUDSOPGAVE	I
1. DE NEDERLANDSE ZEEHAVENS	2
OVERZICHT ONTWIKKELINGEN	4
Verhouding met Nederlandse economie	4
Werkgelegenheid.....	5
Toegevoegde waarde (direct).....	7
Indirecte effecten	9
Aanpassingen methode Havenmonitor 2017	10
2. ECONOMISCHE BETEKENIS NEDERLANDSE ZEEHAVENS	11
Haven- en Maritieme Monitor	12
Economische ontwikkelingen 2002-2017	13
Economische betekenis per zeehaven	14
Economische betekenis per sector	17
3. ECONOMISCHE ONTWIKKELING PER ZEEHAVEN EN SECTOR	18
Economische indicatoren per zeehaven per sector (direct).....	23
Werkgelegenheid.....	24
Toegevoegde Waarde.....	56
Bedrijfsvestigingen	88
Economische indicatoren per zeehaven (indirect).....	114
BIJLAGE 1 GEHANTEERDE DEFINITIES EN ONDERZOEKSMETHODE	119
BIJLAGE 2 OVERZICHT ZEEHAVENGERELATEERDE ACTIVITEITEN	136

1. De Nederlandse Zeehavens

Deze Havenmonitor geeft inzicht in de economische ontwikkeling van de Nederlandse Zeehavens. Figuur 1-1 geeft weer welke gebieden tot de Nederlandse zeehavens worden gerekend. In Tabel 1-1 staat weergegeven welke zeehavens en zeehavengemeenten worden onderscheiden.

	2016	2017	Absolute verandering 2016-2017	% verandering
Werkgelegenheid (in werkzame personen)				
Directe werkgelegenheid	179.959	184.248	+4.290	+2,38%
Indirecte werkgelegenheid	160.274	165.676	+5.402	+3,37%
Totale werkgelegenheid	340.233	349.924	+9.692	+2,85%
Aandeel in economie NL	3,8%	3,8%	0%	
Toegevoegde waarde (in euro's)				
Directe toegevoegde waarde	26,89 mld	27,87 mld	+0,98 mld	+3,65%
Indirecte toegevoegde waarde	14,07 mld	14,56 mld	+0,49 mld	+3,49%
Totale toegevoegde waarde	40,95 mld	42,42 mld	+1,47 mld	+3,59%
Aandeel in economie NL	5,8%	5,8%	0%	

Figuur 1-1: Zeehavengebieden in Nederland

Tabel 1-1: Zeehavengebieden, zeehavens en zeehavengemeenten

Noordelijke Zeehavens		Noordzeekanaalgebied		Rijn- en Maasmond		Waarvan R'dam-Rijnmond		Scheldebekken	
Zeehaven	Gemeente	Zeehaven	Gemeente	Zeehaven	Gemeente	Zeehaven	Gemeente	Zeehaven	Gemeente
Delfzijl	Delfzijl	Amsterdam	Amsterdam	Dordrecht	Dordrecht	Rotterdam	Rotterdam	Vlissingen	Vlissingen
Eemshaven	Eemsmond	Beverwijk	Beverwijk	Moerdijk	Moerdijk	Schiedam	Schiedam	Borsele	Borsele
Harlingen	Harlingen	Velsen/ IJmuiden	Velsen/ IJmuiden	Scheveningen	Den Haag	Vlaardingen	Vlaardingen	Terneuzen	Terneuzen
Den Helder	Den Helder	Zaanstad	Zaanstad	Drechtsteden (excl. Dordrecht)	Alblasserdam*	Maassluis	Maassluis		
					Gorinchem* Hardinxveld- Giessendam* Hendrik-Ido- Ambacht* Nieuw- Lekkerland* Papendrecht* Sliedrecht* Zwijndrecht*	Overig Rijnmond	Albrandswaard Capelle aan den IJssel Krimpen aan den IJssel Lansingerland Ridderkerk Barendrecht		

* Specifieke afbakening op basis van postcode

Overzicht ontwikkelingen

In 2017 is de directe werkgelegenheid in de zeehavens met 2,38% (4.290 werkzame personen) gestegen t.o.v. de omvang in 2016. In totaal waren er 184.248 directe havengerelateerde werkzame personen in Nederland.

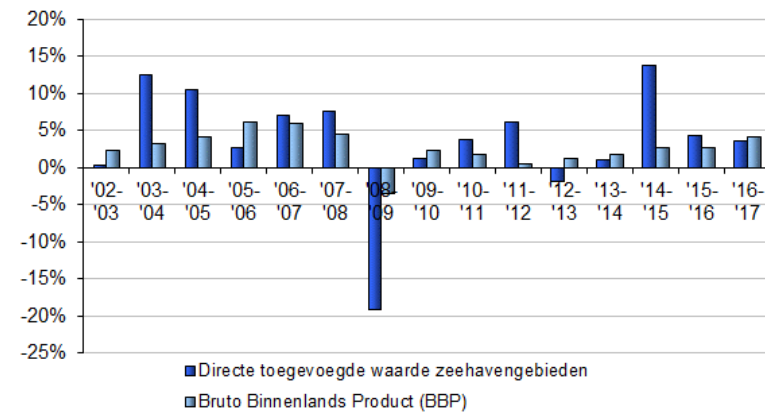
De directe toegevoegde waarde in de zeehavens is gestegen met €0,98 miljard, een stijging van 3,7%. De directe toegevoegde waarde van de Nederlandse zeehavens bedraagt €27,9 miljard. De indirecte werkgelegenheid en toegevoegde waarde zijn in lijn ook toegenomen.

Verhouding met Nederlandse economie

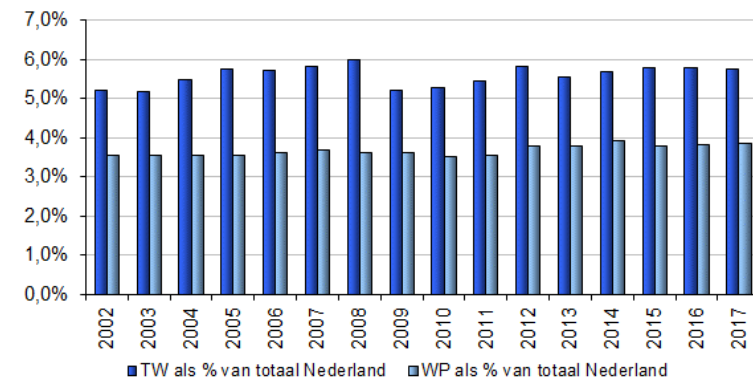
De zeehavens maken een belangrijk deel uit van de Nederlandse economie. Het totaal van de directe en indirecte aan de havens gerelateerde werkgelegenheid was 3,8 % van de totale werkgelegenheid in Nederland. De werkgelegenheid in de zeehavens is ongeveer even hard gegroeid als de werkgelegenheid in heel Nederland; het relatieve belang is ongeveer gelijk gebleven.

De toegevoegde waarde, direct en indirect door de havens gegenereerd, bedroeg €41,8 miljard in 2016. Dat is 5,8% van het bruto binnenlands product. In 2017 is het aandeel van de havens in de Nederlandse economie daarmee ongeveer gelijk gebleven ten opzichte van 2016.

Procentuele verandering toegevoegde waarde (direct)

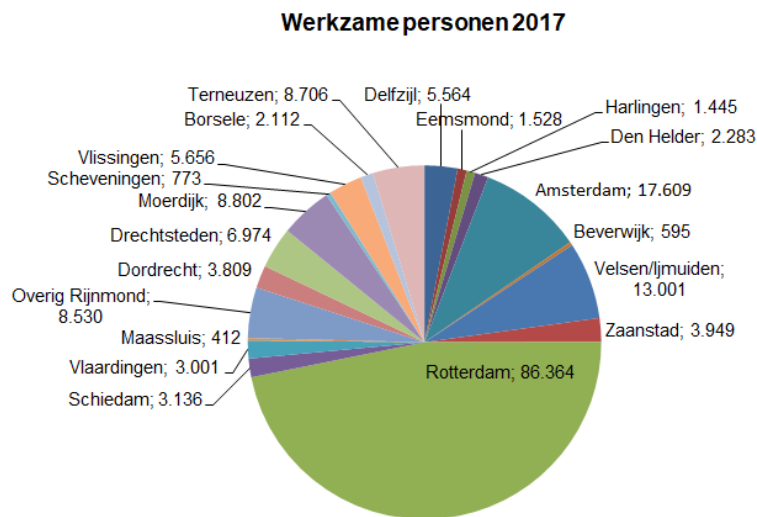
Direct & indirect % van de havens in de NL economie

Werkgelegenheid

De directe werkgelegenheid in de havens wordt gemeten door op bedrijfsniveau het aantal werkzame personen te meten. Er worden in de Havenmonitor drie verschillende categorieën arbeid meegenomen.

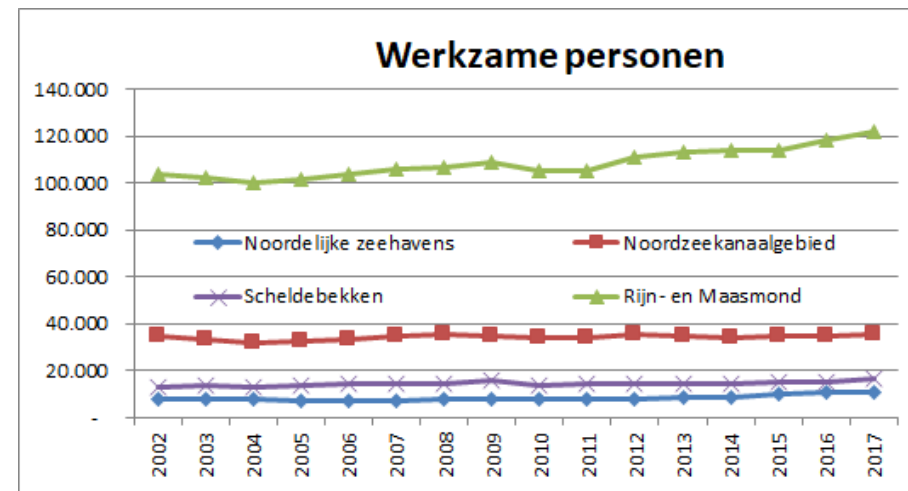
Ten eerste de aan de knooppuntfunctie gerelateerde werkgelegenheid in de haven, zoals de overslag en opslag van goederen en de planning van transport. Ten tweede de arbeid direct gerelateerd aan de zeehavens voor de aan- en afvoer van goederen per spoor, binnenvaart, weg en pijpleiding. Ten derde de werkgelegenheid bij bedrijven in productie, handel en dienstverlening die direct aan de zeehaven gerelateerd is en daar gevestigd zijn. Bijvoorbeeld de petrochemische industrie, scheepsbouw en expertisebureaus.

In totaal zijn er ruim 184 duizend werkzame personen direct verbonden aan de Nederlandse zeehavens. De meeste daarvan zijn te vinden in de regio Rotterdam-Rijnmond: 101,4 duizend. Het Noordzeekanaalgebied heeft 35,1

duizend werkzame personen in de haven. In de Zeeuwse havens zijn er ongeveer 16,5 duizend werkzame personen. Moerdijk en Dordrecht & Drechtsteden zijn goed voor respectievelijk 8,8 en 10,7 duizend werkzame personen. In Groningen (Eemsmond en Delfzijl samen) zijn er 7,1 duizend werkzame personen in de haven.

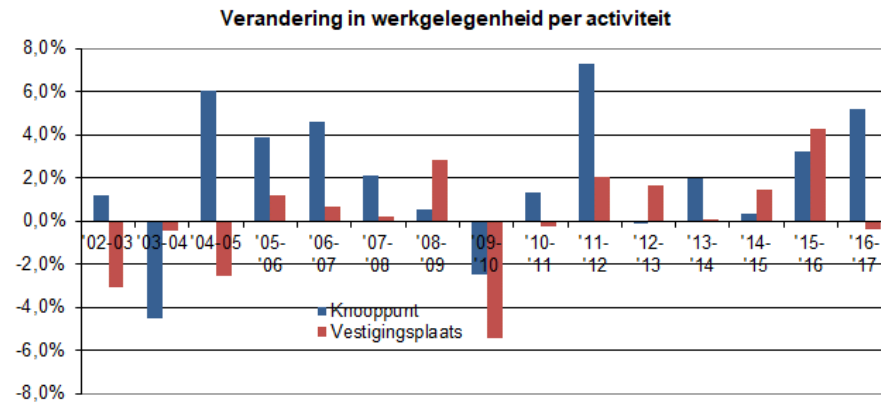
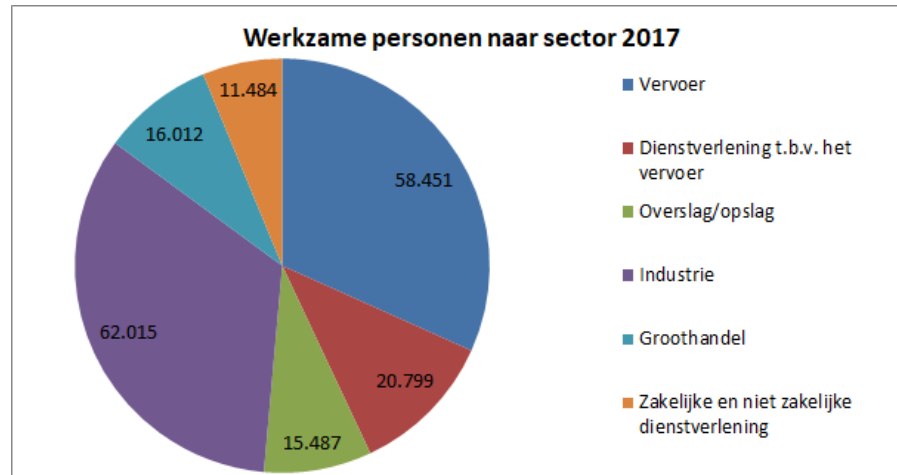
De totale directe werkgelegenheid in de Nederlandse zeehavens is met 2,4% gestegen in 2017. Opvallende stijger is Rotterdam, met bijna 3.000 werkzame personen meer. In NZKG is een minieme stijging en in het Scheldebekken een stijging met ruim 900 werkzame personen. Noordelijke zeehavens blijven vrijwel gelijk.

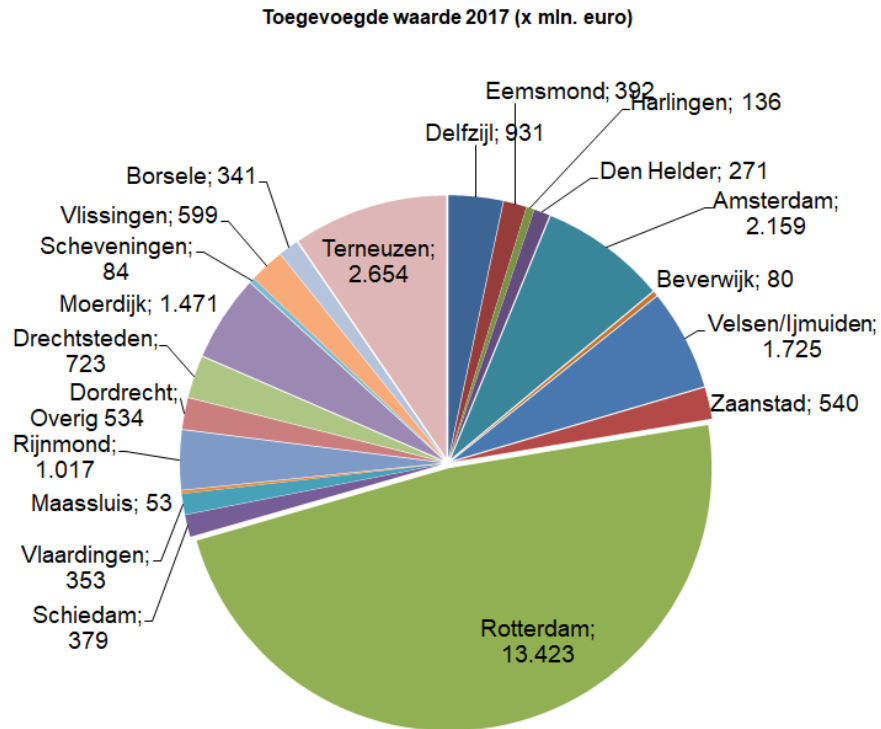
In de havens zijn iets meer (ongeveer 5.000) werkzame personen in de knooppunt functie (vervoer, overslag, opslag) te vinden dan in de vestigingsplaats functies (handel, industrie en dienstverlening); in de knooppunt functie ongeveer 94,7 duizend ten opzichte van ongeveer 89,5 duizend in de vestigingsplaatsfunctie. De omvangrijkste deelsectoren zijn de

industrie met ruim 62,0 duizend werkzame personen en vervoer met 58,5 duizend werkzame personen.

Gekeken naar de ontwikkelingen per sector, is te zien dat de groei van de werkgelegenheid in de knooppuntfunctie veel sterker is geweest dan de groei in de vestigingsplaatsfunctie. Binnen de knooppuntsfunctie is vooral het wegvervoer gegroeid. De vestigingsplaatsfunctie is heel licht met ongeveer 300 werkzame personen afgenomen in Nederland, vooral in de groothandel.

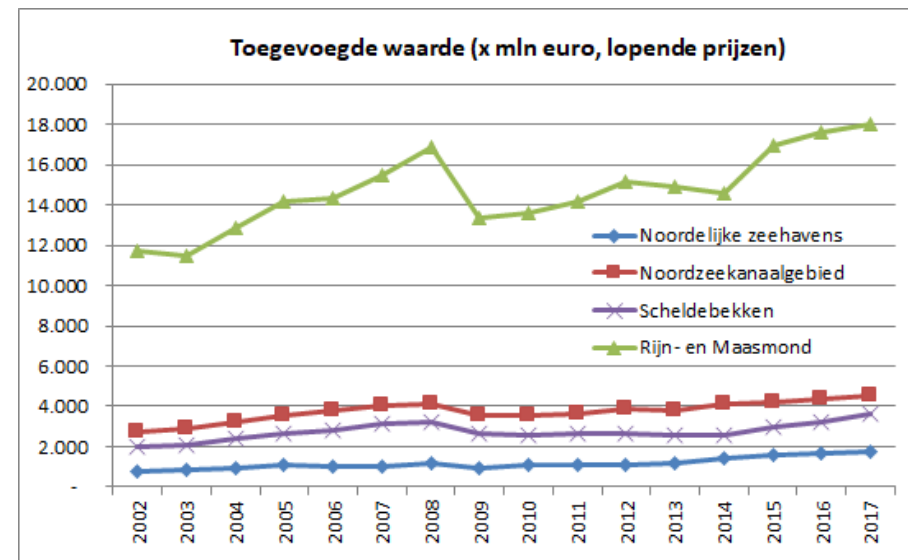
Toegevoegde waarde (direct)

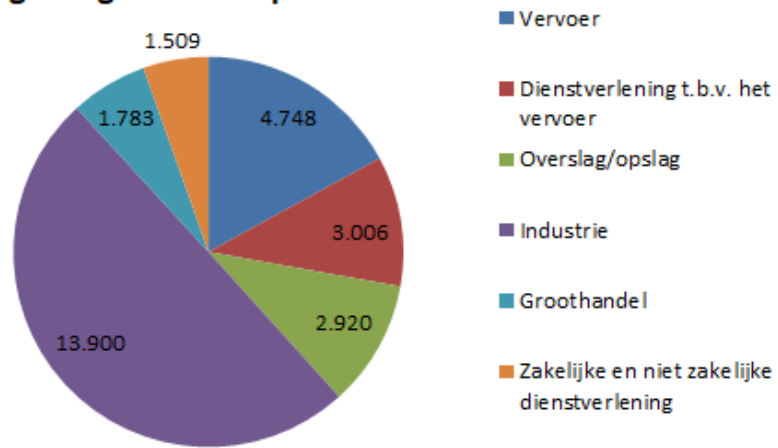
De toegevoegde waarde van een activiteit is de optelsom van de vergoeding voor arbeid, kapitaal en ondernemerschap, oftewel lonen, afschrijvingen en winst. Grotendeels komt dat overeen met de verkoop minus de inkoop van een bedrijf, het geeft weer welke waarde een bedrijf door zijn activiteiten toevoegt aan de economie. De toegevoegde waarde die direct door activiteiten in de Nederlandse zeehavens gerealiseerd is bedroeg in 2017 €27,8 miljard. Dat is ongeveer €1 mld meer dan in het jaar daarvoor. De toegevoegde waarde van de Nederlandse havens wordt voor bijna de helft gerealiseerd in Rotterdam. Verder wordt er in Terneuzen 2,7 mld,

Amsterdam 2,2 mld, in Velsen 1,7 mld en in Moerdijk ongeveer 1,5 miljard euro aan toegevoegde waarde gegenereerd in de haven.

De meeste havengebieden lieten een stijging van de toegevoegde waarde zien, maar in enkele havens was sprake van een afname van de directe toegevoegde waarde; Eemshaven daalde met 37 miljoen, Amsterdam met 20 mln.

Toegevoegde waarde per sector 2017

In toegevoegde waarde gemeten bestaat het directe economisch belang van de havens voor 49,9% uit industriële activiteiten, 21,3% diensten aan het vervoer (inclusief op- en overslag), 17,0% uit vervoer en 11,8% groothandel en zakelijke dienstverlening.

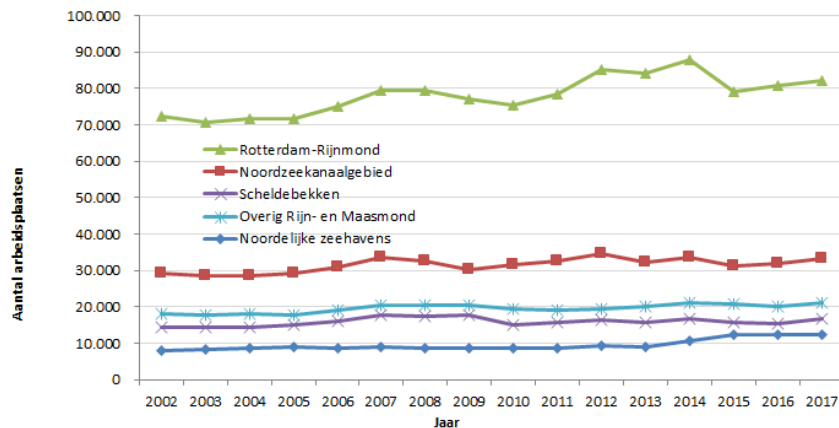
Indirecte effecten

Naast de directe economische effecten in de haven en daar direct aan gerelateerde activiteiten, bestaat er een bredere economische impact in de Nederlandse economie. In de Havenmonitor worden de achterwaartse effecten berekend, alle effecten van de inkoop die havenbedrijven doen in de Nederlandse economie.¹ De indirecte toegevoegde waarde volgt per sector over het algemeen een vergelijkbaar patroon met de directe toegevoegde waarde. Hoe meer er geproduceerd wordt, hoe meer er wordt ingekocht.

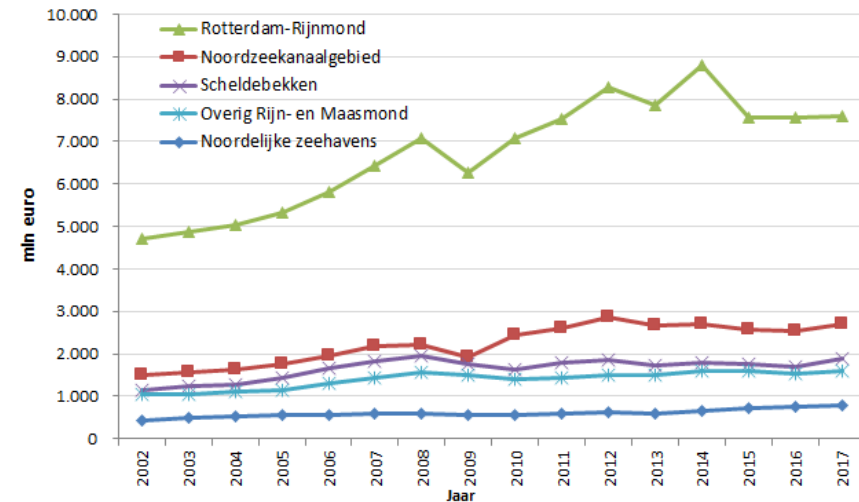
De indirecte toegevoegde waarde gecreëerd door de zeehavens is € 14,6 miljard in 2017, 490 mln (3,5%) hoger dan de waarde in 2016. De indirecte werkgelegenheid bedraagt ongeveer 165,7 duizend werkzame personen;

een stijging van ten opzichte van ongeveer 5.400 indirect werkzame personen (3,4%). De daling van de indirecte effecten ten opzichte van de monitor van vorig jaar (zowel werkzame personen als toegevoegde waarde) komt door een aanpassing in de IO classificatie. Deze aanpassing wordt meer in detail besproken in het hoofdstuk over de aanpassingen in de methode, maar het komt erop neer dat voor 2015, 2016 en 2017 voor de havenmonitor dominante multipliers lager zijn, waardoor met terugwerkende kracht het aantal indirect werkzame personen en de indirecte toegevoegde waarde (sterk) afneemt.

Indirecte werkgelegenheid (werkzame personen)

Indirecte toegevoegde waarde (mln euro, lopende prijzen)

¹ N.B. In de indirecte economische effecten kunnen dubbelstellingen zitten onder onderlinge leveranties. Dit is inherent aan de gekozen methodologie en beschikbare data. Het genoemde bedrag is een maximum bedrag. Zie Bijlage 1 voor een verdere toelichting.

Aanpassingen methode Havenmonitor 2017

In dit en het volgende hoofdstuk wordt gedetailleerd weergegeven hoe de economische betekenis van de Nederlandse zeehavens zich ontwikkeld heeft van 2002 tot en met 2017. Deze berekeningen worden elk jaar uitgevoerd volgens dezelfde methode. Door ontwikkelingen in de verzameling en verkrijgbaarheid van data zijn in de loop der jaren aanpassingen aangebracht in de berekening. Na elke herziening worden de voorgaande jaren herberekend, zodat een consistente tijdreeks ontstaat. Met het verschijnen van een nieuwe Havenmonitor komen eerdere versies te vervallen.

De consequente doorvoering van werkzame personen over eerdere jaren kan leiden tot licht afwijkende waardes voor werkzame personen in deze eerdere jaren.

Voor wat betreft de gegevens van het CBS over de achterlandtransporten zijn er geen methodologische veranderingen geweest. Bij de economische gegevens van het CBS over input-outputrelaties tussen sectoren zijn door het CBS enkele kleine wijzigingen in classificering doorgevoerd. Hierbij is de sector "Ondersteunende activiteiten delfstoffenwinning" afgesplitst uit bestaande sectoren. Omdat deze sector in de input-output tabellen van de Havenmonitor niet afzonderlijk onderscheiden wordt is deze sector in de Havenmonitor samengevoegd met de sector Delfstoffenwinning. Dit is van toepassing op de jaren 2015-2017, voor eerdere jaren heeft het CBS geen bijgewerkte cijfers gepubliceerd. Andere classificeringswijzigingen in de CBS input-outputdata hebben geen gevolgen voor de Havenmonitor.

2. Economische betekenis Nederlandse zeehavens

Tabel 2-1: Zeehavengerelateerde werkgelegenheid in Nederland in 2017

	Werkzame personen
Locatiegebonden zeehavengerelateerde activiteiten	131.290
Niet-locatiegebonden zeehavengerelateerde activiteiten	52.958
Directe werkgelegenheid zeehavengebieden	184.248
<i>In % van totaal in Nederland</i>	2,0%
Indirecte werkgelegenheid	165.676
In % van totaal in Nederland	1,8%
Totale werkgelegenheid zeehavengerelateerde activiteiten	349.924
<i>In % van totaal in Nederland</i>	3,8%
Werkzame personen in Nederland	9.098.000

Tabel 2-2: Zeehavengerelateerde toegevoegde waarde in Nederland in 2017
(in lopende prijzen)

	Toegevoegde waarde (mrd Euro, lopende prijzen,)
Locatiegebonden zeehavengerelateerde activiteiten	24,2
Niet-locatiegebonden zeehavengerelateerde activiteiten	3,7
Directe toegevoegde waarde zeehavengebieden	27,87
<i>In % van totaal in Nederland</i>	3,8%
Indirecte toegevoegde waarde	14,56
In % van totaal in Nederland	2,0%
Totale toegevoegde waarde zeehavengerelateerde activiteiten	42,42
<i>In % van totaal in Nederland</i>	5,8%
Bruto binnenlands product	737,0

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Haven- en Maritieme Monitor

Dit jaar is wederom een volledige vergelijking gemaakt met de Maritieme Monitor. Dit geeft een overzicht van welke maritieme activiteiten in de havens plaats vinden en welke in een ander deel van Nederland. Eventuele afwijkingen tussen de totalen binnen deze tabel worden veroorzaakt door afrondingsverschillen.

Totaal zeehavens

WP	TW
184.248	27,9

Niet maritiem binnen de havengebieden

	WP	%	TW	%
Industrie	47,6		11,6	
Handel	13,8		1,6	
Dienstverlening	6,9		1,3	

**Tabel 2-3: Vergelijking Havenmonitor - Maritieme Monitor
(WP- werkzame personen x1.000, TW- toegevoegde waarde in mrd. euro)**

Totaal maritieme sectoren			Maritiem buiten de havengebieden			Maritiem binnen de havengebieden				
	WP	TW		WP	TW		WP	%	TW	%
Offshore	26,3	2,5	Offshore	21,2	1,5	Offshore	5,1	19%	1,02	41%
Maritieme dienstverlening	13,6	1,4	Maritieme dienstverlening	10,0	1,0	Maritieme dienstverlening	3,6	26%	0,43	31%
Watersportindustrie	10,5	0,7	Watersportindustrie	8,8	0,7	Watersportindustrie	0,3	3%	0,03	4%
Maritieme toeleveranciers	16,7	1,7	Maritieme toeleveranciers	16,4	1,5	Maritieme toeleveranciers	1,7	10%	0,20	12%
Zeevaart	7,2	1,6	Zeevaart	2,6	0,7	Zeevaart	4,6	64%	0,92	58%
Scheepsbouw	12,0	0,7	Scheepsbouw	5,1	0,2	Scheepsbouw	6,9	58%	0,46	65%
Binnenvaart	12,8	1,2	Binnenvaart	4,6	0,1	Binnenvaart	8,2	64%	1,15	96%
Visserij	2,3	0,4	Visserij	1,8	0,3	Visserij	0,5	22%	0,06	15%
Waterbouw	6,3	0,6	Waterbouw	3,2	0,3	Waterbouw	3,1	49%	0,27	46%
Overslag, opslag, Dienstverlening tav vervoer	47,7	7,2	Overslag, opslag, Dienstverlening tav vervoer	11,5	1,3	Overslag, opslag, dienstverlening tav vervoer	36,2	76%	5,90	82%
Totaal Maritieme monitor						Aan haven gerelateerd vervoer				
							WP	%	TW	%
						Spoorvervoer	1,6		0,10	
						Wegvervoer	44,0		2,64	
						Pijpleiding	0,05		0,13	

Economische ontwikkelingen 2002-2017

Tabel 2-4: Ontwikkeling in zeehavengerelateerde werkgelegenheid in 2002-2017

	Werkzame personen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Locatiegebonden zeehavengerelateerde activiteiten	123.902	121.141	120.771	119.475	121.156	121.733	122.734	125.390	119.457	119.126	121.636	123.011	123.726	124.871	130.680	131.290
Niet-locatiegebonden zeehavengerelateerde activiteiten	34.681	35.557	32.281	35.524	37.619	41.020	41.855	41.999	41.171	42.349	47.297	47.198	48.178	48.589	49.279	52.958
Directe werkgelegenheid zeehavengebieden	158.583	156.697	153.052	154.999	158.775	162.752	164.589	167.388	160.629	161.476	168.933	170.209	171.903	173.460	179.959	184.248
In % van totaal in Nederland	1,9%	1,9%	1,8%	1,9%	1,9%	1,9%	1,8%	1,9%	1,8%	1,8%	1,9%	1,9%	2,0%	2,0%	2,0%	2,0%
Indirecte werkgelegenheid	141.912	139.809	141.491	142.353	149.763	160.196	158.734	154.094	149.892	154.709	165.047	161.651	170.033	159.164	160.274	165.676
In % van totaal in Nederland	1,7%	1,7%	1,7%	1,7%	1,8%	1,8%	1,8%	1,7%	1,7%	1,7%	1,9%	1,9%	1,9%	1,8%	1,8%	1,8%
Totale werkgelegenheid zeehavengerelateerde activiteiten	300.495	296.506	294.543	297.353	308.538	322.949	323.323	321.483	310.521	316.185	333.979	331.860	341.936	332.624	340.233	349.924
In % van totaal in Nederland	3,6%	3,5%	3,6%	3,6%	3,6%	3,7%	3,6%	3,6%	3,5%	3,6%	3,8%	3,8%	3,9%	3,8%	3,8%	3,8%
Werkzame personen in Nederland (x1.000 personen)	8.427	8.380	8.285	8.340	8.521	8.772	8.915	8.839	8.779	8.855	8.837	8.733	8.725	8.808	8.905	9.098

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 2-5: Ontwikkeling in zeehavengerelateerde toegevoegde waarde in 2002-2017 (in lopende prijzen)

	Toegevoegde waarde (in mrd euro, lopende prijzen)															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Locatiegebonden zeehavengerelateerde activiteiten	15,3	15,3	17,6	19,5	19,8	21,1	22,7	17,9	17,9	18,8	19,8	19,2	19,1	22,1	23,1	24,2
Niet-locatiegebonden zeehavengerelateerde activiteiten	2,0	2,0	1,8	2,0	2,3	2,5	2,7	2,6	2,8	2,7	3,1	3,3	3,5	3,7	3,8	3,7
Directe toegevoegde waarde zeehavengebieden	17,2	17,3	19,4	21,5	22,1	23,6	25,4	20,5	20,8	21,6	22,9	22,4	22,7	25,77	26,89	27,87
In % van totaal in Nederland	3,4%	3,4%	3,7%	3,9%	3,8%	3,8%	3,9%	3,3%	3,2%	3,3%	3,5%	3,4%	3,4%	3,7%	3,8%	3,8%
Indirecte toegevoegde waarde	8,9	9,2	9,6	10,2	11,3	12,4	13,4	12,0	13,1	13,9	15,1	14,4	15,6	14,21	14,07	14,56
In % van totaal in Nederland	1,8%	1,8%	1,8%	1,9%	1,9%	2,0%	2,1%	1,9%	2,1%	2,1%	2,3%	2,2%	2,3%	2,1%	2,0%	2,0%
Totale toegevoegde waarde zeehavengerelateerde activiteiten	26,1	26,5	29,0	31,7	33,4	36,1	38,8	32,5	33,9	35,5	38,0	36,8	38,2	39,99	40,95	42,42
In % van totaal in Nederland	5,2%	5,2%	5,5%	5,7%	5,7%	5,8%	6,0%	5,2%	5,3%	5,5%	5,8%	5,6%	5,7%	5,8%	5,8%	5,8%
Bruto binnenlands product	501,1	512,8	529,3	550,9	584,5	619,2	647,2	624,8	639,2	650,4	653,0	660,5	671,6	690,0	708,3	737,0

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 2-6: Ontwikkeling in zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen in 2002-2017

	Bedrijfsvestigingen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Totaal Nederlandse zeehavengebieden	3.091	3.060	3.070	3.031	3.036	3.106	3.096	3.067	3.007	3.004	3.118	3.202	3.247	3.376	3.789	3.713

Economische betekenis per zeehaven

Tabel 2-7: Directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid, toegevoegde waarde en aantal bedrijfsvestigingen per zeehavengebied en zeehaven in 2017

Zeehavengebieden	Werkgelegenheid		Toegevoegde waarde		Bedrijfsvestigingen	
	Werkzame personen	%	mln Euro	%	aantal	%
<i>Noordelijke zeehavens</i>	<i>10.820</i>	<i>100,0%</i>	<i>1.730</i>	<i>100,0%</i>	<i>494</i>	<i>100,0%</i>
Delfzijl	5.564	51,4%	931	53,8%	186	37,7%
Eemsmond	1.528	14,1%	392	22,6%	53	10,7%
Harlingen	1.445	13,4%	136	7,9%	157	31,8%
Den Helder	2.283	21,1%	271	15,6%	98	19,8%
<i>Noordzeekanaalgebied</i>	<i>35.154</i>	<i>100,0%</i>	<i>4.504</i>	<i>100,0%</i>	<i>821</i>	<i>100,0%</i>
Amsterdam	17.609	50,1%	2.159	47,9%	288	35,1%
Beverwijk	595	1,7%	80	1,8%	72	8,8%
Velsen/IJmuiden	13.001	37,0%	1.725	38,3%	212	25,8%
Zaanstad	3.949	11,2%	540	12,0%	249	30,3%
<i>Rijn- en Maasmond</i>	<i>121.800</i>	<i>100,0%</i>	<i>18.037</i>	<i>100,0%</i>	<i>2.172</i>	<i>100,0%</i>
Rotterdam	86.364	70,9%	13.423	74,4%	975	44,9%
Schiedam	3.136	2,6%	379	2,1%	82	3,8%
Vlaardingen	3.001	2,5%	353	2,0%	66	3,0%
Maasluis	412	0,3%	53	0,3%	26	1,2%
Overig Rijnmond	8.530	7,0%	1.017	5,6%	437	20,1%
Dordrecht	3.809	3,1%	534	3,0%	210	9,7%
Drechtsteden	6.974	5,7%	723	4,0%	103	4,7%
Moerdijk	8.802	7,2%	1.471	8,2%	223	10,3%
Scheveningen	773	0,6%	84	0,5%	50	2,3%
waarvan <i>Rotterdam-Rijnmond</i>	<i>101.443</i>	<i>83,3%</i>	<i>15.226</i>	<i>84,4%</i>	<i>1.586</i>	<i>73,0%</i>
<i>Scheldebekken</i>	<i>16.474</i>	<i>100,0%</i>	<i>3.595</i>	<i>100,0%</i>	<i>226</i>	<i>100,0%</i>
Vlissingen	5.656	34,3%	599	16,7%	69	30,5%
Borsele	2.112	12,8%	341	9,5%	37	16,4%
Terneuzen	8.706	52,8%	2.654	73,8%	120	53,1%
Totaal	184.248		27.865		3.713	

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 2-8: Indirecte zeehavengerelateerde werkgelegenheid en toegevoegde waarde per zeehavengebied en zeehaven in 2017

Zeehavengebieden	Werkgelegenheid		Toegevoegde waarde	
	Werkzame personen	%	mln Euro	%
<i>Noordelijke zeehavens</i>	12.514	7,6%	777	5,3%
Delfzijl	5.674	3,4%	459	3,2%
Eemshaven	1.660	1,0%	144	1,0%
Harlingen	1.379	0,8%	79	0,5%
Den Helder	3.801	2,3%	94	0,6%
<i>Noordzeekanaalgebied</i>	33.246	20,1%	2.691	18,5%
Amsterdam	13.445	8,1%	1.034	7,1%
Beverwijk	671	0,4%	35	0,2%
Velsen/Ijmuiden	14.223	8,6%	1.140	7,8%
Zaanstad	4.906	3,0%	482	3,3%
<i>Rijn-Maasmond</i>	103.341	62,4%	9.206	63,2%
Rotterdam	70.217	42,4%	6.761	46,4%
Schiedam	2.675	1,6%	179	1,2%
Vlaardingen	2.092	1,3%	176	1,2%
Maassluis	312	0,2%	23	0,2%
Overig Rijnmond	6.936	4,2%	469	3,2%
Dordrecht	3.922	2,4%	275	1,9%
Drechtsteden	8.804	5,3%	617	4,2%
Moerdijk	7.921	4,8%	677	4,7%
Scheveningen	463	0,3%	29	0,2%
waarvan Rotterdam-Rijnmond	82.232	49,6%	7.608	52,3%
<i>Scheldebekken</i>	16.576	10,0%	1.884	12,9%
Vlissingen	4.483	2,7%	337	2,3%
Borsele	3.017	1,8%	208	1,4%
Terneuzen	9.076	5,5%	1.338	9,2%
<i>Totaal Nederlandse zeehavengebieden</i>	165.676	100%	14.558	100%

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 2-9: Totale zeehavengerelateerde werkgelegenheid en toegevoegde waarde, per zeehaven in 2017

Zeehavengebieden	Werkzame personen			Toegevoegde waarde (mln. Euro)		
	Direct	Indirect	Totaal	Direct	Indirect	Totaal
Noordelijke zeehavens	10.820	12.514	23.334	1.730	777	2.506
Delfzijl	5.564	5.674	11.238	931	459	1.391
Eemshard	1.528	1.660	3.188	392	144	536
Harlingen	1.445	1.379	2.825	136	79	216
Den Helder	2.283	3.801	6.084	271	94	364
Noordzeekanaalgebied	35.154	33.246	68.400	4.504	2.691	7.195
Amsterdam	17.609	13.445	31.054	2.159	1.034	3.193
Beverwijk	595	671	1.266	80	35	115
Velsen/IJmuiden	13.001	14.223	27.224	1.725	1.140	2.865
Zaanstad	3.949	4.906	8.855	540	482	1.022
Rijn- en Maasmond	121.800	103.341	225.141	18.037	9.206	27.243
Rotterdam	86.364	70.217	156.581	13.423	6.761	20.185
Schiedam	3.136	2.675	5.810	379	179	558
Vlaardingen	3.001	2.092	5.093	353	176	529
Maasluis	412	312	724	53	23	76
Overig Rijnmond	8.530	6.936	15.466	1.017	469	1.487
Dordrecht	3.809	3.922	7.730	534	275	809
Drechtsteden	6.974	8.804	15.778	723	617	1.340
Moerdijk	8.802	7.921	16.723	1.471	677	2.148
Scheveningen	773	463	1.236	84	29	113
waarvan Rotterdam-Rijnmond	101.443	82.232	183.675	15.226	7.608	22.834
Scheldebekken	16.474	16.576	33.050	3.595	1.884	5.479
Vlissingen	5.656	4.483	10.139	599	337	937
Borsele	2.112	3.017	5.128	341	208	550
Terneuzen	8.706	9.076	17.782	2.654	1.338	3.992
Totaal	184.248	165.676	349.924	27.865	14.558	42.423

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Economische betekenis per sector

Tabel 2-10: Directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid, toegevoegde waarde en bedrijfsvestigingen per sector in 2017

Hoofdsector en Subsector	Werkgelegenheid		Toegevoegde Waarde		Bedrijfsvestigingen	
	Werkzame personen	%	mln Euro	%	2017	%
<i>Knooppunt</i>	94.737	51,4%	10.674	38,3%	1660	44,71%
Vervoer	58.451	31,7%	4.748	17,0%	326	8,78%
Zeevaart	4.595	2,5%	997	3,6%	194	5,22%
Binnenvaart	8.224	4,5%	972	3,5%	nvt	nvt
Wegvervoer	44.011	23,9%	2.562	9,2%	nvt	nvt
Spoorvervoer	1.566	0,8%	91	0,3%	nvt	nvt
Pijpleiding	55	0,0%	126	0,5%	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	20.799	11,3%	3.006	10,8%	977	26,31%
Overslag/opslag	15.487	8,4%	2.920	10,5%	357	9,61%
<i>Vestigingsplaats</i>	89.511	48,6%	17.191	61,7%	2.053	55,29%
Industrie	62.015	33,7%	13.900	49,9%	986	26,56%
Voedingsmiddelenindustrie	6.240	3,4%	934	3,4%	116	3,12%
Aardolie industrie	5.008	2,7%	1.936	6,9%	23	0,62%
Chemische industrie	14.393	7,8%	6.545	23,5%	117	3,15%
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	16.694	9,1%	2.119	7,6%	274	7,38%
Transportmiddelenindustrie	6.796	3,7%	388	1,4%	210	5,66%
Elektriciteitsproductie	3.029	1,6%	963	3,5%	29	0,78%
Overig	9.855	5,3%	1.014	3,6%	217	5,84%
Groothandel	16.012	8,7%	1.783	6,4%	741	19,96%
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	11.484	6,2%	1.509	5,4%	326	8,78%
<i>Totaal</i>	184.248	100,0%	27.865	100,0%	3.713	100,00%

Bron: EUR obv LISA en CBS data

3. Economische ontwikkeling per zeehaven en sector

Tabel 3-1: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per zeehaven in 2002-2017

Zeehavens	Werkzame personen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Noordelijke zeehavens</i>	7.680	7.639	7.611	7.531	7.284	7.204	7.577	7.856	7.883	7.970	8.163	8.330	8.975	10.124	10.830	10.820
Delfzijl	5.057	5.060	4.930	4.779	4.400	4.219	4.295	4.443	4.285	4.361	4.345	4.516	4.448	5.150	5.399	5.564
Eemmond	606	534	567	602	581	656	659	773	845	774	866	822	921	1.069	1.592	1.528
Harlingen	529	527	505	561	642	749	794	856	974	987	1.019	980	1.062	1.186	1.372	1.445
Den Helder	1.489	1.517	1.609	1.591	1.662	1.579	1.829	1.784	1.779	1.848	1.933	2.012	2.544	2.719	2.467	2.283
<i>Noordzeekanaalgebied</i>	34.434	32.962	32.059	32.498	33.460	35.001	35.622	34.720	33.856	33.783	35.418	34.538	34.334	34.487	35.041	35.154
Amsterdam	15.524	14.734	14.522	14.771	16.062	17.080	17.876	17.292	16.544	16.669	17.467	17.648	17.553	17.644	17.596	17.609
Beverwijk	609	597	633	700	690	707	721	607	567	575	593	544	574	575	574	595
Velsen/Ijmuiden	14.780	14.153	13.451	13.698	13.415	13.534	13.379	13.227	13.168	12.884	13.502	12.657	12.411	12.375	13.029	13.001
Zaanstad	3.520	3.478	3.454	3.329	3.293	3.680	3.645	3.594	3.578	3.655	3.856	3.690	3.795	3.893	3.843	3.949
<i>Rijn- en Maasmond</i>	103.423	102.632	100.204	101.243	103.773	105.865	106.699	108.884	104.870	105.334	110.913	113.045	114.072	113.880	118.546	121.800
Rotterdam	69.809	70.248	68.864	70.278	72.523	73.592	73.973	74.705	72.236	73.673	78.435	79.770	80.746	80.205	83.355	86.364
Schiedam	2.651	2.645	2.659	2.920	2.859	2.979	3.010	2.965	2.869	2.863	2.922	2.820	2.676	2.695	3.382	3.136
Vlaardingen	1.776	1.738	1.616	1.631	1.527	2.414	2.429	2.667	2.629	2.062	2.683	2.540	2.604	2.668	2.840	3.001
Maassluis	461	401	392	399	408	409	410	442	402	379	407	425	431	404	450	412
Overig Rijnmond	8.225	7.580	6.888	6.752	6.794	7.003	7.019	7.878	6.880	7.252	7.550	8.049	8.125	7.903	8.616	8.530
Dordrecht	3.595	3.579	3.561	3.146	3.327	3.525	3.583	3.605	3.428	3.415	3.505	3.258	3.070	3.303	3.619	3.809
Drechtsteden	6.336	5.921	5.788	5.567	5.577	5.698	5.829	6.001	6.054	5.988	6.044	6.692	6.865	6.604	6.713	6.974
Moerdijk	9.272	9.274	9.248	9.339	9.571	9.577	9.777	9.921	9.656	9.043	8.744	8.900	8.941	9.464	8.886	8.802
Scheveningen	1.299	1.246	1.187	1.211	1.187	669	669	700	716	659	623	591	614	633	685	773
<i>Rotterdam-Rijnmond</i>	82.922	82.612	80.419	81.980	84.111	86.396	86.841	88.657	85.016	86.229	91.996	93.604	94.582	93.875	98.643	101.443
<i>Scheldebekken</i>	13.045	13.464	13.178	13.727	14.258	14.683	14.690	15.929	14.019	14.389	14.440	14.295	14.522	14.970	15.541	16.474
Vlissingen	4.678	5.045	4.861	5.108	5.489	5.783	5.719	6.096	5.477	5.800	5.198	5.015	5.043	5.400	5.461	5.656
Borsele	1.493	1.452	1.521	1.569	1.623	1.669	1.650	1.808	1.644	1.714	1.937	2.018	2.061	2.150	2.157	2.112
Terneuzen	6.875	6.967	6.796	7.051	7.146	7.231	7.321	8.024	6.898	6.875	7.305	7.263	7.418	7.420	7.924	8.706
<i>Totaal Nederland</i>	158.583	156.697	153.052	154.999	158.775	162.752	164.589	167.388	160.629	161.476	168.933	170.209	171.903	173.460	179.959	184.248

Economische betekenis Nederlandse zeehavengebieden 2017

Tabel 3-2: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per zeehaven in 2002-2017 (in lopende prijzen)

Zeehavens	Toegevoegde waarde (in mln euro, in lopende prijzen)															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Noordelijke zeehavens	781	828	946	1.063	1.041	1.024	1.156	961	1.059	1.077	1.122	1.161	1.400	1.596	1.699	1.730
Delfzijl	514	548	632	703	598	565	605	498	564	584	571	614	649	825	874	931
Eemmond	84	85	89	103	116	145	138	149	160	153	168	148	266	306	429	392
Harlingen	30	32	34	44	52	63	67	62	80	75	79	82	96	104	123	136
Den Helder	152	163	191	213	276	252	346	251	256	265	304	317	389	360	272	271
Noordzeekanaalgebied	2.738	2.883	3.223	3.567	3.821	4.017	4.103	3.531	3.564	3.598	3.905	3.828	4.142	4.211	4.335	4.504
Amsterdam	1.235	1.263	1.353	1.519	1.714	1.854	1.945	1.656	1.777	1.819	1.897	1.932	2.004	2.175	2.170	2.159
Beverwijk	54	57	65	82	86	91	107	77	76	83	86	73	73	83	78	80
Velsen/Ijmuiden	1.172	1.280	1.510	1.661	1.710	1.704	1.640	1.385	1.307	1.264	1.432	1.348	1.557	1.422	1.556	1.725
Zaanstad	276	283	295	305	310	367	412	413	404	432	490	476	508	530	530	540
Rijn- en Maasmond	11.744	11.461	12.832	14.199	14.374	15.458	16.904	13.374	13.595	14.212	15.156	14.887	14.577	16.962	17.646	18.037
Rotterdam	8.808	8.548	9.859	10.996	10.915	11.726	12.960	9.923	10.039	10.630	11.494	11.151	10.730	12.754	13.226	13.423
Schiedam	339	360	257	295	298	313	320	291	311	319	332	330	326	333	403	379
Vlaardingen	138	132	144	155	156	254	319	247	272	238	276	257	291	324	340	353
Maassluis	41	32	32	36	38	44	46	45	47	47	50	52	54	53	55	53
Overig Rijnmond	585	552	549	597	610	650	706	693	676	741	802	840	866	874	996	1.017
Dordrecht	353	348	379	404	498	530	595	398	383	406	412	390	348	467	484	534
Drechtsteden	488	467	516	550	586	592	623	583	580	536	538	600	619	622	646	723
Moerdijk	881	919	999	1.070	1.175	1.283	1.273	1.133	1.221	1.236	1.197	1.219	1.290	1.473	1.425	1.471
Scheveningen	111	104	97	95	98	67	61	61	65	58	55	49	54	61	71	84
Rotterdam-Rijnmond overig Rijn- en Maasmond	9.912	9.623	10.842	12.080	12.017	12.986	14.352	11.198	11.346	11.975	12.954	12.630	12.267	14.339	15.019	15.226
	1.832	1.838	1.991	2.119	2.357	2.471	2.552	2.175	2.249	2.237	2.202	2.258	2.311	2.623	2.627	2.811
Scheldebekken	1.964	2.101	2.439	2.650	2.832	3.111	3.235	2.656	2.551	2.665	2.675	2.548	2.539	3.004	3.205	3.595
Vlissingen	416	450	498	536	604	656	661	649	618	594	544	532	562	608	619	599
Borsele	224	247	281	367	375	417	443	340	257	282	331	306	242	387	380	341
Terneuzen	1.325	1.404	1.661	1.748	1.853	2.038	2.131	1.667	1.676	1.789	1.799	1.710	1.735	2.009	2.207	2.654
Totaal NL havens	17.227	17.274	19.441	21.479	22.068	23.610	25.399	20.522	20.769	21.551	22.858	22.425	22.658	25.772	26.885	27.865

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 3-3: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per zeehaven in 2002-2017

Zeehavens	Bedrijfsvestigingen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Noordelijke zeehavens	369	378	376	365	362	339	343	354	360	338	351	429	452	507	595	494
Delfzijl	126	141	142	143	144	129	136	140	141	133	128	191	188	223	227	186
Eemshaven	51	45	43	39	39	40	39	45	50	45	47	53	49	59	60	53
Harlingen	70	70	73	68	65	71	69	73	77	68	79	80	102	92	168	157
Den Helder	122	122	118	115	114	99	99	96	92	92	97	105	113	133	140	98
Noordzeekanaalgebied	668	658	654	665	645	699	690	680	664	645	641	625	659	710	738	821
Amsterdam	297	299	304	308	290	326	321	319	305	295	293	279	280	282	281	288
Beverwijk	59	57	54	53	54	59	57	54	53	54	53	52	48	64	61	72
Velsen/IJmuiden	194	192	187	190	186	197	199	191	188	179	185	183	197	199	209	212
Zaanstad	118	110	109	114	115	117	113	116	118	117	110	111	134	165	187	249
Rijn- en Maasmond	1.898	1.868	1.879	1.844	1.867	1.907	1.904	1.870	1.789	1.827	1.923	1.949	1.935	1.934	2.239	2.172
Rotterdam	942	906	901	872	890	915	895	884	846	873	940	934	932	935	1.029	975
Schiedam	78	80	78	77	73	75	79	81	76	74	80	81	81	76	88	82
Vlaardingen	56	57	57	60	55	56	53	51	53	47	51	56	56	59	73	66
Maassluis	23	22	21	21	22	24	25	24	21	21	23	24	24	24	27	26
Overig Rijnmond	364	360	366	368	376	378	374	380	337	350	382	393	393	384	421	437
Dordrecht	85	88	89	85	84	90	91	98	104	104	97	96	89	110	235	210
Drechtsteden	85	81	89	81	79	80	79	82	88	88	92	95	99	93	110	103
Moerdijk	230	235	238	241	248	249	263	231	216	222	223	233	223	213	218	223
Scheveningen	35	39	40	39	40	40	45	39	48	48	41	38	38	40	38	50
waarvan Rotterdam-Rijnmond	1463	1.425	1.423	1.398	1.416	1.448	1.426	1.420	1.333	1.365	1.470	1.487	1.486	1.478	1.638	1.586
Scheldebekken	156	156	161	157	162	161	159	163	194	194	203	199	201	225	217	226
Vlissingen	63	64	65	66	68	68	67	69	83	76	81	76	76	76	68	69
Borsele	18	19	22	22	22	22	22	23	25	26	28	28	32	34	33	37
Terneuzen	75	73	74	69	72	71	70	71	86	92	94	95	93	115	116	120
Totaal havens	3.091	3.060	3.070	3.031	3.036	3.106	3.096	3.067	3.007	3.004	3.118	3.202	3.247	3.376	3.789	3.708

Bron: EUR obv LISA

Tabel 3-4: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Werkzame personen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Knooppunt</i>	70.549	71.383	68.140	72.242	75.048	78.476	80.143	80.554	78.538	79.585	85.372	85.270	86.951	87.268	90.081	94.737
Vervoer	39.790	41.336	37.949	41.232	43.047	46.688	46.835	46.997	45.744	47.087	51.828	51.961	53.234	53.712	54.519	58.451
Zeevaart	4.688	5.319	5.225	5.206	4.943	5.240	4.554	4.504	4.055	4.175	3.916	4.136	4.458	4.569	4.409	4.595
Binnenvaart	6.690	7.395	7.231	7.664	7.510	7.492	7.580	8.061	8.000	8.070	8.081	8.195	8.445	7.938	8.035	8.224
Wegvervoer	26.920	27.226	24.248	27.112	29.356	32.792	33.448	33.122	32.129	33.219	38.195	37.927	38.625	39.616	40.497	44.011
Spoorvervoer	1.418	1.325	1.177	1.186	1.175	1.103	1.199	1.259	1.505	1.568	1.582	1.651	1.654	1.536	1.525	1.566
Pijpleiding	73	71	68	65	63	60	53	51	55	56	55	53	52	52	53	55
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	16.767	16.275	16.353	16.247	17.129	17.031	18.209	17.959	18.095	18.373	19.134	19.114	19.847	19.539	20.777	20.799
Overslag/opslag	13.992	13.773	13.838	14.762	14.871	14.757	15.099	15.598	14.699	14.125	14.410	14.195	13.870	14.017	14.785	15.487
<i>Vestigingsplaats</i>	88.034	85.314	84.912	82.758	83.727	84.277	84.446	86.835	82.090	81.890	83.561	84.939	84.953	86.192	89.878	89.511
Industrie	64.288	61.784	60.994	58.935	58.949	58.074	58.741	59.371	57.793	57.353	58.511	58.912	59.013	60.004	62.072	62.015
Voedingsmiddelenindustrie	6.373	6.226	6.027	6.528	6.484	6.692	6.670	6.561	6.424	6.306	6.520	6.138	5.838	5.998	6.114	6.240
Aardolie industrie	4.391	3.969	4.207	4.083	3.952	3.977	4.176	4.348	4.464	4.526	4.570	4.528	4.568	4.634	4.760	5.008
Chemische industrie	15.145	14.418	14.583	13.971	14.180	13.860	13.776	13.043	12.259	12.128	12.096	12.451	12.667	13.101	13.690	14.393
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	20.499	19.510	18.968	18.478	18.416	18.435	18.731	19.085	18.539	18.577	18.509	18.265	17.476	17.277	16.932	16.694
Transportmiddelenindustrie	7.223	7.017	5.995	5.364	5.541	5.689	5.887	6.696	6.500	6.520	6.712	6.615	6.869	6.853	7.161	6.796
Elektriciteitsproductie	3.230	3.020	3.655	3.138	3.076	2.835	3.027	3.191	3.227	3.258	3.364	3.088	2.988	3.103	3.185	3.029
Overig	7.427	7.624	7.559	7.373	7.300	6.586	6.474	6.447	6.380	6.038	6.740	7.827	8.607	9.038	10.230	9.855
Groothandel	13.957	13.281	13.533	13.621	13.993	14.509	13.878	14.536	13.966	13.843	14.085	14.806	15.163	15.275	16.273	16.012
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	9.789	10.249	10.386	10.202	10.786	11.694	11.828	12.928	10.332	10.695	10.965	11.221	10.777	10.914	11.533	11.484
Totaal	158.583	156.697	153.052	154.999	158.775	162.752	164.589	167.388	160.629	161.476	168.933	170.209	171.903	173.460	179.959	184.248

Bron: EUR obv LISA

Tabel 3-5: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2017

	Toegevoegde waarde in lopende prijzen (in mln euro)															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Knooppunt</i>	5.751	5.888	6.051	6.887	7.407	8.131	8.594	7.700	8.500	8.552	9.262	9.437	10.243	10.616	10.730	10.674
Vervoer	2.594	2.767	2.741	3.095	3.185	3.408	3.489	3.098	3.496	3.334	3.703	4.009	4.453	4.762	4.750	4.748
Zeevaart	600	724	883	1.043	902	834	715	440	624	584	571	695	867	997	907	997
Binnenvaart	347	429	402	411	427	422	505	525	708	670	657	785	884	959	828	972
Wegvervoer	1.415	1.442	1.287	1.475	1.685	1.980	2.073	1.941	1.953	1.868	2.254	2.302	2.466	2.573	2.766	2.562
Spoorvervoer	75	70	63	65	67	67	74	74	91	88	93	100	106	100	106	91
Pijpleiding	158	102	106	102	104	105	123	118	120	124	128	126	131	134	143	126
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	1.556	1.571	1.683	1.846	2.039	2.194	2.406	2.102	2.456	2.554	2.772	2.714	2.946	2.992	3.072	3.006
Overslag/opslag	1.600	1.550	1.627	1.946	2.183	2.529	2.698	2.499	2.548	2.664	2.787	2.714	2.845	2.863	2.908	2.920
<i>Vestigingsplaats</i>	11.476	11.386	13.391	14.592	14.660	15.479	16.805	12.822	12.269	12.999	13.596	12.988	12.415	15.156	16.155	17.191
Industrie	9.560	9.435	11.315	12.454	12.327	12.939	14.272	10.141	9.791	10.437	10.956	10.089	9.443	12.118	12.906	13.900
Voedingsmiddelenindustrie	521	536	536	615	599	649	766	780	734	763	861	826	838	876	918	934
Aardolie industrie	2.300	1.992	2.834	3.586	2.800	2.970	3.772	1.654	1.025	1.428	1.663	1.161	123	2.034	1.894	1.936
Chemische industrie	3.659	3.702	4.319	4.398	4.700	5.142	5.396	3.545	4.099	4.415	4.319	4.081	4.195	5.089	5.672	6.545
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	1.372	1.486	1.812	1.945	2.012	1.923	1.932	1.725	1.658	1.675	1.800	1.729	1.929	1.747	1.877	2.119
Transportmiddelenindustrie	498	463	436	433	499	500	511	594	575	474	460	488	493	462	449	388
Elektriciteitsproductie	655	673	768	823	967	1.053	1.101	1.207	1.047	1.024	1.140	986	938	1.022	1.111	963
Overig	556	583	610	655	750	702	796	635	654	657	713	818	928	889	986	1.014
Groothandel	1.021	976	1.052	1.136	1.234	1.324	1.241	1.201	1.240	1.266	1.303	1.475	1.542	1.599	1.728	1.783
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	894	976	1.023	1.001	1.099	1.217	1.291	1.480	1.239	1.296	1.337	1.424	1.430	1.439	1.522	1.509
Totaal	17.227	17.274	19.441	21.479	22.068	23.610	25.399	20.522	20.769	21.551	22.858	22.425	22.658	25.772	26.885	27.865

Bron: EUR obv LISA

Economische indicatoren per zeehaven per sector (direct)

Binnen de onderzoeksmethode wordt een verband gelegd tussen de SBI-codes die het CBS hanteert en de functionele uitsplitsing naar zeehavengerelateerde activiteiten. Onderstaande Tabel 3-6 verduidelijkt dit verband. Voor een uitgebreide lijst SBI codes zie bijlage 2.

Tabel 3-6: Overzicht SBI-sector-indeling en codering

Hoofdsector en Subsector	Code (SBI '08)
<i>Knooppunt</i>	
Vervoer	49 t/m 52
Zeevaart	5010, 5020
Binnenvaart	5030, 5040
Wegvervoer	4941
Spoorvervoer	4920
Pijpleiding	4950
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	5222, 5229
Overslag/opslag	5210, 5224
<i>Vestigingsplaats</i>	
Industrie	03 t/m 43
Voedingsmiddelenindustrie	03, 10
Aardolie industrie	19
Chemische industrie	20
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	24, 25
Transportmiddelenindustrie	29, 30
Elektriciteitsproductie	35
Overig	06, 08, 09, 16, 17, 23, 26, 28, 38 en 42
Groothandel	45 en 46
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	77, 80, 81, 84, 94

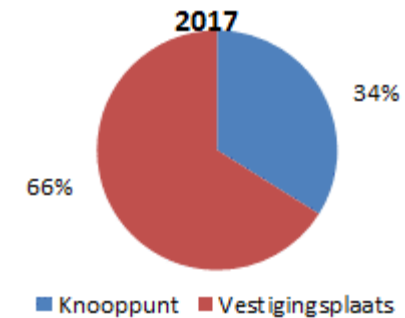
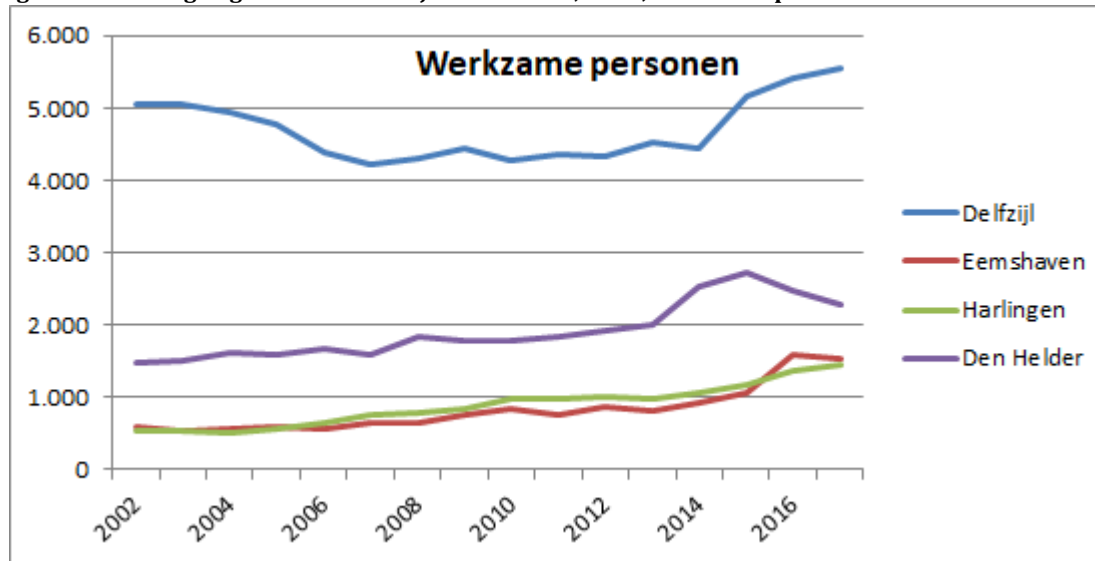
Bron: EUR, op basis van CBS gegevens

In deze paragraaf wordt voor alle zeehavens aan de hand van bovenstaande sectorale indeling het belang per sector bepaald voor de periode 2002-2017.

Werkgelegenheid

Noordelijke Zeehavens

Figuur 3-1: Werkgelegenheid Noordelijke zeehavens, 2017, werkzame personen

De werkgelegenheid in de Noordelijke zeehavens als geheel is ongeveer op peil gebleven. Delfzijl en Harlingen laten groei zien, maar Den Helder laat een achteruitgang in werkgelegenheid zien. Deze daling is primair te zien in de dienstverlening ten behoeve van het vervoer en eigenlijk primair terug te leiden tot 1 bedrijf, namelijk Vroon Offshore Services BV. Deze daling in werkgelegenheid is te verklaren door de lastige jaren in de offshore als gevolg van de lagere oliepijzen, die met enige vertraging doorwerken in deze werkgelegenheid. Er is in Den Helder ook sprake van een opvallende daling in het aantal bedrijven (zie pagina 92 van deze monitor). Deze daling wordt veroorzaakt door een kritische reflectie op relevantie van bedrijven, waarbij het aantal relevante bedrijven dit jaar kloppend is en de inschatting van de onderzoekers en het havenbedrijf is dat het aantal bedrijven in eerdere jaren te hoog is. Ook opvallend is een lichte daling van de werkgelegenheid in de Eemshaven; een beeld wat niet direct te rijmen is met overige statistieken.

Tabel 3-7: Noordelijke Zeehavens: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Werkzame personen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	2.401	2.481	2.476	2.583	2.268	2.104	2.275	2.145	2.280	2.210	2.390	2.643	2.946	3.326	3.469	3.631
Vervoer	1.806	1.902	1.895	1.952	1.601	1.514	1.493	1.354	1.533	1.431	1.568	1.779	1.845	2.143	2.279	2.563
Zeevaart	1.243	1.400	1.481	1.421	1.032	903	925	886	913	804	704	979	1.000	1.023	1.050	1.331
Binnenvaart	145	148	147	152	153	155	156	160	166	165	185	176	139	155	211	220
Wegvervoer	413	350	263	374	411	450	407	302	447	455	646	592	679	937	992	989
Spoorvervoer	5	4	4	6	6	5	5	6	7	7	33	32	27	27	26	24
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	260	245	233	252	249	238	402	460	445	430	493	493	680	740	606	469
Overslag/opslag	335	334	348	379	418	352	380	331	302	349	329	371	421	443	584	599
Vestigingsplaats	5.279	5.158	5.135	4.948	5.016	5.100	5.302	5.711	5.603	5.760	5.773	5.687	6.029	6.798	7.361	7.189
Industrie	3.991	3.824	3.740	3.700	3.653	3.732	3.746	4.130	4.128	4.070	4.085	3.999	4.340	5.098	5.572	5.326
Voedingsmiddelenindustrie	193	184	193	191	194	203	195	239	246	208	209	206	183	189	204	190
Aardolie industrie	29	29	28	33	31	31	36	69	55	58	66	74	130	127	117	57
Chemische industrie	1.202	1.171	1.175	1.154	1.094	1.124	1.143	1.161	1.163	1.227	976	1.068	1.082	1.594	1.543	1.521
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	1.149	1.042	1.024	1.029	970	995	1.003	1.073	962	978	1.081	949	752	835	767	707
Transportmiddelenindustrie	409	382	324	305	288	287	290	573	639	579	592	554	517	518	632	625
Elektriciteitsproductie	157	158	160	148	141	162	151	151	181	184	180	158	215	326	605	595
Overig	852	858	836	840	935	930	928	864	882	836	981	990	1.461	1.509	1.704	1.631
Groothandel	518	554	582	538	549	600	752	767	768	857	908	907	923	920	1.100	1.196
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	770	780	813	710	814	768	804	814	707	833	780	781	766	780	689	667
Totaal	7.680	7.639	7.611	7.531	7.284	7.204	7.577	7.856	7.883	7.970	8.163	8.330	8.975	10.124	10.830	10.820

Bron: EUR obv LISA

Tabel 3-8: Delfzijl: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Werkzame personen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	1.653	1.735	1.700	1.790	1.368	1.153	1.230	1.138	1.202	1.129	1.236	1.509	1.634	1.914	2.030	2.263
Vervoer	1.351	1.451	1.416	1.484	1.064	909	932	814	873	771	875	1.118	1.228	1.569	1.636	1.863
Zeevaart	1.120	1.257	1.274	1.304	893	727	755	696	724	620	544	825	838	908	918	1.149
Binnenvaart	8	7	5	6	6	6	6	6	7	7	8	7	16	32	36	37
Wegvervoer	220	184	134	172	162	173	169	110	139	142	294	259	351	606	661	657
Spoorvervoer	3	3	2	2	3	2	2	1	2	3	29	28	22	23	22	19
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	138	122	112	109	72	88	119	176	178	167	170	173	173	187	221	226
Overslag/opslag	164	162	172	197	232	156	179	148	151	191	191	218	233	158	173	174
Vestigingsplaats	3.404	3.325	3.230	2.989	3.032	3.066	3.065	3.305	3.083	3.232	3.109	3.007	2.814	3.236	3.369	3.301
Industrie	2.665	2.553	2.447	2.413	2.367	2.413	2.366	2.633	2.493	2.567	2.436	2.361	2.179	2.667	2.581	2.439
Voedingsmiddelenindustrie	0	0	0	0	0	2	2	0	4	4	4	3	3	3	3	3
Aardolie industrie	29	29	28	33	31	31	36	69	55	57	65	73	62	62	61	0
Chemische industrie	1.200	1.169	1.148	1.127	1.071	1.100	1.114	1.130	1.160	1.224	972	1.064	1.078	1.449	1.402	1.376
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	870	812	798	804	750	771	779	792	638	699	768	636	444	551	465	439
Transportmiddelenindustrie	314	288	230	226	214	221	153	369	371	312	332	303	294	273	281	257
Elektriciteitsproductie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	24	24	53	52
Overig	252	255	243	223	301	288	282	273	265	271	295	282	274	305	316	312
Groothandel	299	340	355	245	249	260	272	262	255	273	315	335	351	350	549	631
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	440	432	428	331	416	393	427	410	335	392	358	311	284	219	239	231
Totaal	5.057	5.060	4.930	4.779	4.400	4.219	4.295	4.443	4.285	4.361	4.345	4.516	4.448	5.150	5.399	5.564

Bron: EUR obv LISA

Tabel 3-9: Eemshaven: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Werkzame personen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Knooppunt</i>	135	136	141	165	188	211	220	186	222	214	195	184	180	238	382	386
Vervoer	30	33	39	60	50	75	85	64	131	121	113	109	107	108	108	105
Zeevaart	0	5	16	16	16	15	15	15	17	17	2	2	2	2	2	0
Binnenvaart	1	1	1	1	1	5	6	3	3	4	4	4	4	4	4	3
Wegvervoer	28	26	21	40	31	54	63	44	108	97	104	100	99	100	100	100
Spoorvervoer	1	1	1	2	2	2	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	25	26	24	21	53	39	35	36	34	32	37	39	39	31	24	31
Overslag/opslag	80	77	78	84	85	97	100	86	57	61	45	36	34	99	250	250
<i>Vestigingsplaats</i>	471	398	426	437	393	445	439	587	623	560	671	638	741	831	1.210	1.142
Industrie	280	224	238	256	220	267	251	335	390	325	396	382	508	596	1.017	955
Voedingsmiddelenindustrie	2	2	2	0	0	0	0	28	37	3	3	3	6	8	9	9
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	67	64	55	56
Chemische industrie	2	2	27	27	23	24	26	28	0	0	0	0	0	0	0	0
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	61	5	0	0	1	1	1	56	97	57	57	56	77	77	74	54
Transportmiddelenindustrie	5	5	5	2	2	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0
Elektriciteitsproductie	157	158	160	148	141	162	151	151	181	184	180	158	191	302	552	543
Overig	53	52	44	79	53	80	73	70	75	81	156	165	167	145	327	293
Groothandel	129	125	134	126	119	130	139	170	172	176	186	178	158	150	132	132
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	62	49	54	55	54	48	49	82	61	59	89	78	75	85	61	55
Totaal	606	534	567	602	581	656	659	773	845	774	866	822	921	1.069	1.592	1.528

Bron: EUR obv LISA

Tabel 3-10: Harlingen: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Werkzame personen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	273	259	234	310	375	422	384	359	412	435	474	451	459	413	505	604
Vervoer	225	211	184	260	327	369	328	310	367	388	411	388	394	349	417	483
Zeevaart	53	52	56	87	109	149	150	155	157	152	148	139	147	100	115	174
Binnenvaart	31	34	35	39	40	38	38	44	50	48	61	58	59	59	112	119
Wegvervoer	141	125	93	134	178	182	140	111	160	188	202	191	188	190	190	190
Spoorvervoer	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	11	10	11	11	11	19	20	19	18	19	37	41	36	32	60	84
Overslag/opslag	37	38	39	39	37	34	36	30	27	28	26	22	29	32	28	37
Vestigingsplaats	256	268	271	251	267	327	410	497	562	552	545	529	603	773	867	841
Industrie	184	185	177	161	165	195	256	339	402	392	383	361	415	555	674	651
Voedingsmiddelenindustrie	133	123	117	112	115	122	114	132	126	118	116	115	127	139	150	139
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Chemische industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	122	122	122
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	4	8	9	9	9	14	14	14	13	16	19	19	24	27	42	32
Transportmiddelenindustrie	8	8	8	9	9	16	82	143	196	195	181	165	152	160	247	256
Elektriciteitsproductie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Overig	39	46	43	31	32	43	46	50	67	63	67	62	112	107	113	102
Groothandel	42	41	45	48	57	89	112	106	104	107	106	109	134	127	125	131
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	30	42	49	42	45	43	42	52	56	53	56	59	54	91	68	59
Totaal	529	527	505	561	642	749	794	856	974	987	1.019	980	1.062	1.186	1.372	1.445

Bron: EUR obv LISA

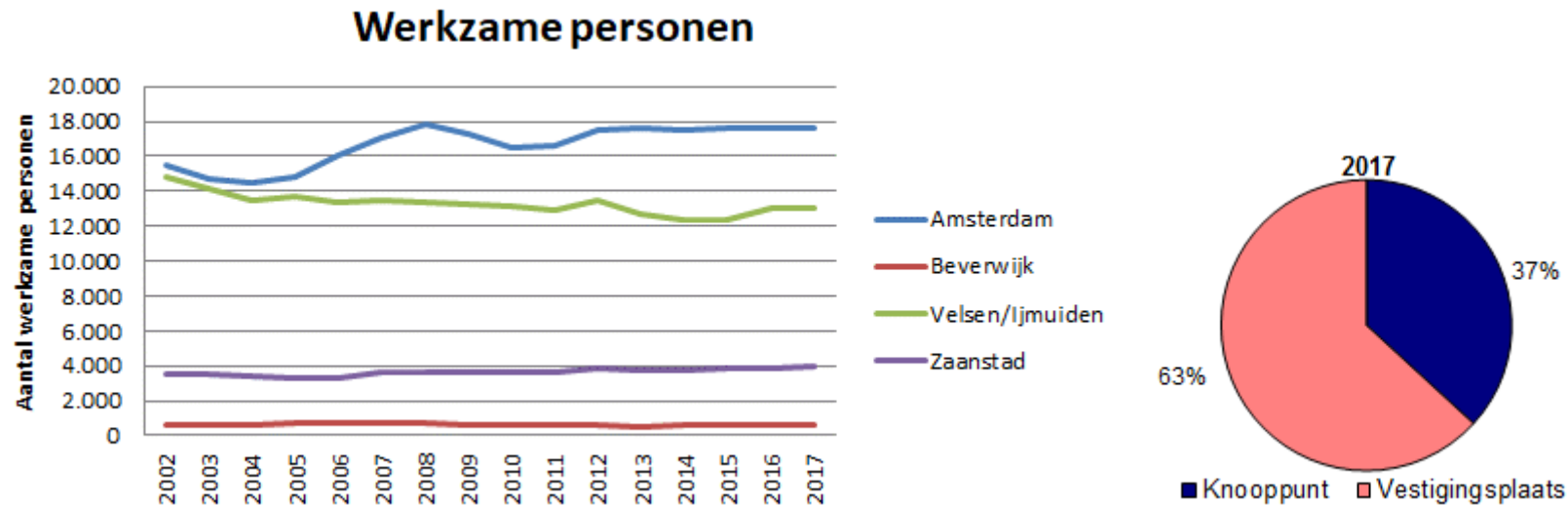
Tabel 3-11: Den Helder: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Werkzame personen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	341	350	401	320	338	317	441	462	444	432	485	499	673	761	552	378
Vervoer	201	206	256	150	161	160	148	166	162	151	169	164	116	117	118	112
Zeevaart	70	86	135	14	14	12	5	20	15	15	10	13	13	13	15	8
Binnenvaart	106	105	106	106	106	106	106	106	106	106	112	108	61	60	59	60
Wegvervoer	24	14	15	28	39	41	36	37	39	28	45	41	41	41	41	41
Spoorvervoer	1	1	0	1	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	86	87	86	111	113	92	228	229	215	212	249	240	432	490	301	128
Overslag/opslag	54	57	59	59	64	65	65	67	67	69	67	95	125	154	133	138
Vestigingsplaats	1.148	1.167	1.208	1.271	1.324	1.262	1.388	1.322	1.335	1.416	1.448	1.513	1.871	1.958	1.915	1.905
Industrie	862	862	878	870	901	857	873	823	843	786	870	895	1.238	1.280	1.300	1.281
Voedingsmiddelenindustrie	58	59	74	79	79	79	79	79	79	83	86	85	47	39	42	39
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1
Chemische industrie	0	0	0	0	0	0	3	3	3	3	4	4	4	23	19	23
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	214	217	217	216	210	209	209	211	214	206	237	238	207	180	186	182
Transportmiddelenindustrie	82	81	81	68	63	50	55	59	72	72	79	86	71	85	104	112
Elektriciteitsproductie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Overig	508	505	506	507	549	519	527	471	475	421	463	481	908	952	948	924
Groothandel	48	48	48	119	124	121	229	229	237	301	301	285	280	293	294	302
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	238	257	282	282	299	284	286	270	255	329	277	333	353	385	321	322
Totaal	1.489	1.517	1.609	1.591	1.662	1.579	1.829	1.784	1.779	1.848	1.933	2.012	2.544	2.719	2.467	2.283

Bron: EUR obv LISA

Noordzeekanaalgebied

Figuur 3-2: Werkgelegenheid Noordzeekanaalgebied (2017, werkzame personen)

De werkgelegenheid in de Noordelijke zeehavens als geheel is ongeveer op pijl gebleven; er is sprake van een lichte stijging van ongeveer 100 personen. Eigenlijk zijn alle havens in het Noordzeekanaalgebied vrijwel constant, alleen Zaanstad laat een stijging van de werkgelegenheid zien. Deze stijging in Zaanstad zit primair in de zakelijke en niet zakelijke dienstverlening. In Amsterdam is wel sprake van een verplaatsing van werkgelegenheid van 'vestigingsplaats'- naar 'knooppuntwerkgelegenheid', primair naar het wegvervoer, waar 150 banen bij komen.

Tabel 3-12: Noordzeekanaalgebied: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Werkzame personen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Knooppunt</i>	11.922	10.947	10.217	10.697	11.408	12.003	12.868	11.967	11.619	11.636	12.524	12.588	12.778	12.764	12.739	12.950
Vervoer	7.479	6.683	5.967	6.253	7.002	7.809	8.460	7.789	7.042	7.050	7.859	8.071	8.127	8.338	8.203	8.389
Zeevaart	983	1.074	951	1.005	1.181	1.349	1.269	1.271	1.071	1.215	1.208	1.347	1.358	1.366	1.339	1.361
Binnenvaart	856	804	826	824	850	901	1.002	1.046	950	995	1.076	1.041	1.145	1.065	1.098	1.112
Wegvervoer	5.485	4.680	4.079	4.316	4.830	5.428	6.032	5.314	4.873	4.684	5.372	5.460	5.399	5.711	5.556	5.708
Spoorvervoer	154	126	111	109	141	131	157	157	148	156	202	223	224	196	210	208
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	2.116	1.965	1.933	1.876	1.832	1.849	1.933	1.760	1.889	1.965	2.041	1.997	2.003	1.886	1.869	1.824
Overslag/opslag	2.326	2.299	2.316	2.567	2.573	2.345	2.475	2.418	2.688	2.621	2.624	2.520	2.648	2.540	2.667	2.737
<i>Vestigingsplaats</i>	22.512	22.015	21.843	21.801	22.052	22.998	22.754	22.753	22.237	22.147	22.894	21.950	21.556	21.724	22.303	22.204
Industrie	17.568	17.061	16.666	16.708	16.648	16.509	16.373	16.583	16.196	16.234	16.888	15.799	15.624	15.769	16.439	16.333
Voedingsmiddelenindustrie	2.340	2.283	2.083	2.148	2.250	2.374	2.353	2.361	2.332	2.381	2.605	2.398	2.293	2.525	2.533	2.515
Aardolie industrie	202	203	200	200	204	198	134	131	179	205	230	225	217	227	221	224
Chemische industrie	2.001	1.982	2.088	2.058	1.956	1.888	1.837	1.695	1.568	1.560	1.527	1.509	1.518	1.404	1.642	1.622
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	11.179	10.731	10.404	10.418	10.283	10.118	10.064	10.420	10.359	10.340	10.773	10.024	9.699	9.759	9.949	9.976
Transportmiddelenindustrie	492	519	478	492	561	488	495	495	437	449	433	427	460	495	465	451
Elektriciteitsproductie	348	323	402	402	397	406	425	433	270	260	257	264	258	283	164	147
Overig	1.006	1.020	1.011	990	997	1.037	1.065	1.048	1.051	1.039	1.063	952	1.179	1.076	1.465	1.398
Groothandel	2.778	2.779	2.884	2.766	2.787	2.991	2.888	2.939	3.095	3.002	3.023	3.117	3.038	3.064	2.954	2.963
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	2.166	2.175	2.293	2.327	2.617	3.498	3.493	3.231	2.946	2.911	2.983	3.034	2.894	2.891	2.910	2.907
Totaal	34.434	32.962	32.059	32.498	33.460	35.001	35.622	34.720	33.856	33.783	35.418	34.538	34.334	34.487	35.041	35.154

Bron: EUR obv LISA

Tabel 3-13: Amsterdam: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Werkzame personen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Knooppunt</i>	9.655	8.888	8.383	8.568	9.374	9.646	10.643	10.309	9.860	9.901	10.664	10.850	11.024	10.994	10.956	11.125
Vervoer	6.321	5.612	5.086	5.088	5.842	6.423	7.219	6.907	6.200	6.239	7.006	7.305	7.374	7.592	7.425	7.634
Zeevaart	800	891	764	817	1.029	1.017	1.022	1.025	838	988	1.000	1.137	1.155	1.163	1.162	1.212
Binnenvaart	677	622	668	600	648	727	799	921	811	812	894	880	985	917	892	902
Wegvervoer	4.742	4.017	3.576	3.611	4.067	4.585	5.281	4.831	4.435	4.312	4.945	5.091	5.035	5.340	5.185	5.337
Spoorvervoer	102	82	78	60	98	95	117	130	116	126	167	197	199	172	187	184
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	1.468	1.382	1.349	1.258	1.256	1.209	1.291	1.208	1.309	1.405	1.408	1.400	1.391	1.254	1.259	1.204
Overslag/opslag	1.866	1.894	1.948	2.222	2.275	2.014	2.133	2.194	2.351	2.257	2.250	2.145	2.259	2.148	2.272	2.287
<i>Vestigingsplaats</i>	5.869	5.846	6.139	6.202	6.688	7.434	7.233	6.983	6.684	6.768	6.803	6.798	6.529	6.651	6.640	6.484
Industrie	3.165	3.073	3.131	3.188	3.326	3.029	2.932	2.849	2.704	2.791	2.856	2.720	2.715	2.848	2.892	2.802
Voedingsmiddelenindustrie	356	354	216	283	261	243	268	240	273	273	312	297	208	465	447	453
Aardolie industrie	159	166	167	167	167	166	102	101	129	157	176	171	164	173	168	168
Chemische industrie	1.424	1.388	1.475	1.445	1.455	1.386	1.356	1.319	1.198	1.134	1.122	1.093	1.123	1.002	1.239	1.227
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	551	547	567	538	580	399	329	335	323	439	434	426	413	403	262	210
Transportmiddelenindustrie	217	232	238	239	303	227	237	245	210	229	230	230	228	217	213	212
Elektriciteitsproductie	134	109	188	188	183	192	211	215	158	158	158	144	136	156	36	28
Overig	324	277	280	328	377	416	429	394	413	401	424	359	443	432	527	504
Groothandel	1.200	1.216	1.282	1.228	1.338	1.597	1.472	1.539	1.576	1.601	1.543	1.626	1.400	1.393	1.343	1.327
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	1.504	1.557	1.726	1.786	2.024	2.808	2.829	2.595	2.404	2.376	2.404	2.452	2.414	2.410	2.405	2.354
Totaal	15.524	14.734	14.522	14.771	16.062	17.080	17.876	17.292	16.544	16.669	17.467	17.648	17.553	17.644	17.596	17.609

Bron: EUR obv LISA

Tabel 3-14: Beverwijk: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Werkzame personen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	124	132	160	193	212	247	254	152	162	174	194	173	171	163	96	110
Vervoer	30	31	32	64	73	91	88	33	29	26	33	30	29	30	30	32
Zeevaart	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Binnenvaart	3	4	7	7	5	6	6	5	2	2	2	2	2	2	2	4
Wegvervoer	26	27	25	56	68	85	81	27	26	23	29	27	26	27	27	27
Spoorvervoer	0	0	0	0	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	42	53	79	87	97	106	97	89	99	110	123	107	107	107	35	36
Overslag/opslag	52	48	49	42	42	50	69	30	34	38	38	36	35	26	31	42
Vestigingsplaats	485	465	473	507	478	460	467	455	405	401	399	371	403	412	478	485
Industrie	248	238	236	267	237	209	213	205	193	190	188	163	182	194	200	195
Voedingsmiddelenindustrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Aardolie industrie	39	33	29	29	33	28	28	30	28	26	33	34	33	34	33	37
Chemische industrie	0	0	3	3	3	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	57	51	48	71	55	39	35	25	23	14	14	13	18	21	27	25
Transportmiddelenindustrie	6	7	12	14	12	9	8	8	4	4	4	3	4	4	4	3
Elektriciteitsproductie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Overig	146	147	144	150	134	132	141	141	137	145	136	112	126	134	135	129
Groothandel	203	193	212	215	208	213	212	195	163	166	169	166	168	164	136	138
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	34	34	25	25	33	38	42	55	49	45	42	42	53	54	142	152
Totaal	609	597	633	700	690	707	721	607	567	575	593	544	574	575	574	595

Bron: EUR obv LISA

Tabel 3-15: Velsen/IJmuiden: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Werkzame personen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Knooppunt</i>	1.775	1.622	1.475	1.741	1.636	1.805	1.666	1.194	1.177	1.115	1.202	1.085	1.103	1.109	1.156	1.159
Vervoer	1.065	950	791	1.044	1.028	1.145	1.008	698	674	639	679	586	576	568	590	586
Zeevaart	169	171	175	174	136	230	146	145	133	129	113	109	106	106	80	73
Binnenvaart	153	153	129	195	178	152	179	95	113	156	160	137	136	126	174	177
Wegvervoer	691	583	454	627	672	728	644	431	397	326	373	315	310	314	314	314
Spoorvervoer	53	43	32	48	42	35	39	27	31	28	33	25	24	23	22	23
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	536	515	487	513	463	498	503	422	432	407	456	435	452	461	490	471
Overslag/opslag	174	157	197	184	145	162	155	74	71	69	67	64	75	80	76	102
<i>Vestigingsplaats</i>	13.005	12.531	11.976	11.957	11.779	11.729	11.713	12.033	11.991	11.769	12.300	11.572	11.308	11.266	11.873	11.842
Industrie	11.567	11.135	10.639	10.677	10.500	10.508	10.507	10.823	10.711	10.554	11.000	10.235	10.055	10.021	10.677	10.692
Voedingsmiddelenindustrie	131	131	133	142	149	94	100	120	108	108	107	99	99	91	130	134
Aardolie industrie	4	4	4	4	4	4	4	0	22	22	21	20	20	20	20	19
Chemische industrie	236	241	244	245	215	241	221	111	118	109	81	80	73	72	73	61
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	10.383	9.950	9.504	9.571	9.430	9.442	9.453	9.852	9.811	9.683	10.157	9.404	9.100	9.160	9.621	9.686
Transportmiddelenindustrie	126	125	78	86	87	98	96	91	84	85	80	78	72	79	90	95
Elektriciteitsproductie	214	214	214	214	214	214	214	218	112	102	99	120	120	121	126	119
Overig	473	470	462	415	401	415	419	431	456	445	455	434	571	478	617	578
Groothandel	857	859	841	810	762	719	728	766	829	768	847	878	887	878	899	869
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	581	537	496	470	517	502	478	444	451	447	453	459	366	367	297	281
Totaal	14.780	14.153	13.451	13.698	13.415	13.534	13.379	13.227	13.168	12.884	13.502	12.657	12.411	12.375	13.029	13.001

Bron: EUR obv LISA

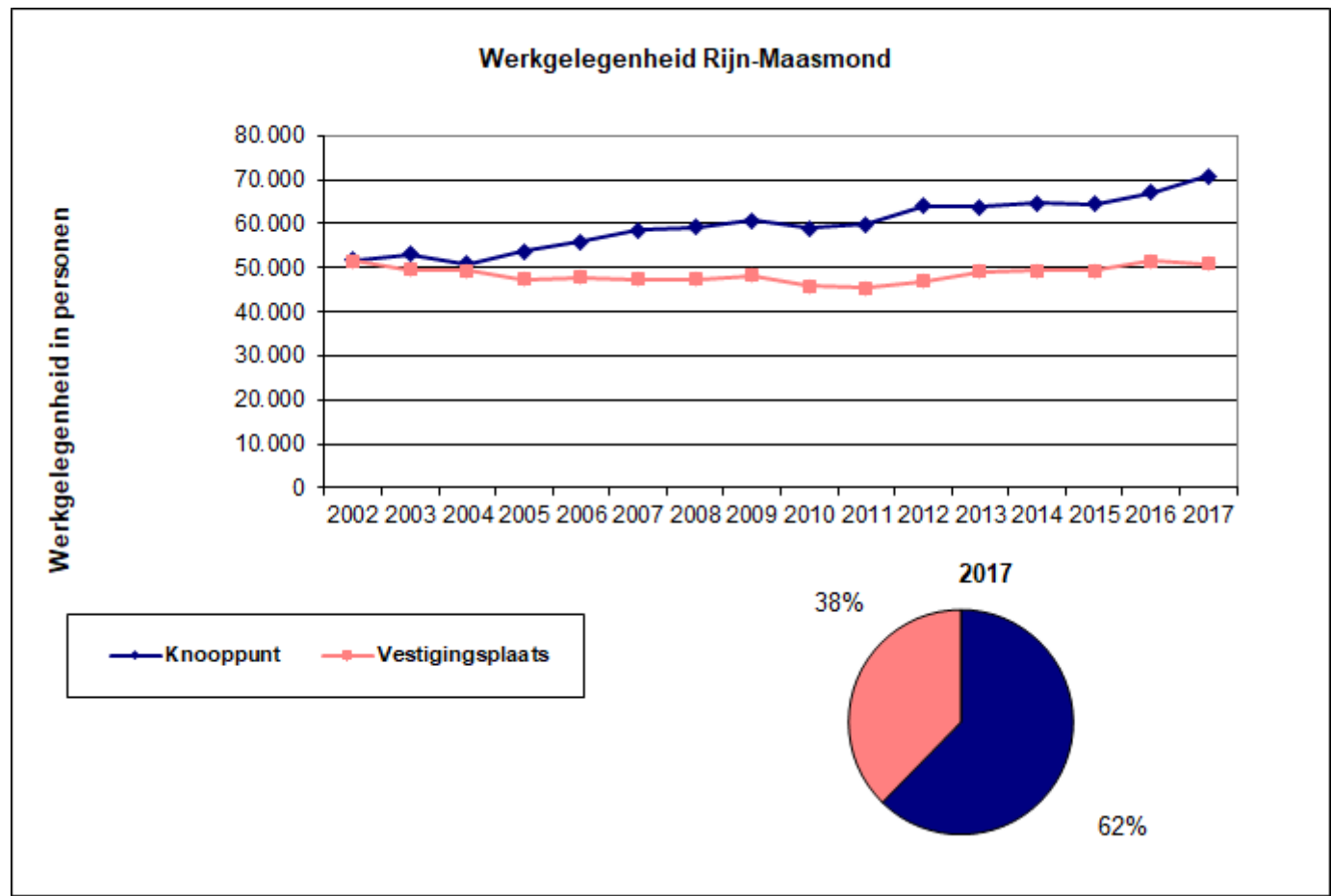
Tabel 3-16: Zaanstad: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Werkzame personen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Knooppunt</i>	367	305	199	194	186	305	304	312	421	446	464	481	479	498	531	556
Vervoer	63	90	59	57	59	150	144	151	140	146	141	151	147	148	158	137
Zeevaart	14	12	12	14	16	102	101	101	100	98	95	101	97	97	97	76
Binnenvaart	23	24	22	21	18	16	17	25	25	25	20	22	22	20	30	30
Wegvervoer	26	53	24	22	24	31	26	24	15	23	25	27	27	30	30	30
Spoorvervoer	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	70	15	18	18	16	36	42	41	49	43	54	55	53	64	85	113
Overslag/opslag	234	200	122	119	111	119	118	120	232	257	269	275	279	286	288	306
<i>Vestigingsplaats</i>	3.153	3.173	3.255	3.135	3.107	3.375	3.341	3.282	3.157	3.209	3.392	3.209	3.316	3.395	3.312	3.393
Industrie	2.588	2.615	2.660	2.576	2.585	2.763	2.721	2.706	2.588	2.699	2.844	2.681	2.672	2.706	2.670	2.644
Voedingsmiddelenindustrie	1.853	1.798	1.734	1.723	1.840	2.037	1.985	2.001	1.951	2.000	2.186	2.002	1.986	1.969	1.956	1.928
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Chemische industrie	341	353	366	365	283	260	259	264	251	316	323	335	321	329	329	333
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	188	183	285	238	218	238	247	208	202	204	168	181	168	175	39	55
Transportmiddelenindustrie	143	155	150	153	159	154	154	151	139	131	119	116	156	195	158	141
Elektriciteitsproductie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	6	2	0
Overig	63	126	125	97	85	74	76	82	45	48	48	47	39	32	186	187
Groothandel	518	511	549	513	479	462	476	439	527	467	464	447	583	629	576	629
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	47	47	46	46	43	150	144	137	42	43	84	81	61	60	66	120
Totaal	3.520	3.478	3.454	3.329	3.293	3.680	3.645	3.594	3.578	3.655	3.856	3.690	3.795	3.893	3.843	3.949

Bron: EUR obv LISA

Rijn- en Maasmond

Figuur 3-3: Werkgelegenheid in Rijn- en Maasmond, 2017, werkzame personen

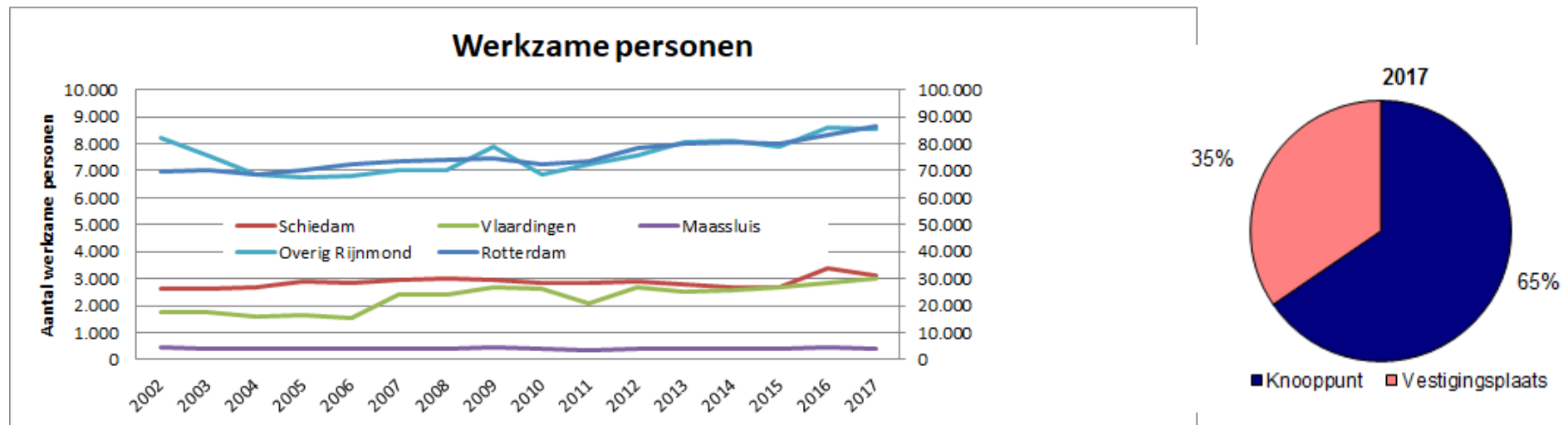
Tabel 3-17: Rijn- en Maasmond: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Werkzame personen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Knooppunt</i>	51.782	53.016	50.835	53.858	55.906	58.563	59.214	60.662	58.933	59.811	64.007	63.841	64.769	64.451	67.019	70.797
Vervoer	27.340	29.210	27.067	29.654	30.997	33.559	33.090	34.187	33.566	34.710	38.078	38.040	38.965	38.848	39.665	42.779
Zeevaart	2.447	2.828	2.774	2.753	2.703	2.970	2.341	2.318	2.046	2.126	1.974	1.782	2.074	2.155	1.993	1.876
Binnenvaart	5.314	6.094	5.906	6.262	6.123	6.057	6.064	6.356	6.431	6.430	6.396	6.660	6.827	6.419	6.415	6.596
Wegvervoer	18.268	19.044	17.276	19.520	21.099	23.524	23.614	24.385	23.707	24.720	28.352	28.190	28.641	28.942	29.946	32.952
Spoorvervoer	1.239	1.173	1.044	1.054	1.007	948	1.017	1.077	1.326	1.378	1.301	1.355	1.371	1.280	1.258	1.300
Pijpleiding	73	71	68	65	63	60	53	51	55	56	55	53	52	52	53	55
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	13.468	13.058	13.157	13.027	13.674	13.615	14.566	14.313	14.395	14.640	15.221	15.326	15.850	15.525	16.825	17.011
Overslag/opslag	10.974	10.748	10.611	11.177	11.235	11.389	11.558	12.162	10.972	10.461	10.708	10.475	9.954	10.078	10.529	11.007
<i>Vestigingsplaats</i>	51.641	49.616	49.369	47.385	47.868	47.302	47.485	48.223	45.937	45.523	46.906	49.204	49.304	49.429	51.527	51.003
Industrie	34.532	32.870	32.572	30.514	30.488	29.561	30.330	30.579	29.846	29.313	30.235	31.774	31.805	31.766	32.540	32.276
Voedingsmiddelenindustrie	3.334	3.270	3.232	3.670	3.548	3.609	3.618	3.443	3.348	3.212	3.187	3.065	2.929	2.842	2.900	3.029
Aardolie industrie	3.805	3.407	3.614	3.475	3.309	3.341	3.599	3.728	3.797	3.833	3.849	3.793	3.776	3.850	3.991	4.278
Chemische industrie	8.087	7.604	7.621	7.130	7.467	7.294	7.202	6.793	6.525	6.374	6.646	6.898	7.135	7.124	7.437	7.689
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	6.707	6.262	6.107	5.561	5.690	5.775	6.096	6.084	5.614	5.571	5.686	6.291	6.027	5.653	5.197	4.921
Transportmiddelenindustrie	5.016	4.751	3.907	3.259	3.305	3.510	3.751	4.260	4.304	4.283	4.282	4.239	4.469	4.385	4.617	4.243
Elektriciteitsproductie	2.102	1.925	2.513	2.041	1.978	1.707	1.891	1.955	2.135	2.176	2.223	1.957	1.834	1.822	1.712	1.686
Overig	5.481	5.651	5.578	5.378	5.191	4.325	4.173	4.316	4.123	3.864	4.362	5.531	5.635	6.090	6.686	6.430
Groothandel	10.529	9.820	9.934	10.114	10.449	10.728	10.040	10.626	9.925	9.790	9.966	10.590	10.992	11.039	11.884	11.514
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	6.580	6.926	6.863	6.757	6.931	7.013	7.116	7.018	6.167	6.421	6.705	6.840	6.507	6.624	7.104	7.214
Totaal	103.423	102.632	100.204	101.243	103.773	105.865	106.699	108.884	104.870	105.334	110.913	113.045	114.072	113.880	118.546	121.800

Bron: EUR obv LISA

Rotterdam-Rijnmond

Figuur 3-4: Werkgelegenheid in Rotterdam-Rijnmond, 2017, werkzame personen

De werkgelegenheid in Rotterdam Rijnmond is behoorlijk toegenomen, bijna 3000 banen erbij. Het leeuwendeel van deze toename bevindt zich in het wegvervoer; de stijgende overslag leidt tot flink meer werkgelegenheid in het achterland vervoer, primair wegvervoer. Deze groei is voornamelijk te zien in Rotterdam en niet in de andere havens in Rotterdam-Rijnmond. Vlaardingen laat een lichte groei zien, terwijl Schiedam een daling van de werkzame personen laat zien, vooral in de categorie Overig. Overig-Rijnmond laat een daling van het aantal werkzame personen zien, vooral in de categorie groothandel. Basismetaal- en metaalproductenindustrie in overig Rijnmond laat daarentegen weer een groei zien.

Tabel 3-18: Rotterdam-Rijnmond: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Werkzame personen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	47.361	48.626	46.577	49.364	51.212	54.421	55.007	56.226	54.495	55.855	59.998	59.892	60.983	60.293	63.153	66.327
Vervoer	25.984	27.904	25.916	28.448	29.711	32.802	32.229	33.241	32.423	33.586	36.897	37.057	38.023	37.658	38.627	41.555
Zeevaart	2.276	2.590	2.511	2.576	2.508	2.852	2.173	1.987	1.733	1.821	1.669	1.475	1.766	1.766	1.844	1.605
Binnenvaart	5.166	5.943	5.776	6.121	5.992	5.996	6.018	6.313	6.336	6.338	6.311	6.594	6.766	6.357	6.345	6.494
Wegvervoer	17.262	18.156	16.541	18.657	20.162	22.951	22.971	23.817	22.980	23.999	27.572	27.589	28.075	28.214	29.139	32.121
Spoorvervoer	1.207	1.145	1.021	1.030	985	943	1.014	1.073	1.318	1.371	1.290	1.347	1.364	1.268	1.246	1.281
Pijpleiding	73	71	68	65	63	60	53	51	55	56	55	53	52	52	53	55
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	12.350	12.024	12.141	11.998	12.595	12.524	13.544	13.202	13.319	13.435	14.054	13.931	13.941	13.885	15.046	15.102
Overslag/opslag	9.027	8.698	8.520	8.918	8.906	9.095	9.234	9.783	8.753	8.834	9.047	8.904	9.019	8.750	9.480	9.670
Vestigingsplaats	35.561	33.986	33.842	32.616	32.900	31.976	31.834	32.432	30.521	30.374	31.999	33.712	33.599	33.583	35.490	35.115
Industrie	23.250	21.946	21.708	20.308	20.055	18.988	19.461	19.667	19.057	18.781	19.912	20.595	20.210	20.253	21.377	21.245
Voedingsmiddelenindustrie	2.569	2.544	2.500	2.977	2.847	2.889	2.907	2.698	2.562	2.479	2.502	2.417	2.262	2.220	2.331	2.384
Aardolie industrie	3.653	3.255	3.447	3.294	3.130	3.156	3.403	3.535	3.579	3.607	3.630	3.535	3.500	3.562	3.690	3.968
Chemische industrie	5.334	5.028	5.029	4.818	4.927	4.774	4.576	4.413	4.340	4.213	4.573	4.740	4.754	4.733	5.096	5.160
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	3.377	3.109	2.858	2.596	2.818	2.856	3.191	3.307	3.018	2.856	2.910	3.317	3.185	2.782	2.776	2.623
Transportmiddelenindustrie	3.032	2.811	2.087	1.476	1.430	1.591	1.634	1.762	1.673	1.733	1.835	1.951	2.001	2.046	2.093	1.999
Elektriciteitsproductie	2.044	1.865	2.453	1.960	1.912	1.648	1.832	1.890	2.044	2.085	2.134	1.874	1.751	1.732	1.662	1.606
Overig	3.241	3.334	3.334	3.187	2.991	2.074	1.918	2.062	1.841	1.808	2.328	2.761	2.757	3.178	3.729	3.505
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Groothandel	7.265	6.829	7.031	7.244	7.549	7.685	6.993	7.496	6.830	6.763	6.919	7.719	8.204	8.153	8.669	8.390
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	5.046	5.211	5.103	5.064	5.296	5.303	5.381	5.269	4.635	4.831	5.168	5.398	5.185	5.177	5.445	5.481
Totaal	82.922	82.612	80.419	81.980	84.111	86.396	86.841	88.657	85.016	86.229	91.996	93.604	94.582	93.875	98.643	101.443

Bron: EUR obv LISA

Tabel 3-19: Rotterdam: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Werkzame personen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Knooppunt</i>	42.865	44.365	42.461	45.124	46.886	49.205	49.587	50.418	48.656	50.297	53.883	53.799	55.019	54.389	56.769	59.951
Vervoer	25.206	27.012	25.261	27.673	28.972	31.132	30.662	31.373	30.473	32.158	34.865	35.303	36.243	35.893	36.672	39.579
Zeevaart	1.915	2.162	2.114	2.135	2.083	2.058	1.459	1.259	1.057	1.127	982	1.042	1.232	1.236	1.255	1.104
Binnenvaart	5.044	5.793	5.665	5.989	5.883	5.822	5.858	6.099	6.113	6.153	6.076	6.365	6.547	6.148	6.119	6.251
Wegvervoer	16.974	17.850	16.397	18.459	19.963	22.271	22.302	22.924	21.966	23.461	26.501	26.536	27.085	27.223	28.038	30.933
Spoorvervoer	1.200	1.137	1.017	1.026	980	920	989	1.041	1.281	1.362	1.251	1.308	1.327	1.234	1.207	1.235
Pijpleiding	73	71	68	65	63	60	53	51	55	56	55	53	52	52	53	55
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	9.010	9.067	9.120	9.011	9.484	9.457	10.103	9.696	9.899	9.746	10.423	10.019	10.182	10.180	11.024	11.119
Overslag/opslag	8.649	8.286	8.080	8.440	8.430	8.616	8.822	9.349	8.284	8.393	8.595	8.477	8.594	8.316	9.073	9.253
<i>Vestigingsplaats</i>	26.944	25.883	26.403	25.154	25.637	24.387	24.386	24.287	23.580	23.375	24.551	25.971	25.727	25.817	26.586	26.413
Industrie	18.462	17.697	18.199	16.918	16.692	15.587	15.742	15.708	15.730	15.509	16.191	16.610	16.383	16.660	16.870	16.809
Voedingsmiddelenindustrie	2.240	2.243	2.204	2.626	2.598	2.645	2.662	2.462	2.289	2.206	2.181	2.119	2.098	2.038	2.138	2.184
Aardolie industrie	3.579	3.181	3.443	3.291	3.130	3.156	3.403	3.493	3.537	3.565	3.588	3.488	3.450	3.451	3.578	3.851
Chemische industrie	4.882	4.660	4.641	4.467	4.663	4.439	4.170	4.148	4.091	3.935	4.145	4.450	4.480	4.523	4.807	4.865
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	1.844	1.685	1.461	1.125	1.153	1.229	1.441	1.378	1.387	1.348	1.346	1.721	1.606	1.414	1.264	1.050
Transportmiddelenindustrie	1.543	1.484	1.475	1.048	1.023	1.137	1.162	1.124	1.057	1.049	1.086	1.028	1.067	1.107	1.084	1.008
Elektriciteitsproductie	2.009	1.828	2.344	1.811	1.767	1.553	1.744	1.810	2.008	2.050	2.098	1.861	1.751	1.714	1.643	1.606
Overig	2.365	2.616	2.631	2.550	2.358	1.428	1.160	1.293	1.361	1.356	1.747	1.943	1.931	2.413	2.356	2.245
Groothandel	4.276	3.978	4.142	4.275	4.671	4.545	4.314	4.357	4.159	4.140	4.309	5.089	5.217	5.071	5.366	5.239
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	4.206	4.208	4.062	3.961	4.274	4.255	4.330	4.222	3.691	3.726	4.052	4.272	4.127	4.086	4.350	4.365
Totaal	69.809	70.248	68.864	70.278	72.523	73.592	73.973	74.705	72.236	73.673	78.435	79.770	80.746	80.205	83.355	86.364

Bron: EUR obv LISA

Tabel 3-20: Schiedam: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Werkzame personen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	470	459	419	407	441	470	538	553	528	552	600	460	460	459	491	405
Vervoer	199	265	239	245	269	288	292	306	327	340	342	241	242	222	254	165
Zeevaart	164	213	216	228	257	277	282	285	281	288	287	194	196	176	207	120
Binnenvaart	14	19	10	9	7	7	6	10	10	11	11	10	10	9	10	8
Wegvervoer	20	32	13	8	5	4	3	12	35	40	43	36	35	36	36	36
Spoorvervoer	1	1	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	261	183	170	152	162	172	239	239	196	205	245	212	209	224	220	222
Overslag/opslag	10	11	10	10	10	10	7	8	5	7	13	7	9	13	17	18
Vestigingsplaats	2.181	2.186	2.240	2.513	2.418	2.509	2.473	2.412	2.341	2.311	2.322	2.361	2.216	2.236	2.891	2.731
Industrie	1.240	1.153	1.114	1.055	1.095	1.150	1.243	1.263	1.186	1.142	1.162	1.188	1.044	1.029	1.637	1.539
Voedingsmiddelenindustrie	0	0	0	72	72	71	71	71	130	130	130	130	0	0	0	0
Aardolie industrie	74	74	4	3	0	0	0	0	0	0	0	5	5	5	5	5
Chemische industrie	86	86	86	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	327	340	356	338	317	321	339	365	323	286	321	311	282	283	282	284
Transportmiddelenindustrie	351	291	289	246	287	315	302	298	280	302	264	251	249	256	296	299
Elektriciteitsproductie	35	37	59	59	59	62	50	43	0	0	0	0	0	0	0	0
Overig	367	325	320	337	360	381	481	486	453	424	447	491	507	484	1.053	950
Groothandel	501	485	508	777	639	681	590	576	562	531	526	518	535	583	653	604
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	440	548	618	681	684	678	640	573	593	638	634	655	637	624	601	588
Totaal	2.651	2.645	2.659	2.920	2.859	2.979	3.010	2.965	2.869	2.863	2.922	2.820	2.676	2.695	3.382	3.136

Bron: EUR obv LISA

Tabel 3-21: Vlaardingen: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Werkzame personen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	586	617	446	512	544	1.335	1.262	1.573	1.676	1.162	1.729	1.569	1.617	1.595	1.762	1.883
Vervoer	326	352	172	245	237	1.047	1.026	1.324	1.404	878	1.486	1.321	1.356	1.356	1.492	1.610
Zeevaart	0	0	0	0	0	250	251	268	240	260	260	108	214	223	232	245
Binnenvaart	52	71	37	51	38	99	86	143	149	111	161	159	151	144	157	169
Wegvervoer	268	274	132	190	195	675	665	881	979	499	1.028	1.016	954	955	1.065	1.152
Spoorvervoer	6	7	3	4	5	23	24	32	36	9	37	38	37	34	39	45
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	60	75	70	74	87	62	61	66	68	90	73	86	92	87	113	112
Overslag/opslag	200	190	204	193	220	226	175	183	204	194	170	162	169	152	157	161
Vestigingsplaats	1.190	1.121	1.170	1.119	983	1.079	1.167	1.094	953	900	954	971	987	1.073	1.078	1.118
Industrie	907	849	900	837	692	763	880	808	624	611	673	675	689	779	783	830
Voedingsmiddelenindustrie	187	189	186	176	78	77	76	72	62	60	61	76	75	93	101	101
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	59	64	69
Chemische industrie	68	14	66	66	65	128	196	123	120	120	119	94	95	94	94	103
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	418	417	435	441	465	481	533	535	392	387	446	461	475	489	469	503
Transportmiddelenindustrie	174	169	164	91	23	23	20	21	19	13	16	17	16	17	28	29
Elektriciteitsproductie	0	0	0	15	14	10	10	8	4	3	3	0	0	0	0	0
Overig	60	60	49	48	47	44	45	49	27	28	28	27	28	27	27	25
Groothandel	252	238	239	249	258	284	253	232	272	233	226	240	243	239	231	224
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	31	34	31	33	33	32	34	54	57	56	55	56	55	55	64	64
Totaal	1.776	1.738	1.616	1.631	1.527	2.414	2.429	2.667	2.629	2.062	2.683	2.540	2.604	2.668	2.840	3.001

Bron: EUR obv LISA

Tabel 3-22: Maassluis: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Werkzame personen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	210	155	153	156	149	153	159	159	170	169	157	151	149	156	147	156
Vervoer	34	35	35	35	33	33	33	27	29	28	28	26	26	26	25	27
Zeevaart	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1
Binnenvaart	34	35	35	35	33	33	33	27	29	28	28	26	26	25	24	26
Wegvervoer	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Spoorvervoer	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	176	120	118	121	116	120	126	132	141	141	129	125	123	130	122	129
Overslag/opslag	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vestigingsplaats	251	246	239	243	259	256	251	283	232	210	250	274	282	248	303	256
Industrie	146	134	133	134	135	162	158	197	170	151	182	202	208	174	214	166
Voedingsmiddelenindustrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Chemische industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	118	104	103	103	103	116	113	115	124	103	123	117	124	122	132	83
Transportmiddelenindustrie	4	2	2	2	2	11	10	47	46	48	46	47	47	46	46	46
Elektriciteitsproductie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Overig	24	28	28	29	30	35	35	35	0	0	13	38	37	6	36	37
Groothandel	42	41	35	37	36	28	25	24	24	22	30	33	33	33	42	42
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	63	71	71	72	88	66	68	62	38	37	38	39	41	41	47	48
Totaal	461	401	392	399	408	409	410	442	402	379	407	425	431	404	450	412

Bron: EUR obv LISA

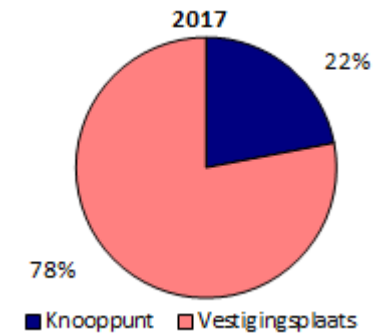
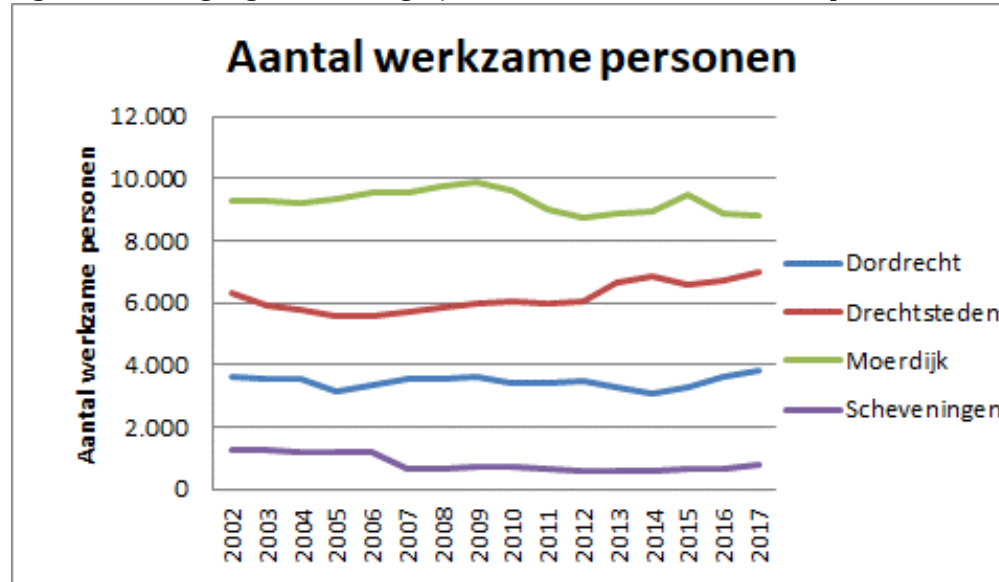
Tabel 3-23: Overig Rijnmond: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Werkzame personen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	3.230	3.030	3.098	3.165	3.191	3.258	3.461	3.522	3.464	3.674	3.628	3.913	3.738	3.694	3.983	3.932
Vervoer	219	240	209	250	199	302	216	210	189	181	175	166	156	161	183	174
Zeevaart	197	215	181	213	168	267	181	175	155	146	140	131	124	130	149	135
Binnenvaart	22	25	28	37	31	35	35	35	34	35	35	35	32	31	34	39
Wegvervoer	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Spoorvervoer	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	2.843	2.579	2.663	2.640	2.746	2.713	3.015	3.069	3.015	3.253	3.184	3.489	3.335	3.264	3.567	3.520
Overslag/opslag	168	211	226	275	246	243	230	243	260	240	269	258	247	269	233	238
Vestigingsplaats	4.995	4.550	3.790	3.587	3.603	3.745	3.558	4.356	3.416	3.578	3.922	4.136	4.387	4.209	4.633	4.598
Industrie	2.495	2.113	1.362	1.364	1.441	1.326	1.438	1.691	1.347	1.368	1.704	1.920	1.886	1.611	1.873	1.901
Voedingsmiddelenindustrie	142	112	110	103	99	96	98	93	81	83	130	92	89	89	92	99
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	0	42	42	42	42	42	45	47	43	43
Chemische industrie	298	268	236	285	199	207	210	142	129	158	309	196	178	115	194	191
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	670	563	503	589	780	709	765	914	792	732	674	707	698	474	629	703
Transportmiddelenindustrie	960	865	157	89	95	105	140	272	271	321	423	608	622	620	639	617
Elektriciteitsproductie	0	0	50	75	72	23	28	29	32	32	33	13	0	18	19	0
Overig	425	305	306	223	196	186	197	199	0	0	93	262	254	248	257	248
Groothandel	2.194	2.087	2.107	1.906	1.945	2.147	1.811	2.307	1.813	1.836	1.828	1.840	2.176	2.227	2.377	2.281
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	306	350	321	317	217	272	309	358	256	374	390	376	325	371	383	416
Totaal	8.225	7.580	6.888	6.752	6.794	7.003	7.019	7.878	6.880	7.252	7.550	8.049	8.125	7.903	8.616	8.530

Bron: EUR obv LISA

Overig Rijn- en Maasmond

Figuur 3-5: Werkgelegenheid Overig Rijn- en Maasmond, 2017, werkzame personen

De werkgelegenheid in overig Rijnmond is licht toegenomen, vooral in de dienstverlening ten behoeve van het vervoer en de overslag/opslag. In Dordrecht en de Drechtsteden is een stijging van het aantal direct werkzame personen; in beide havens vooral in de knooppunt functie: in Dordrecht primair in zeevaart en in Drechtsteden primair in Dienstverlening t.b.v. het vervoer & Overslag/opslag. In Moerdijk is de werkgelegenheid ongeveer constant, in de Chemische industrie is sprake van een stijging. Scheveningen laat een lichte groei van het aantal werkzame personen zien.

Tabel 3-24: Overig Rijn- en Maasmond: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Werkzame personen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Knooppunt</i>	4.422	4.390	4.258	4.494	4.694	4.142	4.207	4.436	4.438	3.956	4.009	3.949	3.785	4.159	3.866	4.470
Vervoer	1.357	1.306	1.151	1.206	1.286	757	861	946	1.143	1.124	1.181	983	941	1.191	1.038	1.224
Zeevaart	171	238	263	177	195	118	168	331	313	305	305	307	308	389	149	271
Binnenvaart	147	151	130	141	131	61	46	42	96	92	85	66	60	62	71	102
Wegvervoer	1.006	888	735	863	937	573	644	569	726	720	780	602	567	728	807	831
Spoorvervoer	32	29	24	25	23	5	3	4	8	7	11	8	7	11	12	19
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	1.118	1.034	1.016	1.029	1.079	1.091	1.022	1.111	1.076	1.205	1.167	1.395	1.909	1.640	1.779	1.909
Overslag/opslag	1.947	2.050	2.091	2.259	2.329	2.294	2.324	2.379	2.219	1.627	1.661	1.571	935	1.328	1.049	1.337
<i>Vestigingsplaats</i>	16.080	15.630	15.527	14.769	14.968	15.326	15.651	15.791	15.416	15.149	14.907	15.492	15.705	15.846	16.037	15.888
Industrie	11.282	10.924	10.864	10.206	10.433	10.573	10.869	10.912	10.789	10.532	10.323	11.179	11.595	11.513	11.163	11.031
Voedingsmiddelenindustrie	765	726	732	693	701	720	711	745	786	733	685	648	667	622	569	645
Aardolie industrie	152	152	167	181	179	185	196	193	218	226	219	258	276	288	301	310
Chemische industrie	2.753	2.576	2.592	2.312	2.540	2.520	2.626	2.380	2.185	2.161	2.073	2.158	2.381	2.391	2.341	2.529
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	3.330	3.153	3.249	2.965	2.872	2.919	2.905	2.777	2.596	2.715	2.776	2.974	2.842	2.871	2.421	2.298
Transportmiddelenindustrie	1.984	1.940	1.820	1.783	1.875	1.919	2.117	2.498	2.631	2.550	2.447	2.288	2.468	2.339	2.524	2.244
Elektriciteitsproductie	58	60	60	81	66	59	59	65	91	91	89	83	83	90	50	80
Overig	2.240	2.317	2.244	2.191	2.200	2.251	2.255	2.254	2.282	2.056	2.034	2.770	2.878	2.912	2.957	2.925
Groothandel	3.264	2.991	2.903	2.870	2.900	3.043	3.047	3.130	3.095	3.027	3.047	2.871	2.788	2.886	3.215	3.124
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	1.534	1.715	1.760	1.693	1.635	1.710	1.735	1.749	1.532	1.590	1.537	1.442	1.322	1.447	1.659	1.733
Totaal	20.502	20.020	19.785	19.263	19.662	19.468	19.858	20.227	19.854	19.105	18.916	19.441	19.490	20.005	19.903	20.358

Bron: EUR obv LISA

Tabel 3-25: Dordrecht: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Werkzame personen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	725	833	816	753	741	843	804	1.010	1.043	1.046	1.094	1.030	890	1.124	1.045	1.206
Vervoer	405	386	344	323	276	292	296	445	583	548	621	496	464	662	474	629
Zeevaart	160	176	171	157	96	109	159	327	310	302	300	300	304	362	124	236
Binnenvaart	59	61	50	49	47	40	29	23	67	63	54	37	33	48	54	65
Wegvervoer	179	143	119	112	128	139	106	92	199	176	256	151	121	242	284	316
Spoorvervoer	7	6	5	4	5	4	3	3	7	6	11	8	6	11	11	11
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	238	264	286	260	283	330	261	303	268	277	255	259	272	292	337	334
Overslag/opslag	82	183	186	170	182	221	247	262	192	221	218	275	154	170	234	243
Vestigingsplaats	2.870	2.746	2.745	2.393	2.586	2.682	2.779	2.595	2.385	2.369	2.411	2.228	2.180	2.179	2.574	2.603
Industrie	2.106	1.966	1.993	1.722	1.953	2.015	2.089	1.894	1.810	1.739	1.677	1.646	1.627	1.628	1.777	1.719
Voedingsmiddelenindustrie	120	117	117	100	110	183	176	175	180	125	100	100	100	70	67	80
Aardolie industrie	95	96	110	115	114	113	117	115	146	149	150	153	169	171	185	185
Chemische industrie	1.495	1.337	1.337	1.050	1.224	1.153	1.199	982	859	859	857	861	861	844	838	845
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	62	63	61	64	57	61	84	111	121	104	92	89	85	111	222	205
Transportmiddelenindustrie	75	72	73	81	82	139	143	162	165	158	140	94	90	94	119	92
Elektriciteitsproductie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Overig	259	281	295	312	366	366	370	349	339	344	338	349	322	338	346	312
Groothandel	491	400	347	321	311	340	362	363	336	393	510	366	340	334	426	409
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	273	380	405	350	322	327	328	338	239	237	224	216	213	217	371	475
Totaal	3.595	3.579	3.561	3.146	3.327	3.525	3.583	3.605	3.428	3.415	3.505	3.258	3.070	3.303	3.619	3.809

Bron: EUR obv LISA

Tabel 3-26: Drechtsteden: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Werkzame personen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	55	103	160	80	158	48	47	48	61	55	58	82	124	196	186	397
Vervoer	14	63	93	22	101	6	2	2	14	15	14	14	11	0	2	19
Zeevaart	1	50	85	13	93	0	0	0	3	3	3	3	0	0	0	4
Binnenvaart	13	13	8	9	8	6	2	2	11	12	11	11	11	0	2	15
Wegvervoer	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Spoorvervoer	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	11	12	12	11	16	19	19	20	26	22	26	50	96	112	165	220
Overslag/opslag	30	28	55	47	41	23	26	26	21	18	18	18	17	84	19	158
Vestigingsplaats	6.281	5.818	5.628	5.487	5.419	5.650	5.782	5.953	5.993	5.933	5.986	6.610	6.741	6.408	6.527	6.577
Industrie	5.122	4.845	4.701	4.574	4.489	4.649	4.832	5.018	5.009	4.947	5.035	5.750	5.878	5.697	5.788	5.723
Voedingsmiddelenindustrie	212	210	208	208	207	202	199	199	254	264	265	235	236	228	226	220
Aardolie industrie	57	56	57	66	65	72	75	74	72	74	66	100	103	112	116	125
Chemische industrie	251	226	222	220	226	227	226	221	159	94	96	106	112	117	115	248
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	1.869	1.697	1.691	1.666	1.579	1.671	1.651	1.498	1.396	1.425	1.577	1.714	1.670	1.572	1.201	1.235
Transportmiddelenindustrie	1.854	1.779	1.665	1.621	1.715	1.703	1.897	2.230	2.284	2.236	2.167	2.053	2.243	2.092	2.307	2.075
Elektriciteitsproductie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	11	5
Overig	879	877	858	793	697	774	784	796	844	854	864	1.542	1.514	1.571	1.812	1.815
Groothandel	1.108	918	861	858	855	942	888	881	915	925	892	802	788	641	673	789
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	51	55	66	55	75	59	62	54	69	61	59	58	75	70	66	65
Totaal	6.336	5.921	5.788	5.567	5.577	5.698	5.829	6.001	6.054	5.988	6.044	6.692	6.865	6.604	6.713	6.974

Bron: EUR obv LISA

Tabel 3-27: Moerdijk: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Werkzame personen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	3.133	2.953	2.845	3.158	3.330	3.220	3.331	3.352	3.297	2.823	2.826	2.809	2.740	2.804	2.602	2.794
Vervoer	450	372	293	372	457	443	553	493	538	559	541	465	458	520	554	564
Zeevaart	9	9	4	4	4	4	4	4	0	0	2	4	4	27	25	27
Binnenvaart	15	13	11	15	17	14	15	17	17	16	19	17	14	13	13	21
Wegvervoer	426	349	277	353	436	425	534	472	521	543	520	444	440	480	516	508
Spoorvervoer	1	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	8
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	848	742	702	744	767	729	729	769	754	877	861	1.067	1.519	1.211	1.252	1.314
Overslag/opslag	1.835	1.839	1.850	2.042	2.106	2.048	2.049	2.090	2.005	1.387	1.424	1.277	763	1.073	796	916
Vestigingsplaats	6.139	6.321	6.403	6.181	6.241	6.357	6.446	6.569	6.359	6.220	5.918	6.091	6.201	6.660	6.284	6.008
Industrie	3.640	3.733	3.780	3.541	3.622	3.589	3.627	3.648	3.607	3.496	3.280	3.470	3.768	3.869	3.305	3.231
Voedingsmiddelenindustrie	19	19	17	16	15	15	15	19	14	17	11	22	30	29	7	5
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	4	4	0	3	3	5	4	5	0	0
Chemische industrie	1.007	1.013	1.033	1.042	1.090	1.140	1.201	1.177	1.167	1.208	1.120	1.191	1.408	1.430	1.388	1.436
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	1.399	1.393	1.497	1.235	1.236	1.187	1.170	1.168	1.079	1.186	1.107	1.171	1.087	1.188	998	858
Transportmiddelenindustrie	55	89	82	81	78	77	77	106	157	133	118	119	114	129	74	59
Elektriciteitsproductie	58	60	60	81	66	59	59	65	91	91	89	83	83	85	39	75
Overig	1.102	1.159	1.091	1.086	1.137	1.111	1.101	1.109	1.099	858	832	879	1.042	1.003	799	798
Groothandel	1.365	1.379	1.405	1.420	1.442	1.495	1.509	1.599	1.570	1.499	1.439	1.506	1.458	1.713	1.902	1.709
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	1.134	1.209	1.218	1.220	1.177	1.273	1.310	1.322	1.182	1.225	1.199	1.115	975	1.078	1.077	1.068
Totaal	9.272	9.274	9.248	9.339	9.571	9.577	9.777	9.921	9.656	9.043	8.744	8.900	8.941	9.464	8.886	8.802

Bron: EUR obv LISA

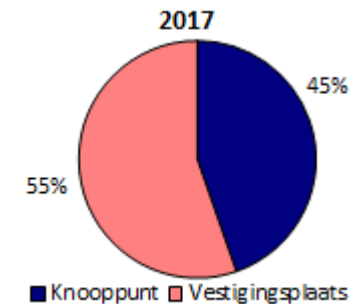
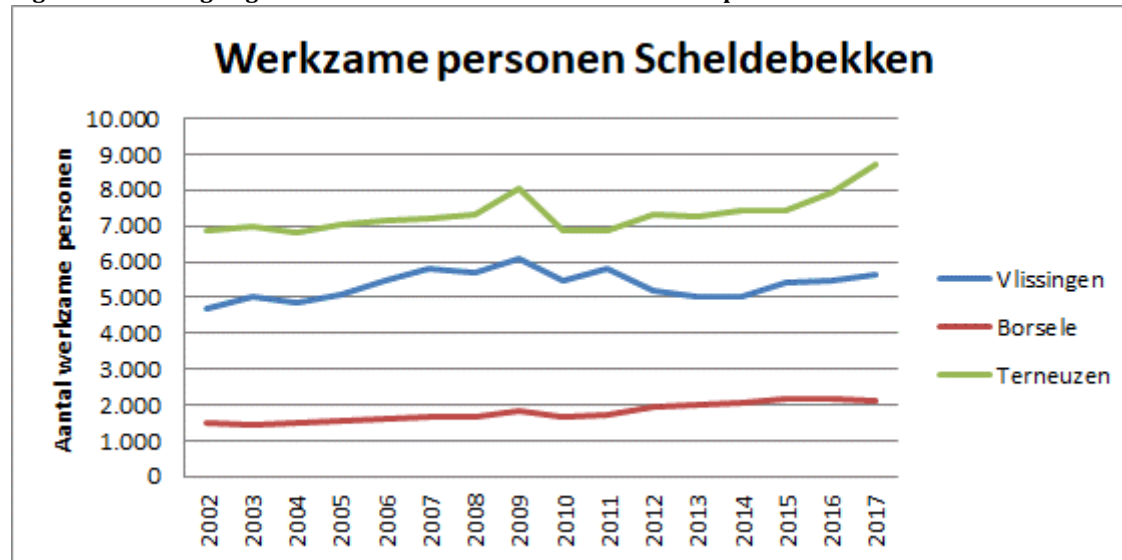
Tabel 3-28: Scheveningen: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Werkzame personen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	509	501	436	503	465	32	25	26	37	32	31	28	31	34	33	73
Vervoer	488	485	420	489	452	17	10	6	8	2	5	8	8	8	8	12
Zeevaart	1	3	3	3	2	5	5	0	0	0	0	0	0	0	0	4
Binnenvaart	61	64	60	68	59	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Wegvervoer	401	396	338	397	374	10	4	5	7	1	4	7	6	7	7	7
Spoorvervoer	25	22	19	20	17	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	21	16	16	14	13	13	13	19	28	29	25	19	22	25	25	41
Overslag/opslag	0	0	0	0	0	2	2	1	1	1	1	1	1	1	0	20
Vestigingsplaats	790	745	751	708	722	637	644	674	679	627	592	563	583	599	652	700
Industrie	414	380	390	369	369	320	321	352	363	350	331	313	322	319	293	358
Voedingsmiddelenindustrie	414	380	390	369	369	320	321	352	338	327	309	291	301	295	269	340
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Chemische industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Transportmiddelenindustrie	0	0	0	0	0	0	0	0	25	23	22	22	21	24	24	18
Elektriciteitsproductie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Overig	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Groothandel	300	294	290	271	292	266	288	287	274	210	206	197	202	198	214	217
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	76	71	71	68	61	51	35	35	42	67	55	53	59	82	145	125
Totaal	1.299	1.246	1.187	1.211	1.187	669	669	700	716	659	623	591	614	633	685	773

Bron: EUR obv LISA

Scheldebekken

Figuur 3-6: Werkgelegenheid Scheldebekken 2017 in werkzame personen

De werkgelegenheid in de havens in Scheldebekken is toegenomen, waarbij vooral Terneuzen (+800 werkzame personen) een stijging van het aantal werkzame personen laat zien. In Vlissingen is de stijging beperkter, maar ook nog een toename van ongeveer 200 werkzame personen. In Vlissingen zit de stijging vooral in het wegvervoer, terwijl de stijging in Terneuzen vooral in de chemische industrie zit (+500 werkzame personen). Deel van deze werkgelegenheidsstijging komt door het meenemen van Trinseo met 460 werkzame personen, in plaats van het lagere aantal van Styron (zoals Trinseo voorheen heette). Ook het wegvervoer en overslag/opslag laten een toename van de werkgelegenheid zien in Terneuzen.

Tabel 3-29: Scheldebekken: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Werkzame personen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Knooppunt</i>	4.443	4.939	4.612	5.103	5.466	5.806	5.785	5.781	5.706	5.929	6.452	6.197	6.458	6.728	6.854	7.359
Vervoer	3.163	3.540	3.019	3.372	3.447	3.806	3.791	3.668	3.603	3.897	4.324	4.070	4.297	4.384	4.372	4.720
Zeevaart	15	17	19	27	27	18	19	29	25	30	30	28	26	25	27	27
Binnenvaart	375	349	353	425	383	379	359	500	452	479	424	317	333	299	311	296
Wegvervoer	2.753	3.152	2.630	2.902	3.016	3.390	3.394	3.119	3.102	3.361	3.825	3.685	3.905	4.026	4.003	4.363
Spoorvervoer	20	22	18	17	21	19	19	20	24	26	45	40	33	34	31	34
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	923	1.007	1.030	1.092	1.374	1.329	1.308	1.426	1.366	1.338	1.379	1.298	1.314	1.388	1.477	1.495
Overslag/opslag	357	392	563	639	645	671	686	687	737	694	749	829	847	956	1.005	1.144
<i>Vestigingsplaats</i>	8.602	8.525	8.566	8.624	8.792	8.877	8.905	10.148	8.313	8.460	7.988	8.098	8.064	8.242	8.687	9.115
Industrie	8.197	8.029	8.016	8.013	8.160	8.272	8.292	8.079	7.623	7.736	7.303	7.340	7.244	7.371	7.521	8.080
Voedingsmiddelenindustrie	506	489	519	519	492	506	504	518	498	505	519	469	433	442	477	506
Aardolie industrie	355	330	365	375	408	407	407	420	433	430	425	436	445	430	431	449
Chemische industrie	3.855	3.661	3.699	3.629	3.663	3.554	3.594	3.394	3.003	2.967	2.947	2.976	2.932	2.979	3.068	3.561
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	1.464	1.475	1.433	1.470	1.473	1.547	1.568	1.508	1.604	1.688	969	1.001	998	1.030	1.019	1.090
Transportmiddelenindustrie	1.306	1.365	1.286	1.308	1.387	1.404	1.351	1.368	1.120	1.209	1.405	1.395	1.423	1.455	1.447	1.477
Elektriciteitsproductie	623	614	580	547	560	560	560	652	641	638	704	709	681	672	704	601
Overig	88	95	134	165	177	294	308	219	324	299	334	354	332	363	375	396
Groothandel	132	128	133	203	208	190	198	204	178	194	188	192	210	252	335	339
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	273	368	417	408	424	415	415	1.865	512	530	497	566	610	619	831	696
Totaal	13.045	13.464	13.178	13.727	14.258	14.683	14.690	15.929	14.019	14.389	14.440	14.295	14.522	14.970	15.541	16.474

Bron: EUR obv LISA

Tabel 3-30: Vlissingen: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Werkzame personen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Knooppunt</i>	2.244	2.534	2.375	2.636	3.001	3.264	3.192	3.117	2.971	3.317	3.368	3.143	3.143	3.448	3.462	3.663
Vervoer	1.652	1.939	1.666	1.866	2.023	2.304	2.292	2.128	2.006	2.359	2.381	2.196	2.160	2.418	2.405	2.595
Zeevaart	0	0	0	10	10	0	0	10	6	5	9	6	6	4	6	6
Binnenvaart	171	148	156	218	204	192	186	290	232	290	282	212	222	181	181	172
Wegvervoer	1.466	1.777	1.499	1.628	1.797	2.100	2.094	1.817	1.755	2.047	2.062	1.951	1.914	2.214	2.201	2.399
Spoorvervoer	15	15	11	10	12	12	12	10	13	16	28	27	18	19	17	19
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	580	583	573	625	825	771	706	829	797	830	848	792	792	822	853	860
Overslag/opslag	12	12	136	145	153	189	194	160	168	128	139	155	191	208	204	208
<i>Vestigingsplaats</i>	2.434	2.511	2.486	2.472	2.488	2.519	2.527	2.979	2.506	2.483	1.830	1.872	1.900	1.952	1.999	1.993
Industrie	2.287	2.362	2.284	2.258	2.271	2.310	2.319	2.373	2.221	2.200	1.571	1.614	1.642	1.694	1.698	1.784
Voedingsmiddelenindustrie	15	13	38	38	38	72	73	71	70	62	70	73	58	68	80	105
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Chemische industrie	304	301	293	253	242	246	251	203	206	137	135	142	145	151	155	153
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	883	891	879	896	883	905	923	931	1.015	1.033	308	355	368	401	400	413
Transportmiddelenindustrie	1.062	1.127	1.041	1.025	1.070	1.044	1.033	1.112	869	904	991	977	1.009	1.014	1.011	1.055
Elektriciteitsproductie	0	0	0	0	0	0	0	4	4	2	5	6	6	6	6	6
Overig	23	30	33	46	38	43	39	52	57	62	62	61	56	54	46	52
Groothandel	27	25	26	27	25	25	24	36	36	36	34	36	38	42	35	37
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	120	124	176	187	192	184	184	570	249	247	225	222	220	216	266	172
Totaal	4.678	5.045	4.861	5.108	5.489	5.783	5.719	6.096	5.477	5.800	5.198	5.015	5.043	5.400	5.461	5.656

Bron: EUR obv LISA

Tabel 3-31: Borsele: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Werkzame personen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Knooppunt</i>	264	269	321	355	315	338	365	383	398	400	444	498	482	547	588	609
Vervoer	8	3	3	40	1	0	17	28	1	2	2	2	2	2	2	2
Zeevaart	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Binnenvaart	2	2	0	2	0	0	2	3	0	1	1	0	0	0	0	0
Wegvervoer	7	2	2	37	1	0	15	25	1	1	1	1	1	1	1	1
Spoorvervoer	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	10	7	8	11	13	8	8	16	16	18	19	19	24	27	28	26
Overslag/opslag	246	259	310	304	301	330	340	339	381	380	423	477	456	518	558	581
<i>Vestigingsplaats</i>	1.229	1.183	1.200	1.214	1.308	1.331	1.285	1.425	1.246	1.314	1.493	1.520	1.579	1.603	1.569	1.503
Industrie	1.208	1.162	1.172	1.186	1.272	1.296	1.248	1.201	1.208	1.268	1.445	1.468	1.456	1.459	1.441	1.368
Voedingsmiddelenindustrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	3	3	3	3
Aardolie industrie	355	330	365	375	408	407	407	420	433	430	425	436	445	430	431	449
Chemische industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	67	60	63	65	70	55	53	53	53	88	85	81	83	85	74	93
Transportmiddelenindustrie	201	196	202	237	274	314	268	208	208	235	364	371	372	388	385	371
Elektriciteitsproductie	585	576	542	509	520	520	520	520	514	515	571	577	551	543	533	434
Overig	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	10	15	18
Groothandel	0	0	7	7	11	11	13	18	14	20	24	28	42	49	49	49
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	21	21	21	21	25	24	24	206	24	26	24	24	81	95	79	86
Totaal	1.493	1.452	1.521	1.569	1.623	1.669	1.650	1.808	1.644	1.714	1.937	2.018	2.061	2.150	2.157	2.112

Bron: EUR obv LISA

Tabel 3-32: Terneuzen: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2017

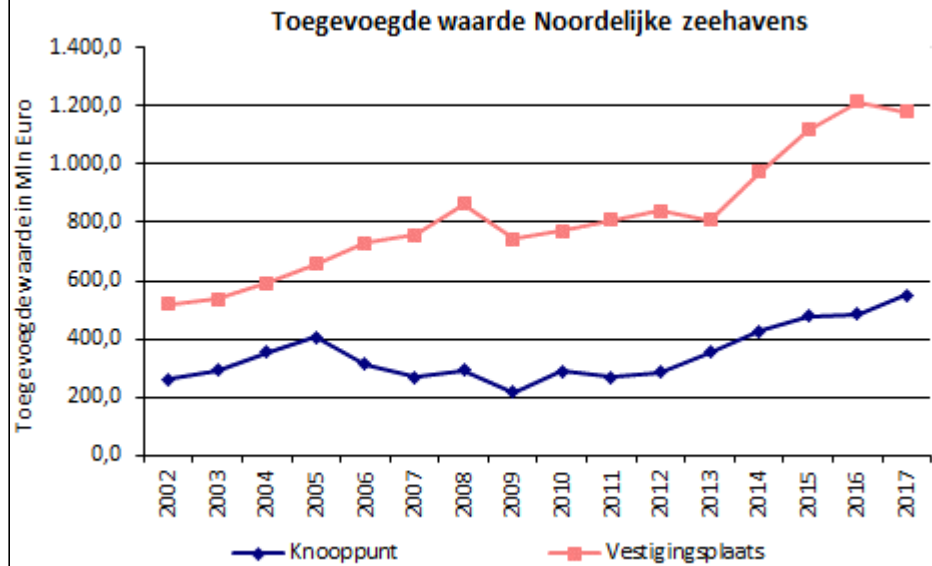
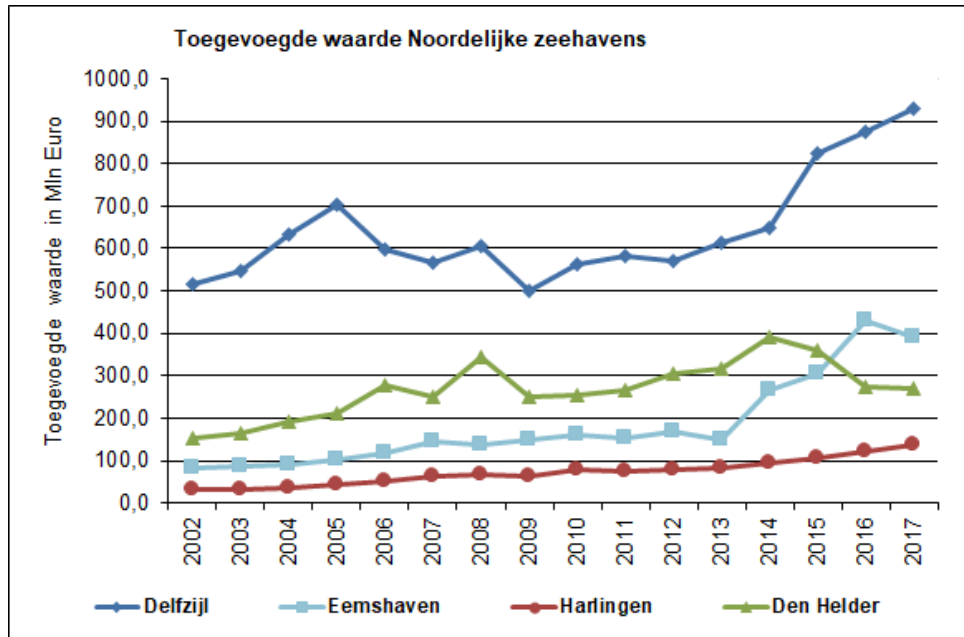
Hoofdsector en Subsector	Werkzame personen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Knooppunt</i>	1.936	2.136	1.916	2.113	2.150	2.204	2.228	2.280	2.337	2.212	2.640	2.557	2.833	2.733	2.805	3.087
Vervoer	1.504	1.598	1.350	1.467	1.423	1.502	1.482	1.511	1.596	1.536	1.941	1.873	2.135	1.964	1.966	2.123
Zeevaart	15	17	19	17	17	18	19	19	19	25	21	22	20	21	21	21
Binnenvaart	202	200	196	205	179	187	170	206	219	188	141	105	111	117	130	124
Wegvervoer	1.281	1.374	1.128	1.237	1.218	1.290	1.285	1.278	1.346	1.313	1.762	1.733	1.990	1.811	1.801	1.963
Spoorvervoer	6	7	7	7	9	7	8	9	11	10	16	13	14	15	14	15
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	333	417	449	456	536	550	594	581	553	490	512	487	498	539	596	609
Overslag/opslag	99	121	117	190	191	152	152	188	188	186	187	197	200	230	243	355
<i>Vestigingsplaats</i>	4.939	4.831	4.880	4.938	4.996	5.027	5.093	5.744	4.561	4.663	4.665	4.706	4.585	4.687	5.119	5.619
Industrie	4.702	4.505	4.560	4.569	4.617	4.666	4.725	4.505	4.194	4.268	4.287	4.258	4.146	4.218	4.382	4.928
Voedingsmiddelenindustrie	491	476	481	481	454	434	431	447	428	443	449	393	372	371	394	398
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Chemische industrie	3.551	3.360	3.406	3.376	3.421	3.308	3.343	3.191	2.797	2.830	2.812	2.834	2.787	2.828	2.913	3.408
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	514	524	491	509	520	587	592	524	536	567	576	565	547	544	545	584
Transportmiddelenindustrie	43	42	43	46	43	46	50	48	43	70	50	47	42	53	51	51
Elektriciteitsproductie	38	38	38	38	40	40	40	128	123	121	128	126	124	123	165	161
Overig	65	65	101	119	139	251	269	167	267	237	272	293	274	299	314	326
Groothandel	105	103	100	169	172	154	161	150	128	138	130	128	130	161	251	253
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	132	223	220	200	207	207	207	1.089	239	257	248	320	309	308	486	438
Totaal	6.875	6.967	6.796	7.051	7.146	7.231	7.321	8.024	6.898	6.875	7.305	7.263	7.418	7.420	7.924	8.706

Bron: EUR obv LISA

Toegevoegde Waarde

Noordelijke Zeehavens

Figuur 3-7: Toegevoegde waarde Noordelijke Zeehavens (2017, x mln. euro)

Tabel 3-33: Noordelijke Zeehavens: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2017 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln euro in lopende prijzen)															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	261,7	291,4	354,5	405,9	311,4	268,1	292,2	216,2	290,2	268,3	283,8	352,8	427,1	479,3	484,6	549,5
Vervoer	202,6	234,9	295,3	335,0	235,4	190,7	191,2	121,3	188,3	155,7	160,3	225,7	265,0	318,2	320,0	393,5
Zeevaart	173,1	207,6	272,9	306,2	202,8	154,5	155,2	92,8	149,9	120,0	109,5	176,0	208,3	240,5	232,1	307,6
Binnenvaart	7,5	8,6	8,2	8,2	8,7	8,8	10,4	10,4	10,8	9,8	11,4	12,4	11,6	15,0	18,3	19,8
Wegvervoer	21,7	18,5	14,0	20,3	23,6	27,2	25,3	17,7	27,2	25,6	37,4	35,3	43,4	60,9	67,8	64,4
Spoorvervoer	0,3	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4	2,0	1,9	1,7	1,8	1,8	1,8
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	30,8	28,5	28,3	32,5	30,4	33,6	50,4	56,1	60,1	59,2	68,4	67,3	90,3	96,5	93,5	84,7
Overslag/opslag	28,2	28,0	30,9	38,4	45,6	43,8	50,6	38,9	41,8	53,3	55,1	59,8	71,8	64,6	71,1	71,3
Vestigingsplaats	519,5	536,9	591,8	656,9	729,9	756,1	864,0	744,6	769,0	808,7	838,7	807,8	973,1	1.116,7	1.214,4	1.180,1
Industrie	420,1	432,3	476,0	550,6	610,5	632,8	724,7	606,5	629,0	645,9	668,0	624,5	782,6	926,2	1.024,0	979,1
Voedingsmiddelenindustrie	9,0	9,1	9,7	9,1	9,9	11,2	10,0	14,3	14,7	10,5	11,2	10,2	10,5	12,2	14,2	13,4
Aardolie industrie	7,5	9,5	11,3	18,9	14,2	15,1	20,2	14,6	5,2	11,6	14,4	10,3	98,6	93,0	56,5	42,3
Chemische industrie	137,1	133,6	144,8	153,4	148,2	167,0	195,7	153,5	191,2	222,7	178,8	179,2	184,3	309,7	325,7	331,3
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	86,0	91,4	116,5	127,3	123,1	119,2	114,9	104,3	89,7	93,2	111,9	94,9	84,0	89,8	85,3	87,6
Transportmiddelenindustrie	29,1	25,8	23,5	24,6	25,9	25,4	23,5	49,9	54,3	39,4	38,3	38,9	35,2	32,5	35,6	31,6
Elektriciteitsproductie	54,8	60,1	58,6	66,5	76,1	101,7	93,8	97,3	102,9	101,8	108,0	88,6	112,4	176,3	324,2	288,1
Overig	96,7	102,8	111,5	150,8	213,0	193,2	266,5	172,6	171,1	166,6	205,5	202,4	257,6	212,7	182,3	185,0
Groothandel	29,9	31,8	35,6	35,1	37,7	42,8	52,9	50,3	54,2	62,2	66,8	71,8	74,7	76,6	92,8	106,6
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	69,5	72,7	80,2	71,2	81,7	80,4	86,5	87,8	85,7	100,6	103,9	111,5	115,8	114,0	97,6	94,3
Totaal	781,1	828,3	946,3	1.062,8	1.041,3	1.024,2	1.156,2	960,8	1.059,1	1.077,0	1.122,5	1.160,6	1.400,3	1.596,0	1.698,9	1.729,6

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 3-34: Delfzijl: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2017 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln euro in lopende prijzen)															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	204,7	230,1	275,9	337,2	229,9	180,3	193,9	133,9	191,4	172,6	180,9	245,2	288,8	333,9	340,3	400,8
Vervoer	167,0	195,2	239,2	293,2	187,9	138,4	141,0	81,6	131,1	103,8	106,8	169,2	203,5	260,7	256,0	320,8
Zeevaart	154,9	184,9	231,7	283,4	178,1	127,4	130,0	74,7	121,9	95,1	87,1	151,1	178,0	216,0	205,6	270,5
Binnenvaart	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,6	0,6	0,6	0,6	1,7	3,9	3,7	3,7
Wegvervoer	11,5	9,7	7,1	9,3	9,3	10,5	10,5	6,5	8,5	8,0	17,4	15,7	22,4	39,3	45,1	45,1
Spoorvervoer	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	1,7	1,7	1,4	1,5	1,5	1,5
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	20,8	18,3	18,0	19,7	11,9	15,9	21,4	29,7	33,3	31,3	33,7	33,5	36,8	41,8	51,5	47,5
Overslag/opslag	16,8	16,6	18,7	24,4	30,1	26,0	31,4	22,6	27,0	37,5	40,4	42,6	48,6	31,4	32,8	32,5
Vestigingsplaats	309,8	317,9	355,6	365,8	368,3	384,6	411,2	364,6	372,5	411,6	390,3	369,2	360,5	491,0	534,1	530,4
Industrie	258,4	262,3	295,3	321,4	318,3	333,8	354,8	310,6	320,3	350,9	325,9	305,4	296,8	429,6	451,7	439,4
Voedingsmiddelenindustrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,2	0,0	0,3	0,3	0,3	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2
Aardolie industrie	7,5	9,5	11,3	18,9	14,2	15,1	20,2	14,6	5,2	8,6	10,9	7,0	-3,8	16,9	16,1	0,0
Chemische industrie	136,8	133,2	141,9	150,3	145,6	164,2	192,2	150,9	190,0	221,3	177,0	177,6	182,6	289,0	305,7	308,8
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	73,1	81,3	106,1	115,8	111,5	107,3	101,8	86,5	67,4	73,2	89,4	72,6	60,4	67,5	60,5	65,6
Transportmiddelenindustrie	23,6	20,6	17,9	19,4	20,5	20,7	14,0	35,3	35,1	23,9	24,1	23,9	22,5	19,6	18,7	15,4
Elektriciteitsproductie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	8,8	9,0	19,8	17,5
Overig	17,4	17,6	18,0	16,9	26,5	26,3	26,3	23,3	22,3	23,5	24,1	24,2	26,1	27,4	30,7	31,8
Groothandel	16,8	19,1	21,2	15,3	16,5	17,9	18,3	16,5	17,3	18,9	22,3	25,6	27,5	28,1	45,3	55,2
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	34,6	36,5	39,2	29,1	33,5	32,8	38,2	37,6	34,9	41,8	42,2	38,1	36,3	33,3	37,1	35,9
Totaal	514,4	547,9	631,5	703,0	598,2	564,8	605,1	498,5	563,9	584,2	571,2	614,4	649,3	825,0	874,4	931,2

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 3-35: Eemshaven: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2017 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln euro in lopende prijzen)															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	8,0	8,4	10,2	12,4	16,9	17,6	19,1	14,8	17,9	17,0	14,7	13,6	14,8	17,4	27,0	25,5
Vervoer	1,6	2,1	3,7	5,3	4,7	5,9	6,6	4,3	9,4	8,1	6,2	6,2	7,2	7,5	7,7	6,3
Zeevaart	0,0	0,6	2,5	3,0	2,7	2,2	2,2	1,4	2,4	2,2	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,0
Binnenvaart	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,3	0,4	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,3
Wegvervoer	1,5	1,4	1,1	2,2	1,8	3,2	3,9	2,6	6,6	5,5	5,5	5,5	6,3	6,5	6,8	5,8
Spoorvervoer	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	1,8	1,9	1,8	1,6	6,2	5,0	4,9	4,4	4,6	4,7	5,2	4,9	5,2	2,7	2,2	2,5
Overslag/opslag	4,7	4,4	4,6	5,5	6,1	6,8	7,6	6,2	3,8	4,1	3,3	2,5	2,4	7,2	17,1	16,8
Vestigingsplaats	76,4	76,9	79,2	90,4	98,7	126,9	118,9	134,2	141,8	135,8	153,5	133,9	250,9	289,1	401,9	366,2
Industrie	61,9	64,1	64,5	75,4	83,7	111,3	102,3	111,4	120,9	113,9	125,7	107,3	225,9	262,5	380,6	345,2
Voedingsmiddelenindustrie	0,2	0,2	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	3,4	4,0	0,2	0,2	0,1	0,3	0,4	0,6	0,6
Aardolie industrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,2	74,5	39,3	41,0
Chemische industrie	0,3	0,3	2,9	3,1	2,6	2,7	2,3	1,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	3,5	0,3	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	4,4	8,0	5,0	5,1	5,0	7,2	7,3	7,4	5,5
Transportmiddelenindustrie	0,3	0,3	0,3	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Elektriciteitsproductie	54,8	60,1	58,6	66,5	76,1	101,7	93,8	97,3	102,9	101,8	108,0	88,6	103,6	167,3	304,4	270,6
Overig	2,8	2,9	2,6	5,6	4,8	6,7	6,1	4,7	6,0	6,9	12,5	13,6	14,6	13,0	28,9	27,6
Groothandel	8,0	7,7	8,8	8,8	8,8	9,9	10,4	11,8	12,9	13,6	14,6	15,0	13,7	13,3	11,9	12,6
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	6,5	5,1	5,9	6,2	6,3	5,8	6,2	10,9	8,1	8,3	13,1	11,6	11,3	13,2	9,4	8,4
Totaal	84,4	85,3	89,4	102,8	115,7	144,5	138,0	149,0	159,7	152,8	168,1	147,6	265,7	306,4	429,0	391,7

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 3-36: Harlingen: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2017 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln euro in lopende prijzen)															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	18,4	18,3	19,0	29,2	34,8	40,8	39,2	28,4	40,4	38,6	42,9	44,6	51,7	46,3	58,8	75,0
Vervoer	15,3	15,1	15,5	25,5	31,0	35,4	33,2	23,5	35,4	33,2	35,8	37,3	43,3	37,9	44,1	56,2
Zeevaart	6,2	6,5	8,7	16,1	18,5	22,2	22,0	14,2	22,5	19,8	20,2	21,7	26,6	20,3	21,9	34,9
Binnenvaart	1,6	2,0	2,0	2,1	2,3	2,1	2,5	2,9	3,2	2,8	3,7	4,0	4,7	5,3	9,2	10,3
Wegvervoer	7,4	6,6	4,9	7,3	10,2	11,0	8,7	6,5	9,7	10,6	11,9	11,6	12,0	12,4	13,0	11,1
Spoorvervoer	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	0,9	0,9	1,0	1,1	1,2	2,8	3,2	2,6	2,9	3,1	4,9	5,4	5,8	5,4	12,2	15,6
Overslag/opslag	2,2	2,3	2,4	2,6	2,6	2,5	2,8	2,2	2,1	2,3	2,2	1,9	2,7	3,0	2,5	3,2
Vestigingsplaats	12,1	13,9	15,4	14,6	16,8	21,8	27,9	34,0	39,5	36,6	36,5	37,6	44,3	58,2	64,3	61,1
Industrie	7,8	8,4	8,6	7,8	8,8	11,4	16,1	22,4	26,6	23,5	22,8	22,7	27,6	38,3	46,3	42,9
Voedingsmiddelenindustrie	5,1	5,3	5,6	5,1	5,8	6,9	6,5	7,8	7,2	6,9	7,4	7,3	8,6	10,0	11,4	10,7
Aardolie industrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Chemische industrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	9,4	10,2	9,8
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	0,2	0,4	0,4	0,5	0,5	0,8	0,9	0,9	0,9	1,2	1,4	1,4	1,8	2,1	3,4	2,6
Transportmiddelenindustrie	0,5	0,4	0,5	0,6	0,7	1,1	5,8	10,5	14,2	11,5	10,1	10,0	8,8	8,8	12,3	11,6
Elektriciteitsproductie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overig	2,0	2,3	2,1	1,6	1,8	2,5	2,9	3,3	4,3	4,0	4,0	4,1	8,4	8,1	9,0	8,3
Groothandel	2,4	2,4	2,8	3,1	3,9	6,3	7,8	6,9	7,3	7,7	7,7	8,5	10,7	10,4	10,4	11,5
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	1,9	3,1	4,0	3,7	4,1	4,1	4,0	4,8	5,7	5,4	5,9	6,4	6,0	9,4	7,6	6,7
Totaal	30,5	32,1	34,3	43,8	51,6	62,5	67,1	62,4	79,9	75,3	79,4	82,2	96,1	104,4	123,1	136,1

Bron: EUR obv LISA en CBS data

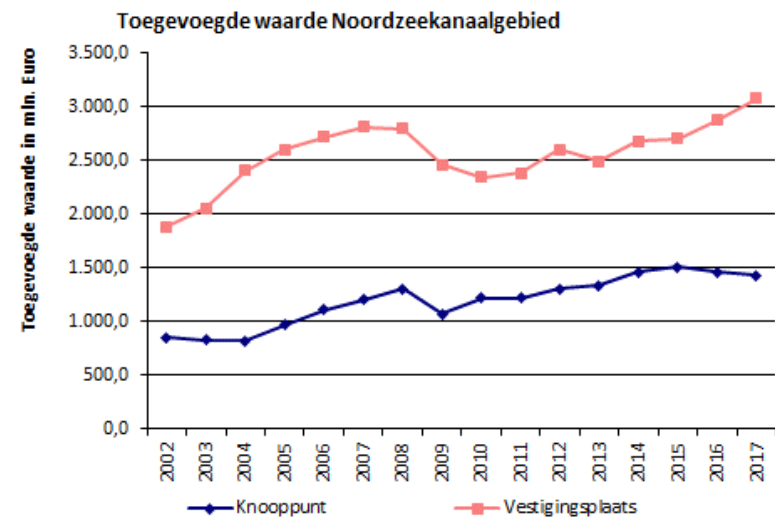
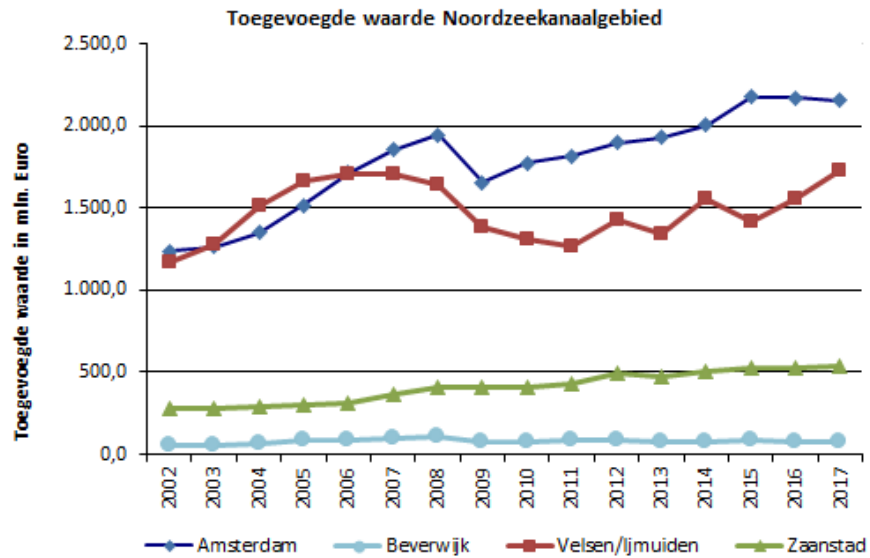
Tabel 3-37: Den Helder: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2017 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln euro in lopende prijzen)															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	30,6	34,7	49,5	27,0	29,8	29,5	40,0	39,1	40,5	40,1	45,3	49,4	71,8	81,7	58,4	48,2
Vervoer	18,7	22,4	36,8	11,0	11,8	11,1	10,4	11,9	12,4	10,6	11,5	13,0	11,0	12,1	12,1	10,2
Zeevaart	11,9	15,5	30,1	3,7	3,4	2,6	1,1	2,6	3,1	2,8	2,0	2,9	3,4	3,8	4,1	2,3
Binnenvaart	5,5	6,1	5,9	5,7	6,0	6,0	7,1	6,9	6,8	6,1	6,8	7,5	4,9	5,5	5,0	5,4
Wegvervoer	1,3	0,8	0,8	1,5	2,2	2,5	2,2	2,2	2,4	1,6	2,7	2,5	2,6	2,7	2,8	2,4
Spoorvervoer	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	7,3	7,4	7,5	10,2	11,2	10,0	20,8	19,3	19,4	20,2	24,6	23,5	42,6	46,6	27,6	19,1
Overslag/opslag	4,6	4,8	5,2	5,9	6,8	8,5	8,8	7,9	8,8	9,4	9,2	12,9	18,2	23,0	18,7	18,8
Vestigingsplaats	121,3	128,2	141,5	186,1	246,1	222,8	305,9	211,8	215,1	224,6	258,4	267,1	317,4	278,4	214,0	222,3
Industrie	92,1	97,5	107,6	146,1	199,7	176,3	251,5	162,0	161,3	157,6	193,6	189,0	232,3	195,8	145,4	151,6
Voedingsmiddelenindustrie	3,7	3,7	4,0	4,0	4,1	4,1	3,3	3,2	3,3	3,2	3,3	2,7	1,6	1,6	2,1	2,0
Aardolie industrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3,0	3,4	3,2	2,2	1,6	1,1	1,2
Chemische industrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,2	1,0	1,2	1,3	1,8	1,6	1,6	11,3	9,8	12,7
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	9,3	9,4	10,0	11,0	11,1	11,1	12,2	12,5	13,4	13,8	16,0	16,0	14,5	12,9	14,0	13,9
Transportmiddelenindustrie	4,7	4,4	4,8	4,5	4,6	3,6	3,7	4,0	5,0	4,0	4,1	5,0	3,9	4,1	4,6	4,5
Elektriciteitsproductie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overig	74,4	80,0	88,7	126,7	180,0	157,6	231,1	141,3	138,5	132,2	164,9	160,5	208,5	164,3	113,7	117,3
Groothandel	2,7	2,7	2,9	7,8	8,6	8,7	16,3	15,2	16,7	22,0	22,2	22,8	22,9	24,7	25,2	27,4
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	26,5	28,0	31,1	32,2	37,8	37,8	38,1	34,6	37,1	45,0	42,6	55,3	62,2	58,0	43,4	43,4
Totaal	151,9	162,9	191,1	213,1	275,9	252,3	345,9	250,9	255,7	264,8	303,7	316,5	389,2	360,1	272,4	270,5

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Noordzeekanaalgebied

Figuur 3-8: Toegevoegde waarde Noordzeekanaalgebied (2017, x mln. euro)

Tabel 3-38: Noordzeekanaalgebied: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2017 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln euro in lopende prijzen)															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	854,3	828,4	822,9	968,0	1.108,5	1.205,1	1.307,3	1.074,4	1.222,0	1.216,4	1.303,5	1.339,2	1.461,3	1.510,4	1.459,9	1.426,3
Vervoer	461,8	441,8	422,1	479,0	543,7	596,0	644,5	509,9	547,3	517,5	586,3	661,3	732,3	797,4	765,1	747,2
Zeevaart	120,9	140,5	153,6	194,2	210,0	209,5	194,1	121,1	160,0	165,6	172,1	219,7	256,8	289,5	267,4	285,9
Binnenvaart	44,4	46,7	46,0	44,2	48,3	50,7	66,7	68,2	82,2	79,7	85,3	96,6	116,4	124,4	103,6	117,8
Wegvervoer	288,4	247,9	216,6	234,7	277,2	327,8	373,9	311,4	296,2	263,4	317,1	331,5	344,7	370,9	379,5	331,4
Spoorvervoer	8,1	6,7	5,9	5,9	8,1	7,9	9,8	9,2	9,0	8,8	11,9	13,6	14,3	12,7	14,6	12,1
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	184,4	177,4	182,6	204,1	223,8	254,2	270,4	222,6	270,3	287,6	309,7	294,9	319,1	298,3	272,9	262,0
Overslag/opslag	208,2	209,2	218,2	284,9	341,0	354,9	392,4	341,9	404,3	411,3	407,4	382,9	409,9	414,7	421,8	417,1
Vestigingsplaats	1.883,3	2.054,8	2.400,5	2.598,6	2.712,0	2.811,4	2.796,1	2.456,3	2.342,0	2.381,3	2.601,4	2.489,2	2.680,3	2.700,4	2.875,3	3.077,7
Industrie	1.520,4	1.673,6	1.989,3	2.185,9	2.252,2	2.254,8	2.239,2	1.909,3	1.776,8	1.806,6	2.012,0	1.851,8	2.046,0	2.044,2	2.217,6	2.409,8
Voedingsmiddelenindustrie	203,4	208,9	200,7	221,3	228,3	255,3	299,2	312,1	295,9	320,3	381,7	362,0	370,5	405,3	412,8	410,2
Aardolie industrie	52,0	66,4	81,1	114,7	93,7	96,7	75,4	27,6	16,8	31,0	38,7	21,7	-13,3	74,2	58,2	56,3
Chemische industrie	235,3	256,7	313,3	320,0	319,1	342,1	359,0	218,9	261,5	275,2	261,3	237,9	242,7	265,7	338,1	367,1
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	802,5	905,8	1.144,8	1.249,3	1.286,4	1.200,0	1.130,2	985,3	951,2	940,0	1.088,7	995,5	1.166,8	1.043,9	1.146,3	1.335,0
Transportmiddelenindustrie	28,0	28,3	28,5	32,1	40,7	34,5	34,5	35,0	30,8	26,0	23,7	25,5	26,6	26,9	23,4	20,5
Elektriciteitsproductie	112,2	117,3	128,1	157,2	187,3	221,0	224,9	237,6	122,0	112,3	119,6	121,4	116,0	126,4	92,6	76,9
Overig	87,0	90,1	92,9	91,3	96,8	105,2	116,0	92,8	98,6	101,8	98,3	87,9	136,7	101,8	146,3	143,9
Groothandel	189,3	195,7	216,6	221,4	240,7	268,5	253,6	240,1	272,6	276,7	282,1	313,6	307,3	319,0	313,4	328,2
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	173,6	185,6	194,6	191,3	219,1	288,1	303,3	306,9	292,5	298,0	307,3	323,8	327,0	337,1	344,4	339,7
Totaal	2.737,6	2.883,2	3.223,4	3.566,6	3.820,5	4.016,5	4.103,4	3.530,8	3.564,0	3.597,7	3.904,9	3.828,4	4.141,6	4.210,7	4.335,2	4.504,0

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 3-39: Amsterdam: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2017 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln euro in lopende prijzen)															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	676,4	659,2	660,2	769,0	908,3	945,8	1.054,7	905,1	1.011,8	1.010,4	1.073,6	1.118,4	1.222,6	1.260,1	1.240,6	1.211,5
Vervoer	389,1	370,9	355,8	391,2	460,1	483,5	545,7	449,4	473,7	451,8	517,4	591,4	656,0	715,2	694,7	683,4
Zeevaart	99,3	117,6	124,7	159,4	184,2	160,0	157,9	98,7	126,6	136,0	143,7	186,9	220,1	248,4	233,6	256,0
Binnenvaart	35,1	36,1	37,2	32,2	36,9	40,9	53,2	60,0	70,4	66,3	72,0	83,4	101,7	108,9	93,9	106,8
Wegvervoer	249,3	212,8	189,8	196,4	233,4	276,9	327,3	283,1	269,6	242,5	291,8	309,1	321,5	346,8	354,2	309,9
Spoorvervoer	5,3	4,4	4,2	3,3	5,6	5,7	7,2	7,6	7,1	7,1	9,9	12,0	12,7	11,2	13,0	10,7
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	115,8	112,3	114,5	123,0	135,5	143,3	156,0	137,5	166,9	183,6	188,1	182,6	199,0	173,5	164,9	155,3
Overslag/opslag	171,6	176,0	189,8	254,8	312,7	319,0	353,1	318,2	371,2	375,0	368,0	344,4	367,7	371,4	381,0	372,8
Vestigingsplaats	558,9	603,9	693,1	749,9	806,1	908,1	889,9	750,7	764,8	808,5	823,1	813,2	781,0	915,3	929,8	947,7
Industrie	348,6	372,2	438,9	495,8	508,3	527,8	509,5	373,5	381,7	408,4	417,6	372,6	350,9	469,3	485,4	506,3
Voedingsmiddelenindustrie	27,7	29,4	18,9	26,8	24,2	23,6	29,8	27,8	30,1	32,0	39,4	38,9	31,4	62,5	59,1	60,1
Aardolie industrie	40,9	54,3	67,7	95,8	76,7	81,1	57,4	21,3	12,1	23,7	29,6	16,5	-10,1	59,5	44,2	42,2
Chemische industrie	186,2	200,2	242,8	250,3	260,5	277,1	269,0	176,0	215,9	222,3	214,7	193,5	200,1	216,1	285,4	313,2
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	28,9	29,0	33,3	33,8	37,8	24,9	22,0	22,1	22,3	32,2	32,4	31,6	32,6	31,9	22,0	18,3
Transportmiddelenindustrie	12,5	12,7	14,2	15,7	22,2	16,2	16,6	17,9	15,2	13,5	12,8	13,9	13,3	11,9	10,8	9,7
Elektriciteitsproductie	24,7	21,9	36,4	44,7	52,2	63,7	69,3	73,2	47,5	46,2	50,1	42,7	39,0	45,7	10,5	7,5
Overig	27,7	24,8	25,6	28,8	34,6	41,2	45,5	35,1	38,6	38,5	38,6	35,4	44,6	41,8	53,3	55,3
Groothandel	96,0	103,2	115,9	118,5	138,1	166,3	151,5	146,5	161,2	169,9	167,5	188,7	167,1	172,1	169,1	176,9
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	114,3	128,6	138,3	135,5	159,7	213,9	228,9	230,8	221,9	230,3	238,0	251,9	263,0	273,9	275,2	264,5
Totaal	1.235,4	1.263,1	1.353,3	1.518,9	1.714,4	1.853,9	1.944,7	1.655,8	1.776,7	1.819,0	1.896,6	1.931,5	2.003,6	2.175,4	2.170,4	2.159,2

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 3-40: Beverwijk: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2017 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (-mln euro in lopende prijzen)															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	9,9	11,4	16,3	20,6	25,0	32,7	35,1	21,8	26,5	30,6	34,9	30,1	31,4	31,3	12,3	13,2
Vervoer	1,6	1,7	1,7	3,5	4,2	5,5	5,5	2,0	1,8	1,5	1,9	1,9	1,9	2,0	2,1	2,0
Zeevaart	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Binnenvaart	0,2	0,3	0,4	0,4	0,3	0,3	0,4	0,3	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,4
Wegvervoer	1,4	1,4	1,3	3,1	3,9	5,1	5,0	1,6	1,6	1,3	1,7	1,6	1,7	1,7	1,8	1,5
Spoorvervoer	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	4,4	6,0	10,6	13,2	16,5	21,7	21,0	16,9	21,2	25,0	28,4	23,9	25,2	25,7	6,4	6,1
Overslag/opslag	4,0	3,7	4,0	3,9	4,3	5,5	8,6	2,9	3,5	4,1	4,6	4,4	4,3	3,6	3,8	5,1
Vestigingsplaats	44,1	45,1	49,1	61,1	60,8	58,7	71,4	55,1	49,2	52,2	51,5	42,4	41,2	52,2	65,9	66,7
Industrie	27,6	29,1	32,1	42,8	40,4	36,0	48,3	32,3	27,0	30,8	30,4	20,1	18,6	30,3	28,5	28,1
Voedingsmiddelenindustrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Aardolie industrie	10,0	10,8	11,8	16,6	15,2	13,7	15,7	6,3	2,6	3,9	5,6	3,3	-2,0	9,3	8,7	9,3
Chemische industrie	0,0	0,0	1,0	1,1	1,2	0,4	0,4	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	3,5	3,1	3,1	5,1	4,1	2,9	2,9	2,1	2,0	1,3	1,3	1,2	1,8	2,1	2,9	2,7
Transportmiddelenindustrie	0,4	0,5	0,9	1,1	0,9	0,7	0,7	0,5	0,2	0,3	0,3	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3
Elektriciteitsproductie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overig	13,7	14,7	15,3	19,0	19,0	18,3	28,7	23,1	21,8	24,8	22,9	15,0	18,2	18,2	16,1	15,3
Groothandel	12,2	11,6	13,5	14,6	15,0	15,9	15,5	13,2	11,9	12,8	13,2	13,9	14,3	14,4	12,1	13,0
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	4,3	4,4	3,5	3,7	5,5	6,8	7,6	9,6	10,2	8,7	8,0	8,4	8,3	7,5	25,3	25,6
Totaal	54,0	56,5	65,4	81,7	85,9	91,4	106,5	76,9	75,7	82,8	86,4	72,6	72,6	83,5	78,2	79,9

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 3-41: Velsen/IJmuiden: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2017 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln euro in lopende prijzen)															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	140,2	133,2	131,5	161,7	157,8	191,9	181,5	118,7	140,9	131,6	147,0	139,6	151,9	159,1	147,9	143,4
Vervoer	66,9	63,5	60,1	79,4	74,2	88,9	75,7	46,3	55,0	48,5	51,2	49,1	53,2	56,8	45,9	42,9
Zeevaart	19,9	21,4	27,1	32,2	23,1	34,3	21,4	13,2	19,1	16,8	15,4	17,0	19,2	21,5	15,3	14,6
Binnenvaart	7,9	8,9	7,2	10,5	10,1	8,6	11,9	6,2	10,0	11,8	11,9	11,4	12,7	13,4	7,6	8,8
Wegvervoer	36,3	30,9	24,1	34,1	38,5	43,9	39,9	25,3	24,1	18,3	22,0	19,1	19,8	20,4	21,4	18,2
Spoorvervoer	2,8	2,3	1,7	2,6	2,4	2,1	2,4	1,6	1,9	1,6	2,0	1,5	1,5	1,5	1,6	1,3
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	59,7	57,6	56,0	66,2	70,1	85,0	88,2	63,5	76,1	73,1	85,6	81,0	87,8	90,7	91,8	88,6
Overslag/opslag	13,6	12,1	15,4	16,1	13,5	17,9	17,7	9,0	9,8	10,0	10,2	9,5	10,8	11,6	10,2	12,0
Vestigingsplaats	1.031,6	1.147,2	1.378,4	1.499,6	1.552,4	1.512,2	1.458,9	1.266,5	1.166,3	1.132,5	1.285,3	1.208,3	1.405,1	1.262,7	1.408,3	1.581,3
Industrie	927,9	1.046,0	1.275,5	1.396,2	1.447,2	1.406,9	1.355,0	1.164,1	1.046,8	1.016,9	1.163,4	1.076,1	1.276,5	1.132,9	1.287,7	1.461,8
Voedingsmiddelenindustrie	9,8	9,6	8,7	8,6	9,8	6,1	5,4	6,3	5,8	5,5	5,5	4,2	4,5	4,9	8,5	8,9
Aardolie industrie	1,0	1,3	1,6	2,3	1,8	2,0	2,2	0,0	2,1	3,3	3,5	1,9	-1,2	5,4	5,3	4,8
Chemische industrie	24,6	31,6	42,6	43,0	36,9	45,8	70,1	19,8	18,6	19,0	11,3	10,4	9,5	11,2	11,9	10,6
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	756,8	860,7	1.086,4	1.190,5	1.225,4	1.151,3	1.081,3	940,5	905,9	883,8	1.036,3	942,7	1.113,0	989,5	1.116,7	1.307,5
Transportmiddelenindustrie	6,9	6,6	4,4	5,3	5,8	6,5	6,4	5,6	5,2	4,6	4,0	4,4	3,9	4,0	4,2	4,1
Elektriciteitsproductie	87,5	95,4	91,7	112,6	135,2	157,3	155,6	164,4	74,5	66,1	69,5	78,8	76,2	78,5	81,4	69,4
Overig	41,3	40,8	40,0	33,9	32,3	37,9	33,9	27,5	34,6	34,6	33,3	33,8	70,6	39,4	59,8	56,5
Groothandel	51,8	52,0	54,3	55,6	55,4	54,0	53,8	52,4	63,4	61,1	68,1	76,5	79,7	81,3	84,5	83,4
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	51,9	49,1	48,7	47,9	49,8	51,3	50,1	50,0	56,1	54,5	53,8	55,7	48,9	48,5	36,1	36,1
Totaal	1.171,7	1.280,4	1.509,9	1.661,3	1.710,2	1.704,1	1.640,4	1.385,3	1.307,2	1.264,1	1.432,3	1.347,9	1.556,9	1.421,8	1.556,2	1.724,8

Bron: EUR obv LISA en CBS data

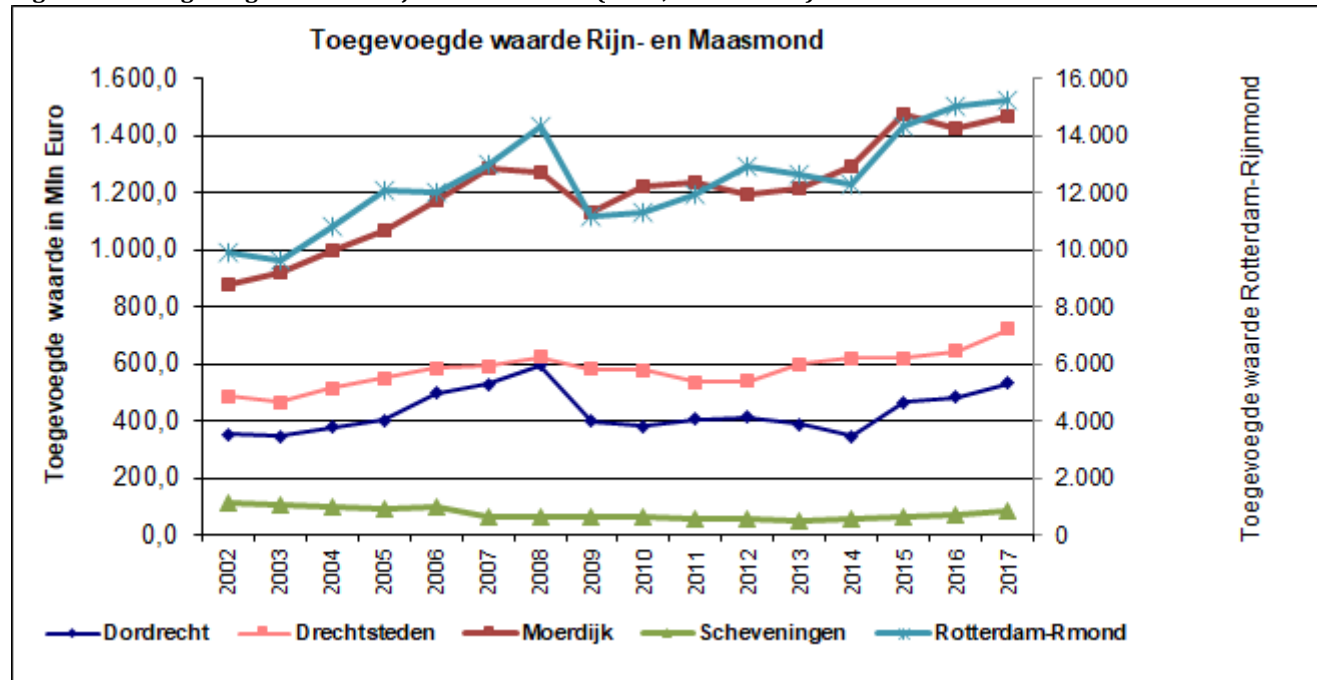
Tabel 3-42: Zaanstad: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2017 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln euro in lopende prijzen)															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	27,8	24,5	15,0	16,7	17,3	34,7	36,0	28,8	42,7	43,7	48,0	51,1	55,4	59,9	59,0	58,2
Vervoer	4,2	5,8	4,4	4,9	5,1	18,0	17,6	12,3	16,9	15,6	15,7	19,0	21,1	23,5	22,4	19,0
Zeevaart	1,6	1,5	1,9	2,6	2,7	15,2	14,8	9,2	14,3	12,8	13,0	15,8	17,5	19,7	18,5	15,2
Binnenvaart	1,2	1,4	1,2	1,1	1,0	0,9	1,1	1,6	1,6	1,5	1,3	1,6	1,8	1,9	1,8	1,9
Wegvervoer	1,4	2,8	1,3	1,2	1,4	1,9	1,6	1,4	0,9	1,3	1,5	1,7	1,7	2,0	2,1	1,8
Spoorvervoer	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	4,5	1,4	1,5	1,7	1,7	4,2	5,3	4,7	6,1	5,9	7,6	7,4	7,1	8,4	9,8	12,0
Overslag/opslag	19,0	17,4	9,0	10,1	10,5	12,4	13,1	11,8	19,8	22,2	24,7	24,7	27,2	28,0	26,8	27,2
Vestigingsplaats	248,7	258,6	279,8	288,1	292,7	332,5	375,8	384,0	361,7	388,1	441,5	425,3	453,1	470,2	471,3	482,0
Industrie	216,3	226,2	242,8	251,1	256,3	284,1	326,4	339,5	321,3	350,5	400,6	383,0	400,0	411,7	416,0	413,7
Voedingsmiddelenindustrie	165,9	169,9	173,1	186,0	194,2	225,6	264,0	278,0	260,0	282,8	336,8	318,8	334,7	337,9	345,1	341,2
Aardolie industrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Chemische industrie	24,5	24,9	26,8	25,5	20,5	18,8	19,5	22,7	26,6	33,5	34,9	33,5	32,7	37,9	40,4	42,7
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	13,4	13,0	22,0	20,0	19,1	21,0	24,1	20,6	21,1	22,7	18,7	20,0	19,5	20,4	4,7	6,5
Transportmiddelenindustrie	8,2	8,5	9,0	10,0	11,7	11,0	10,8	11,0	10,1	7,7	6,6	7,0	9,1	10,7	8,0	6,5
Elektriciteitsproductie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7	2,2	0,7	0,0
Overig	4,3	9,9	11,9	9,6	10,8	7,8	7,9	7,1	3,6	3,9	3,6	3,7	3,3	2,5	17,0	16,8
Groothandel	29,3	28,9	32,9	32,7	32,3	32,3	32,7	28,0	36,2	33,0	33,4	34,6	46,2	51,3	47,6	54,9
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	3,1	3,5	4,1	4,2	4,1	16,1	16,7	16,5	4,2	4,6	7,6	7,7	6,9	7,2	7,7	13,4
Totaal	276,5	283,2	294,8	304,8	310,1	367,2	411,7	412,8	404,4	431,9	489,5	476,4	508,5	530,1	530,4	540,2

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Rijn- en Maasmond

Figuur 3-9: Toegevoegde waarde Rijn- en Maasmond (2017, x 1000 euro)

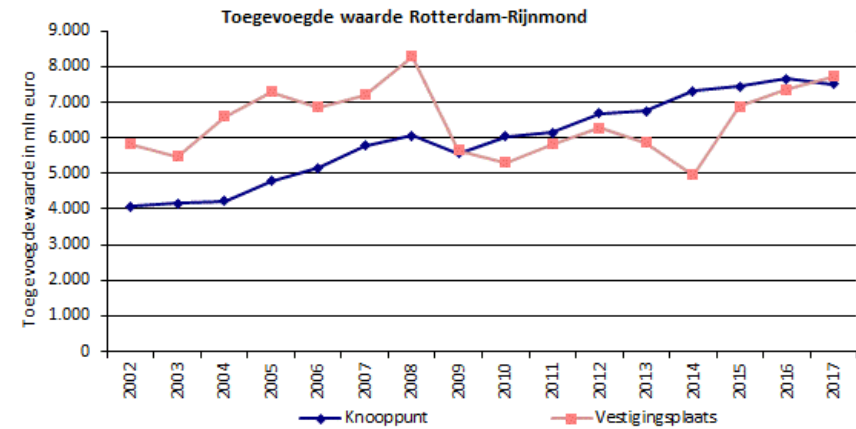
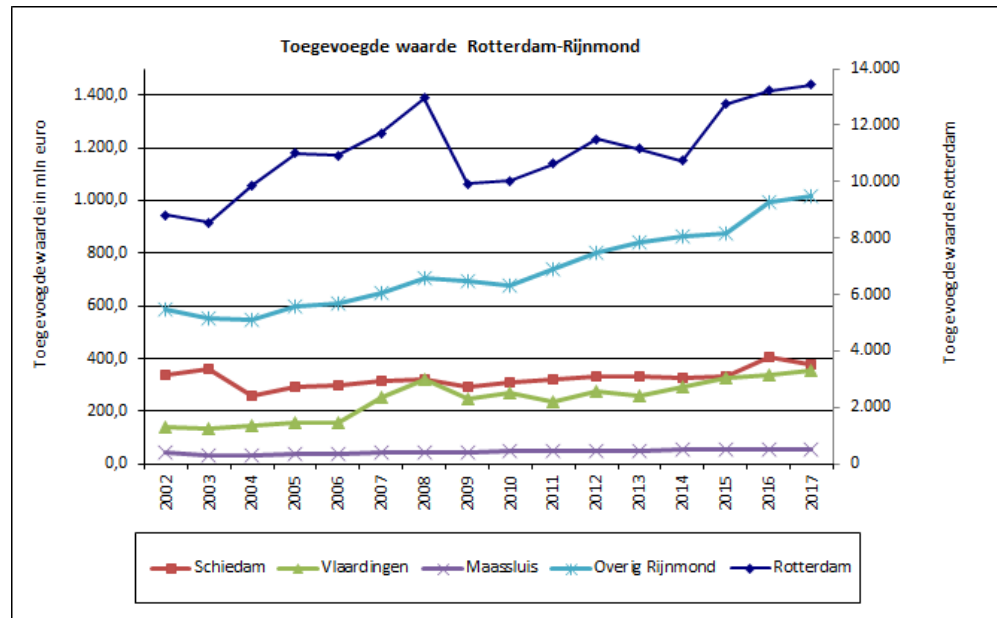
Tabel 3-43: Rijn- en Maasmond: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2017 (in mln euro, lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln euro in lopende prijzen)															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Knooppunt</i>	4.326	4.412	4.506	5.076	5.483	6.086	6.389	5.875	6.392	6.479	7.025	7.109	7.656	7.868	8.015	7.929
Vervoer	1.761	1.898	1.858	2.091	2.202	2.389	2.413	2.246	2.525	2.425	2.687	2.859	3.162	3.339	3.350	3.310
Zeevaart	303	372	451	535	482	465	360	222	308	291	283	292	394	458	399	394
Binnenvaart	275	354	329	336	348	341	404	414	576	541	527	647	722	784	676	801
Wegvervoer	960	1.009	917	1.062	1.211	1.421	1.464	1.429	1.441	1.390	1.673	1.712	1.828	1.880	2.046	1.913
Spoorvervoer	65	62	55	57	58	57	63	63	81	77	77	82	88	83	87	75
Pijpleiding	158	102	106	102	104	105	123	118	120	124	128	126	131	134	143	126
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	1.235	1.242	1.330	1.442	1.573	1.673	1.833	1.610	1.881	1.970	2.141	2.116	2.281	2.314	2.419	2.374
Overslag/opslag	1.330	1.273	1.317	1.542	1.708	2.025	2.143	2.019	1.986	2.084	2.197	2.134	2.212	2.215	2.246	2.244
<i>Vestigingsplaats</i>	7.418	7.049	8.327	9.123	8.891	9.372	10.514	7.498	7.203	7.733	8.131	7.779	6.922	9.093	9.631	10.108
Industrie	6.001	5.631	6.834	7.567	7.204	7.579	8.749	5.757	5.510	5.996	6.334	5.794	4.881	7.016	7.383	7.818
Voedingsmiddelenindustrie	263	271	275	330	311	329	392	384	359	363	391	384	387	387	411	428
Aardolie industrie	2.158	1.818	2.607	3.257	2.522	2.678	3.468	1.532	966	1.327	1.545	1.091	63	1.760	1.676	1.735
Chemische industrie	2.106	2.090	2.384	2.423	2.649	2.880	3.032	1.956	2.335	2.510	2.513	2.390	2.509	2.991	3.353	3.751
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	380	372	407	410	439	442	524	495	468	482	503	539	569	503	529	564
Transportmiddelenindustrie	346	315	287	268	304	313	334	383	387	319	299	317	326	301	297	250
Elektriciteitsproductie	382	382	479	480	557	559	613	657	635	630	697	574	521	529	492	440
Overig	365	383	395	399	423	376	386	350	360	365	384	499	505	544	624	649
Groothandel	793	739	791	865	939	996	919	895	899	911	938	1.072	1.140	1.179	1.287	1.312
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	623	679	701	691	748	797	847	846	794	826	858	913	901	899	961	979
Totaal	11.744	11.461	12.832	14.199	14.374	15.458	16.904	13.374	13.595	14.212	15.156	14.887	14.577	16.962	17.646	18.037

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Rotterdam-Rijnmond

Figuur 3-10: toegevoegde waarde Rotterdam-Rijnmond (2017, x mln. euro)

Tabel 3-44: Rotterdam-Rijnmond: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2017 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln euro in lopende prijzen)															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Knooppunt</i>	4.083	4.154	4.234	4.780	5.155	5.787	6.067	5.557	6.039	6.150	6.684	6.757	7.302	7.449	7.655	7.512
Vervoer	1.678	1.809	1.768	2.001	2.105	2.332	2.344	2.178	2.425	2.334	2.590	2.766	3.061	3.201	3.258	3.193
Zeevaart	281	341	408	501	447	447	334	191	261	250	239	242	335	376	369	338
Binnenvaart	268	345	321	328	341	338	401	411	567	534	520	641	716	777	668	790
Wegvervoer	908	962	878	1.015	1.157	1.386	1.424	1.396	1.397	1.350	1.627	1.675	1.792	1.832	1.990	1.865
Spoorvervoer	63	61	54	56	57	57	63	63	80	77	76	82	87	82	87	74
Pijpleiding	158	102	106	102	104	105	123	118	120	124	128	126	131	134	143	126
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	1.174	1.184	1.270	1.378	1.500	1.593	1.755	1.528	1.793	1.867	2.040	1.998	2.117	2.163	2.251	2.202
Overslag/opslag	1.230	1.160	1.196	1.401	1.550	1.862	1.967	1.851	1.821	1.949	2.054	1.993	2.124	2.084	2.146	2.117
<i>Vestigingsplaats</i>	5.829	5.470	6.607	7.300	6.862	7.199	8.285	5.641	5.307	5.825	6.270	5.873	4.964	6.890	7.364	7.714
Industrie	4.834	4.482	5.562	6.192	5.651	5.929	7.052	4.416	4.137	4.610	4.987	4.406	3.424	5.345	5.704	6.031
Voedingsmiddelenindustrie	184	195	203	263	243	263	326	314	285	291	320	318	314	313	339	348
Aardolie industrie	2.115	1.764	2.534	3.144	2.432	2.579	3.348	1.487	944	1.290	1.506	1.064	81	1.674	1.589	1.650
Chemische industrie	1.599	1.607	1.843	1.846	1.930	2.079	2.234	1.433	1.763	1.891	1.921	1.811	1.851	2.206	2.530	2.829
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	189	179	170	170	192	194	277	276	265	262	267	294	306	254	306	330
Transportmiddelenindustrie	181	162	131	100	106	116	119	121	117	105	104	120	120	117	112	100
Elektriciteitsproductie	369	367	464	455	533	534	588	629	600	596	661	543	491	496	473	413
Overig	198	208	217	214	215	164	160	155	162	175	209	256	261	285	353	361
Groothandel	555	520	566	629	687	722	649	639	626	638	660	790	860	881	951	969
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	440	468	479	480	524	548	585	587	544	576	623	677	680	664	710	714
Totaal	9.912	9.623	10.842	12.080	12.017	12.986	14.352	11.198	11.346	11.975	12.954	12.630	12.267	14.339	15.019	15.226

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 3-45: Rotterdam: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2017 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln euro in lopende prijzen)															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	3.700	3.784	3.849	4.340	4.693	5.217	5.459	4.997	5.388	5.494	5.971	6.051	6.556	6.683	6.868	6.759
Vervoer	1.612	1.728	1.689	1.897	2.012	2.155	2.181	2.040	2.241	2.194	2.408	2.608	2.873	2.998	3.039	2.988
Zeevaart	237	284	344	415	371	322	225	121	159	154	141	171	234	263	251	232
Binnenvaart	261	336	315	321	335	328	390	397	549	520	502	620	694	753	646	763
Wegvervoer	892	945	870	1.004	1.146	1.345	1.382	1.343	1.335	1.319	1.564	1.611	1.729	1.768	1.915	1.796
Spoorvervoer	63	60	54	56	56	56	61	61	78	77	74	79	85	80	84	72
Pijpleiding	158	102	106	102	104	105	123	118	120	124	128	126	131	134	143	126
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	906	945	1.018	1.109	1.203	1.282	1.386	1.178	1.408	1.431	1.588	1.525	1.639	1.684	1.757	1.727
Overslag/opslag	1.182	1.111	1.141	1.334	1.479	1.780	1.892	1.779	1.739	1.868	1.974	1.918	2.044	2.002	2.072	2.043
Vestigingsplaats	5.108	4.764	6.011	6.656	6.222	6.508	7.501	4.926	4.651	5.136	5.524	5.100	4.174	6.071	6.358	6.664
Industrie	4.385	4.053	5.262	5.883	5.346	5.609	6.596	4.049	3.807	4.267	4.593	4.011	3.052	4.962	5.159	5.446
Voedingsmiddelenindustrie	165	176	183	236	226	244	303	292	258	263	284	283	297	293	318	326
Aardolie industrie	1.990	1.629	2.532	3.142	2.432	2.579	3.348	1.476	939	1.282	1.497	1.058	85	1.636	1.553	1.613
Chemische industrie	1.531	1.544	1.760	1.773	1.876	2.005	2.056	1.374	1.695	1.809	1.817	1.735	1.778	2.145	2.433	2.723
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	105	100	87	75	81	85	149	135	139	138	135	160	166	130	122	107
Transportmiddelenindustrie	90	84	92	70	74	81	84	73	71	62	60	61	62	63	58	51
Elektriciteitsproductie	362	359	443	420	492	504	560	602	590	586	650	539	491	490	468	413
Overig	142	160	166	167	165	111	97	98	115	126	151	174	174	205	208	213
Groothandel	346	321	353	383	442	444	417	390	398	410	429	541	570	573	618	636
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	377	390	396	389	433	455	487	487	446	460	501	548	552	535	580	583
Totaal	8.808	8.548	9.859	10.996	10.915	11.726	12.960	9.923	10.039	10.630	11.494	11.151	10.730	12.754	13.226	13.423

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 3-46: Schiedam: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2017 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln euro in lopende prijzen)															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	41,8	45,3	50,4	58,9	61,9	61,2	73,5	55,5	72,5	72,1	82,3	64,3	69,7	74,0	76,3	56,5
Vervoer	22,1	30,8	36,4	45,2	46,5	44,0	44,0	28,6	45,3	42,7	44,6	34,9	40,5	40,9	45,0	28,4
Zeevaart	20,3	28,0	35,1	44,3	45,8	43,4	43,4	27,3	42,3	39,5	41,1	31,8	37,2	37,4	41,5	25,3
Binnenvaart	0,7	1,1	0,6	0,5	0,4	0,4	0,4	0,6	0,9	0,9	0,9	0,9	1,0	1,1	1,1	1,0
Wegvervoer	1,1	1,7	0,7	0,4	0,3	0,2	0,2	0,7	2,1	2,2	2,5	2,2	2,3	2,3	2,4	2,1
Spoorvervoer	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	18,9	13,6	13,2	12,7	14,5	16,2	28,8	26,1	26,6	28,7	36,2	28,6	28,0	31,0	28,8	25,5
Overslag/opslag	0,8	0,9	0,8	0,9	0,9	1,0	0,7	0,8	0,6	0,8	1,5	0,8	1,1	2,1	2,5	2,6
Vestigingsplaats	297,1	314,2	206,7	235,8	235,8	251,4	246,7	235,3	239,0	246,7	249,4	265,3	256,0	259,4	326,6	322,4
Industrie	213,3	220,1	101,5	89,2	98,3	106,8	114,9	111,1	109,0	106,3	106,6	112,6	97,5	96,0	157,3	159,2
Voedingsmiddelenindustrie	0,0	0,0	0,0	6,7	6,5	6,8	8,4	8,8	15,4	16,3	17,9	18,4	0,0	0,0	0,0	0,0
Aardolie industrie	124,6	134,3	2,0	2,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6	-0,4	1,7	1,6	1,6
Chemische industrie	17,2	18,7	21,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,2	0,2	0,3
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	19,8	20,8	24,7	24,6	25,0	25,2	28,6	29,5	27,4	25,4	30,2	29,2	29,1	28,7	30,2	32,5
Transportmiddelenindustrie	21,6	17,0	18,4	17,2	22,5	24,0	22,6	23,0	21,5	18,8	15,5	15,9	15,3	14,7	15,8	14,5
Elektriciteitsproductie	6,3	7,3	11,2	13,7	16,4	20,1	16,0	14,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overig	23,9	22,1	24,2	24,8	27,9	30,7	39,2	35,5	44,7	45,8	43,1	48,5	53,3	50,8	109,4	110,4
Groothandel	43,6	42,5	46,4	81,7	68,3	75,2	62,2	57,3	59,7	57,5	58,0	61,5	65,2	70,9	79,0	75,3
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	40,2	51,7	58,8	64,9	69,2	69,4	69,6	66,9	70,3	82,9	84,8	91,2	93,3	92,4	90,3	87,9
Totaal	338,9	359,5	257,1	294,7	297,7	312,6	320,2	290,8	311,5	318,9	331,7	329,6	325,6	333,4	402,9	379,0

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 3-47: Vlaardingen: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2017 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln euro in lopende prijzen)															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Knooppunt</i>	57,6	58,8	52,1	59,3	69,9	151,8	146,4	144,0	174,5	139,6	171,6	153,8	182,2	187,3	197,1	199,6
Vervoer	17,1	19,0	9,2	13,3	13,6	86,9	87,1	88,5	111,3	73,6	113,4	97,3	120,0	129,4	138,9	142,3
Zeevaart	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	39,2	38,6	25,7	36,1	35,6	37,2	17,7	40,6	47,4	46,5	51,6
Binnenvaart	2,7	4,1	2,1	2,7	2,1	5,6	5,7	9,3	13,5	9,4	13,3	15,6	16,1	17,7	17,0	21,2
Wegvervoer	14,1	14,5	7,0	10,3	11,2	40,8	41,2	51,6	59,5	28,0	60,7	61,7	60,9	62,0	72,7	66,9
Spoorvervoer	0,3	0,3	0,2	0,2	0,3	1,4	1,5	1,9	2,2	0,5	2,2	2,3	2,3	2,2	2,7	2,6
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	5,7	6,9	6,6	7,2	9,2	7,2	7,8	7,3	8,7	11,6	10,1	11,1	12,2	12,2	14,7	13,9
Overslag/opslag	34,8	32,9	36,3	38,8	47,1	57,7	51,5	48,1	54,5	54,5	48,1	45,5	50,0	45,7	43,5	43,4
<i>Vestigingsplaats</i>	80,3	73,4	92,0	96,2	86,0	102,0	173,1	102,7	97,4	98,6	104,0	103,5	108,7	137,1	142,4	153,4
Industrie	60,5	54,3	71,8	73,7	61,3	74,1	148,0	79,0	68,6	72,9	78,4	75,0	79,4	107,5	112,8	123,2
Voedingsmiddelenindustrie	12,3	13,3	13,9	14,2	4,9	5,3	6,5	6,2	5,3	5,4	6,3	8,5	9,1	11,0	11,9	12,0
Aardolie industrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	20,1	21,1	21,7
Chemische industrie	9,2	2,8	17,3	16,9	14,9	27,0	92,3	23,2	27,8	30,4	29,5	23,6	24,1	28,1	30,0	35,8
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	22,7	22,7	25,3	28,2	31,0	32,0	38,9	40,0	30,2	32,0	37,6	38,7	41,8	43,8	44,4	48,3
Transportmiddelenindustrie	10,5	9,8	10,5	6,3	1,6	1,7	1,6	0,9	1,0	0,8	0,9	1,0	0,9	1,0	1,5	1,6
Elektriciteitsproductie	0,0	0,0	0,0	3,5	3,9	3,2	3,2	2,7	1,2	0,9	0,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overig	5,8	5,6	4,9	4,7	4,9	4,9	5,5	6,0	3,2	3,4	3,1	3,2	3,5	3,4	3,8	3,8
Groothandel	17,6	16,7	17,9	19,8	22,0	25,2	22,1	18,5	23,4	20,1	19,9	22,7	23,5	23,7	23,2	23,6
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	2,2	2,5	2,4	2,6	2,7	2,7	3,1	5,1	5,4	5,5	5,6	5,8	5,8	5,9	6,4	6,5
Totaal	138,0	132,1	144,1	155,5	155,8	253,8	319,5	246,7	271,9	238,3	275,6	257,3	290,9	324,4	339,5	353,0

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 3-48: Maassluis: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2017 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln euro in lopende prijzen)															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	29,3	20,1	20,5	23,3	24,3	29,3	31,2	27,9	32,7	33,6	33,3	32,1	33,4	35,5	32,0	33,3
Vervoer	1,8	2,0	1,9	1,9	1,9	1,9	2,2	1,8	1,8	1,6	1,7	1,8	2,1	2,5	2,2	2,5
Zeevaart	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,2	0,2
Binnenvaart	1,8	2,0	1,9	1,9	1,9	1,9	2,2	1,8	1,8	1,6	1,7	1,8	2,1	2,2	2,0	2,3
Wegvervoer	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Spoorvervoer	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	27,6	18,1	18,5	21,4	22,4	27,4	29,1	26,2	30,8	32,0	31,6	30,3	31,3	33,1	29,8	30,8
Overslag/opslag	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Vestigingsplaats	12,0	11,6	11,9	13,0	14,1	14,7	15,1	17,1	14,8	13,2	16,8	19,5	20,6	17,3	22,8	19,7
Industrie	7,0	6,6	7,0	7,7	8,1	10,0	10,4	13,1	11,6	10,1	12,9	15,1	16,0	12,6	16,8	13,4
Voedingsmiddelenindustrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Aardolie industrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Chemische industrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	5,4	4,8	5,0	5,5	5,8	6,5	7,0	7,2	8,2	7,3	8,9	8,4	9,3	9,3	10,6	6,8
Transportmiddelenindustrie	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,8	0,8	3,4	3,3	2,8	2,6	2,8	2,7	2,5	2,3	2,1
Elektriciteitsproductie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overig	1,4	1,7	1,9	2,0	2,2	2,7	2,7	2,4	0,0	0,0	1,5	3,9	4,0	0,8	3,9	4,5
Groothandel	2,9	2,8	2,5	2,9	2,9	2,4	2,1	1,9	2,0	1,9	2,6	3,1	3,2	3,2	4,2	4,4
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	2,1	2,2	2,3	2,4	3,0	2,4	2,5	2,2	1,3	1,3	1,3	1,3	1,4	1,5	1,7	1,9
Totaal	41,3	31,7	32,4	36,3	38,3	44,0	46,3	45,1	47,5	46,8	50,1	51,6	54,0	52,8	54,8	53,0

Bron: EUR obv LISA en CBS data

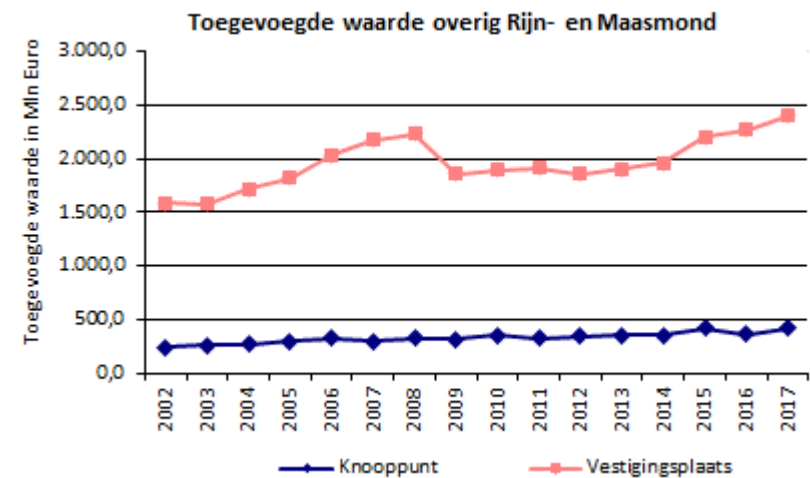
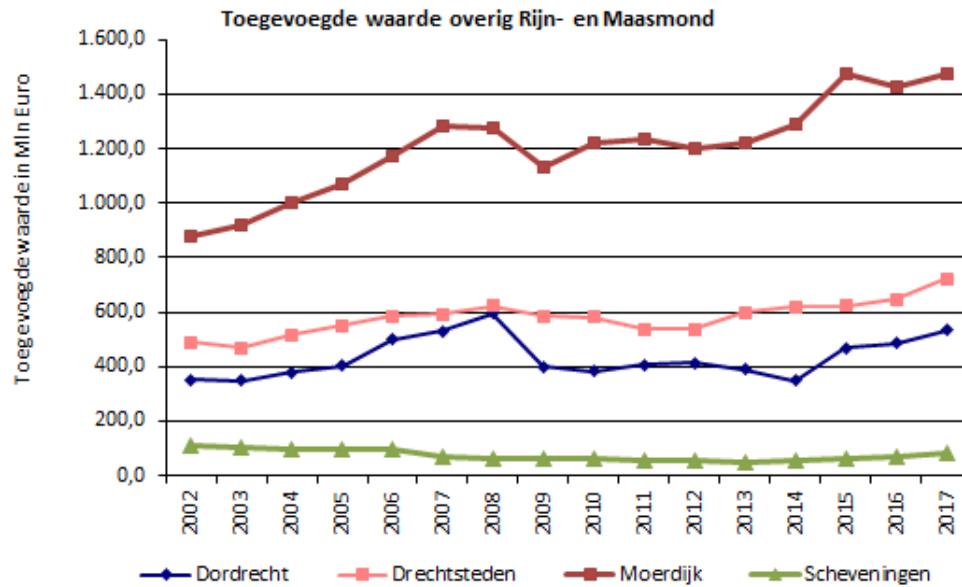
Tabel 3-49: Overig Rijnmond: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2017 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln euro in lopende prijzen)															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	254,3	245,8	262,7	298,1	305,4	327,4	356,8	332,3	371,7	411,3	425,7	455,6	461,3	468,4	481,4	463,7
Vervoer	25,5	29,7	31,0	43,4	31,7	43,8	30,2	19,1	25,5	22,0	22,1	23,9	26,1	30,4	32,2	31,2
Zeevaart	24,4	28,3	29,4	41,4	30,0	41,8	27,9	16,8	23,3	20,0	20,0	21,5	23,5	27,7	29,8	28,4
Binnenvaart	1,1	1,5	1,6	2,0	1,8	2,0	2,3	2,3	2,2	2,0	2,1	2,4	2,6	2,8	2,4	2,7
Wegvervoer	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Spoorvervoer	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	216,1	200,0	214,0	227,2	251,4	260,1	303,7	290,6	318,5	363,7	373,3	403,1	406,4	403,1	421,1	404,4
Overslag/opslag	12,7	16,1	17,7	27,6	22,3	23,4	23,0	22,6	27,7	25,6	30,3	28,7	28,8	34,9	28,1	28,1
Vestigingsplaats	331,2	306,7	286,2	298,9	304,6	322,8	349,0	360,4	304,2	329,9	376,4	384,6	404,8	406,0	514,7	553,7
Industrie	167,6	148,0	119,0	137,4	137,0	129,2	182,0	163,6	141,0	154,5	195,8	192,7	178,8	166,7	257,5	289,1
Voedingsmiddelenindustrie	6,4	5,6	6,4	5,8	6,4	7,1	7,7	7,6	6,3	6,9	11,8	8,6	8,8	8,9	9,5	10,3
Aardolie industrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	11,1	4,9	7,9	8,9	5,1	-3,5	16,0	14,2	13,5
Chemische industrie	41,6	42,1	44,0	56,1	38,9	47,1	85,8	36,0	40,2	51,2	74,0	51,8	48,1	32,9	67,2	70,4
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	35,7	30,7	28,7	36,2	49,8	45,3	53,7	65,0	59,6	59,1	55,6	57,7	59,9	42,1	98,7	135,2
Transportmiddelenindustrie	59,2	50,9	10,2	6,3	7,3	8,0	10,6	20,6	20,6	20,2	25,2	39,2	38,9	36,5	34,8	30,7
Elektriciteitsproductie	0,0	0,0	9,5	17,4	20,1	7,5	9,0	9,6	9,4	9,1	10,2	3,8	0,0	5,2	5,4	0,0
Overig	24,6	18,6	20,3	15,6	14,5	14,3	15,2	13,6	0,0	0,0	10,2	26,6	26,6	25,0	27,7	28,9
Groothandel	144,9	137,6	146,9	140,8	151,5	175,2	144,7	171,3	142,7	148,8	150,4	162,0	198,3	209,7	226,2	229,5
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	18,6	21,1	20,2	20,7	16,0	18,5	22,2	25,6	20,5	26,6	30,3	29,9	27,8	29,7	31,0	35,1
Totaal	585,5	552,5	548,9	597,0	610,0	650,2	705,8	692,8	675,9	741,2	802,1	840,3	866,1	874,4	996,1	1.017,4

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Overig Rijn- en Maasmond

Figuur 3-11: Toegevoegde waarde overig Rijn- en Maasmond (2017, x mln. euro)

Tabel 3-50: Overig Rijn- en Maasmond: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2017 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln euro in lopende prijzen)															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	243,6	258,9	271,6	295,9	327,8	299,1	322,5	318,2	353,1	328,8	341,6	351,7	353,2	419,7	360,4	416,7
Vervoer	83,3	88,5	90,1	90,1	97,2	56,7	68,9	68,0	100,1	90,2	97,1	93,4	101,1	138,1	92,7	117,3
Zeevaart	21,1	31,2	42,6	34,3	34,7	18,3	25,7	31,7	47,1	41,8	43,6	50,2	58,4	82,5	29,6	56,6
Binnenvaart	7,6	8,8	7,2	7,6	7,5	3,4	3,1	2,8	8,3	7,5	6,8	6,1	6,1	7,6	7,2	11,3
Wegvervoer	52,9	47,1	39,0	46,9	53,8	34,6	39,9	33,3	44,2	40,5	46,0	36,5	36,2	47,3	55,1	48,2
Spoorvervoer	1,7	1,5	1,3	1,3	1,3	0,3	0,2	0,2	0,5	0,4	0,7	0,5	0,4	0,7	0,8	1,1
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	60,9	58,1	60,0	64,7	72,5	79,5	77,9	81,8	88,6	103,6	101,1	117,9	164,0	150,6	167,6	172,4
Overslag/opslag	99,3	112,3	121,4	141,1	158,1	162,9	175,8	168,5	164,5	135,1	143,4	140,4	88,1	131,0	100,1	127,0
Vestigingsplaats	1.588,8	1.579,1	1.719,2	1.823,2	2.029,0	2.172,3	2.229,7	1.857,0	1.896,0	1.907,9	1.860,6	1.906,2	1.957,5	2.202,9	2.266,4	2.394,7
Industrie	1.167,0	1.149,2	1.272,5	1.375,6	1.553,5	1.649,2	1.697,3	1.341,4	1.373,4	1.385,3	1.346,7	1.387,9	1.456,7	1.670,3	1.679,2	1.786,4
Voedingsmiddelenindustrie	79,7	75,7	71,5	66,6	67,4	66,3	66,5	70,0	74,4	71,6	71,8	65,5	72,3	74,0	71,8	79,7
Aardolie industrie	42,8	54,3	73,5	113,4	89,8	99,2	120,6	44,6	22,2	36,9	39,6	27,3	-18,5	85,9	87,0	85,9
Chemische industrie	507,2	483,0	541,6	576,8	719,3	800,5	798,3	523,1	571,3	618,8	592,6	578,9	658,5	785,0	823,3	922,0
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	191,8	193,3	236,6	240,5	246,6	248,1	247,1	218,7	203,5	219,7	236,6	245,2	263,0	249,1	222,8	234,2
Transportmiddelenindustrie	165,2	153,2	156,6	168,3	197,9	197,7	214,5	261,9	269,8	214,5	194,8	197,2	206,5	184,0	185,0	149,9
Elektriciteitsproductie	13,7	15,4	14,9	24,6	24,1	25,1	24,8	28,3	35,0	34,1	36,1	31,5	30,5	33,7	18,7	27,0
Overig	166,6	174,2	177,9	185,3	208,4	212,3	225,5	194,8	197,1	189,7	175,3	242,4	244,4	258,6	270,7	287,8
Groothandel	238,5	219,1	224,6	236,5	252,4	274,9	270,3	256,2	272,5	272,8	278,8	282,1	279,8	297,8	336,0	343,5
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	183,3	210,8	222,1	211,1	223,1	248,3	262,1	259,4	250,1	249,8	235,1	236,2	221,0	234,7	251,2	264,8
Totaal	1.832,4	1.838,0	1.990,7	2.119,1	2.356,8	2.471,4	2.552,2	2.175,3	2.249,1	2.236,7	2.202,2	2.257,9	2.310,7	2.622,6	2.626,8	2.811,4

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 3-51: Dordrecht: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2017 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln euro in lopende prijzen)															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	55,1	71,2	77,2	80,7	76,0	88,7	95,8	100,1	113,4	111,2	116,6	126,7	110,7	145,4	114,9	135,7
Vervoer	32,6	34,6	37,1	39,5	27,4	28,0	33,1	38,4	65,2	57,0	63,2	62,4	69,3	99,2	50,6	76,3
Zeevaart	19,8	23,1	27,8	30,5	17,1	17,1	24,5	31,4	46,6	41,4	42,9	49,1	57,7	77,0	24,8	49,7
Binnenvaart	3,0	3,5	2,8	2,6	2,7	2,3	1,9	1,5	6,0	5,4	4,5	3,6	3,5	5,9	5,6	7,6
Wegvervoer	9,4	7,6	6,3	6,1	7,3	8,4	6,5	5,4	12,1	9,9	15,1	9,2	7,7	15,7	19,4	18,3
Spoorvervoer	0,4	0,3	0,2	0,2	0,3	0,3	0,2	0,2	0,4	0,4	0,7	0,5	0,4	0,7	0,8	0,7
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	15,2	17,1	19,3	18,7	21,5	26,3	22,2	23,9	24,4	26,4	25,2	24,9	27,5	30,5	38,1	33,5
Overslag/opslag	7,3	19,5	20,8	22,5	27,0	34,4	40,5	37,8	23,8	27,8	28,2	39,5	13,9	15,7	26,2	25,9
Vestigingsplaats	298,1	276,7	301,3	323,1	421,7	441,2	499,7	298,1	269,7	294,7	295,3	263,0	236,9	321,4	369,6	398,7
Industrie	242,3	215,1	238,6	267,8	366,1	381,9	437,7	236,1	218,5	235,4	226,9	205,9	180,5	262,8	285,3	293,3
Voedingsmiddelenindustrie	4,9	5,1	5,4	4,9	5,2	9,3	11,0	11,4	11,2	8,1	7,0	7,1	7,5	5,6	5,6	6,7
Aardolie industrie	24,5	31,4	44,6	66,0	52,4	55,2	65,8	24,3	13,7	22,5	25,2	14,8	-10,4	46,5	48,7	46,5
Chemische industrie	186,9	151,0	156,2	160,0	261,0	262,9	304,8	148,7	135,9	148,5	144,4	135,2	135,9	158,7	166,7	179,7
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	3,0	3,1	3,2	3,6	3,3	3,6	5,3	7,1	8,2	7,6	6,8	6,5	6,6	9,0	19,3	17,9
Transportmiddelenindustrie	6,2	5,7	6,3	7,7	8,6	14,4	14,6	16,9	17,4	13,5	11,3	8,1	7,4	7,4	8,2	6,0
Elektriciteitsproductie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overig	16,9	18,8	22,9	25,6	35,6	36,6	36,2	27,6	32,1	35,3	32,1	34,2	33,5	35,6	36,9	36,6
Groothandel	34,2	27,7	25,2	24,8	25,2	27,9	29,4	26,9	27,3	32,9	43,6	32,4	31,1	31,7	42,1	42,2
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	21,6	34,0	37,6	30,5	30,5	31,3	32,6	35,2	23,9	26,4	24,8	24,7	25,3	26,9	42,2	63,2
Totaal	353,1	347,9	378,6	403,8	497,7	529,9	595,5	398,2	383,1	405,9	411,9	389,8	347,6	466,8	484,5	534,4

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 3-52: Drechtsteden: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2017 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln euro in lopende prijzen)															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	4,5	10,7	21,1	9,8	24,3	4,9	5,2	5,4	6,5	5,2	5,8	8,6	14,1	23,0	32,5	56,5
Vervoer	0,8	7,3	14,3	3,0	17,0	0,3	0,1	0,1	1,1	1,1	1,1	1,2	0,9	0,0	0,1	1,7
Zeevaart	0,1	6,6	13,8	2,5	16,6	0,0	0,0	0,0	0,5	0,4	0,4	0,5	0,0	0,0	0,0	0,8
Binnenvaart	0,7	0,8	0,4	0,5	0,5	0,3	0,1	0,1	0,7	0,7	0,7	0,8	0,9	0,0	0,1	0,9
Wegvervoer	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Spoorvervoer	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	0,8	0,9	1,0	0,9	1,5	1,8	1,9	1,9	2,7	2,4	3,0	5,7	11,5	13,7	30,6	38,4
Overslag/opslag	2,9	2,5	5,9	5,8	5,8	2,8	3,1	3,4	2,6	1,7	1,7	1,7	1,7	9,3	1,9	16,3
Vestigingsplaats	483,2	456,1	494,9	540,6	561,7	586,6	617,7	578,0	573,6	531,1	532,3	591,6	605,2	598,9	613,8	666,1
Industrie	396,7	382,5	420,8	463,8	478,0	493,8	530,4	498,3	482,4	437,6	440,5	502,2	510,8	519,7	530,9	566,8
Voedingsmiddelenindustrie	16,5	17,5	18,1	19,4	18,7	19,4	23,6	24,6	30,1	33,2	36,5	33,2	35,2	34,7	35,5	35,0
Aardolie industrie	18,4	22,9	28,9	47,4	37,4	44,0	52,8	19,5	8,5	14,0	13,9	12,1	-7,9	38,2	38,2	39,3
Chemische industrie	30,6	24,9	25,3	33,1	33,3	33,5	44,5	26,9	24,0	15,5	15,5	17,3	18,5	23,1	23,8	52,5
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	113,8	114,1	143,6	152,8	155,6	160,2	153,7	125,4	111,7	115,5	135,8	143,0	162,3	142,6	112,8	141,3
Transportmiddelenindustrie	155,8	142,5	145,2	155,4	183,8	178,0	194,4	238,5	241,8	191,9	176,1	181,2	191,6	168,4	171,4	139,2
Elektriciteitsproductie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,9	4,1	1,7
Overig	61,6	60,6	59,6	55,7	49,3	58,7	61,4	63,3	66,4	67,5	62,8	115,4	111,2	110,9	145,1	157,8
Groothandel	81,9	68,4	67,3	71,7	75,6	86,5	80,2	73,4	81,7	85,0	83,3	80,7	81,3	67,9	72,2	88,3
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	4,6	5,2	6,8	5,1	8,1	6,3	7,1	6,3	9,5	8,5	8,5	8,7	13,2	11,2	10,7	11,1
Totaal	487,7	466,8	516,0	550,4	586,0	591,5	622,8	583,4	580,1	536,3	538,1	600,2	619,3	621,9	646,3	722,6

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 3-53: Moerdijk: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2017 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln euro in lopende prijzen)															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Knooppunt</i>	155,8	148,9	148,4	176,7	199,4	201,5	217,9	209,0	228,0	207,3	214,3	212,1	223,6	245,8	208,0	214,3
Vervoer	24,3	20,4	16,0	20,8	26,7	27,0	34,7	29,1	33,2	31,9	32,6	29,2	30,3	38,3	41,4	38,0
Zeevaart	1,1	1,1	0,6	0,7	0,7	0,6	0,6	0,4	0,0	0,0	0,3	0,6	0,7	5,5	4,8	5,4
Binnenvaart	0,8	0,8	0,6	0,8	1,0	0,8	1,0	1,1	1,5	1,4	1,6	1,6	1,5	1,6	1,4	2,6
Wegvervoer	22,4	18,5	14,7	19,2	25,0	25,7	33,1	27,6	31,7	30,5	30,7	27,0	28,1	31,2	35,2	29,5
Spoorvervoer	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	42,4	38,1	37,8	43,0	47,4	48,9	51,3	52,7	56,8	69,9	68,4	83,7	120,9	101,5	94,5	94,8
Overslag/opslag	89,2	90,4	94,7	112,9	125,3	125,6	132,0	127,2	138,0	105,5	113,3	99,1	72,4	105,9	72,1	81,5
<i>Vestigingsplaats</i>	725,2	770,0	850,6	892,9	975,3	1.081,7	1.055,4	924,0	993,0	1.029,1	982,4	1.006,6	1.066,7	1.227,5	1.216,9	1.256,3
Industrie	471,8	500,8	567,6	604,0	668,2	738,1	700,1	576,1	640,2	683,3	651,5	658,0	741,6	859,8	832,9	888,8
Voedingsmiddelenindustrie	2,2	2,3	2,3	2,4	2,2	2,3	2,8	3,1	2,7	2,7	1,7	4,7	7,1	7,0	1,9	1,4
Aardolie industrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,0	0,7	0,0	0,4	0,4	0,4	-0,2	1,2	0,0	0,0
Chemische industrie	289,7	307,2	360,0	383,7	425,1	504,1	449,1	347,5	411,4	454,9	432,7	426,4	504,2	603,2	632,8	689,8
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	75,0	76,1	89,9	84,1	87,7	84,3	88,1	86,1	83,7	96,7	94,0	95,6	94,2	97,5	90,8	75,0
Transportmiddelenindustrie	3,1	5,0	5,1	5,3	5,4	5,3	5,5	6,4	8,9	7,8	6,2	6,6	6,2	7,0	4,2	3,9
Elektriciteitsproductie	13,7	15,4	14,9	24,6	24,1	25,1	24,8	28,3	35,0	34,1	36,1	31,5	30,5	31,9	14,6	25,3
Overig	88,1	94,8	95,4	104,0	123,6	117,0	127,9	103,8	98,6	86,9	80,4	92,9	99,7	112,1	88,7	93,4
Groothandel	101,2	102,3	110,4	118,4	127,1	136,8	135,5	132,6	139,4	135,9	132,9	149,6	146,8	177,3	199,0	188,7
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	152,1	166,9	172,6	170,5	180,0	206,8	219,9	215,3	213,4	209,9	197,9	199,0	178,4	190,3	185,0	178,7
Totaal	881,0	918,9	999,1	1.069,6	1.174,7	1.283,2	1.273,4	1.133,0	1.221,0	1.236,4	1.196,7	1.218,7	1.290,3	1.473,2	1.424,8	1.470,6

Bron: EUR obv LISA en CBS data

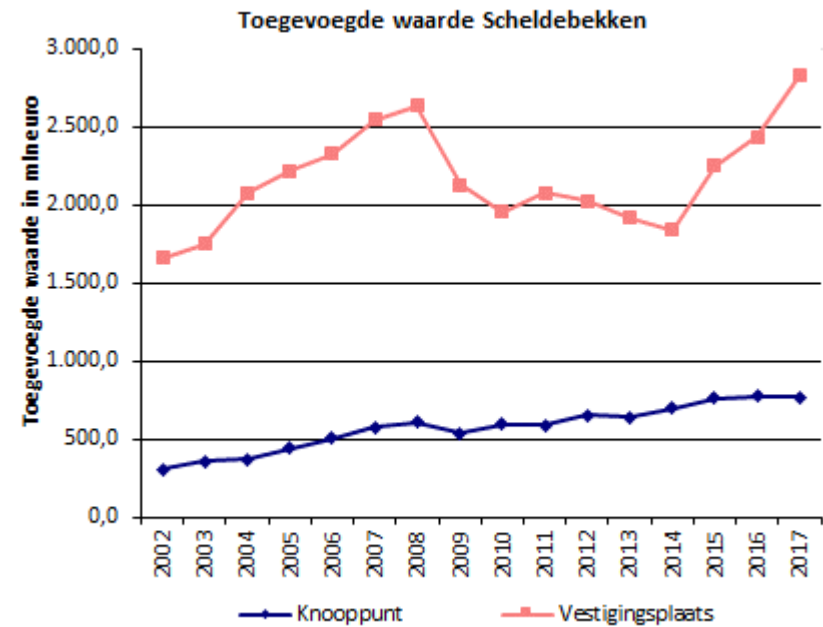
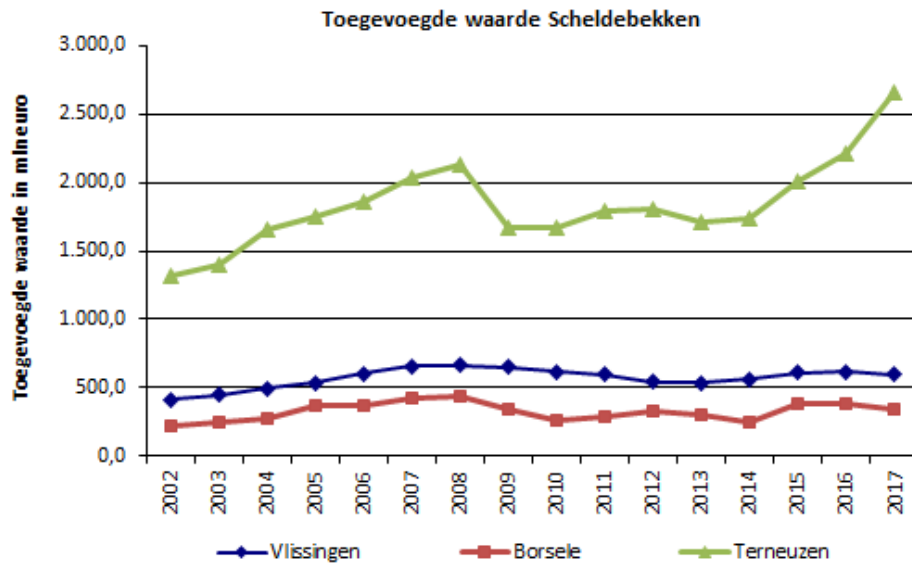
Tabel 3-54: Scheveningen: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2017 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln euro in lopende prijzen)															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	28,2	28,1	24,7	28,9	28,2	4,0	3,6	3,7	5,2	5,1	4,9	4,2	4,8	5,5	5,0	10,1
Vervoer	25,6	26,2	22,7	26,9	26,1	1,4	0,9	0,4	0,5	0,1	0,3	0,5	0,6	0,6	0,6	1,2
Zeevaart	0,1	0,3	0,4	0,5	0,3	0,7	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7
Binnenvaart	3,1	3,7	3,4	3,7	3,4	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,2
Wegvervoer	21,1	21,0	17,9	21,6	21,5	0,6	0,2	0,3	0,4	0,1	0,2	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Spoorvervoer	1,3	1,2	1,0	1,1	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	2,5	1,9	2,0	2,0	2,1	2,5	2,5	3,3	4,6	4,9	4,5	3,6	4,2	4,8	4,4	5,6
Overslag/opslag	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	3,2
Vestigingsplaats	82,3	76,3	72,3	66,5	70,3	62,9	56,9	56,9	59,7	53,0	50,6	45,0	48,7	55,1	66,1	73,7
Industrie	56,2	50,8	45,6	39,9	41,2	35,3	29,1	30,9	32,2	28,9	27,8	21,8	23,8	28,0	30,1	37,5
Voedingsmiddelenindustrie	56,2	50,8	45,6	39,9	41,2	35,3	29,1	30,9	30,4	27,6	26,6	20,5	22,5	26,7	28,9	36,7
Aardolie industrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Chemische industrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Transportmiddelenindustrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,8	1,4	1,2	1,3	1,2	1,3	1,2	0,8
Elektriciteitsproductie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overig	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Groothandel	21,2	20,7	21,7	21,6	24,5	23,7	25,2	23,3	24,1	19,0	18,9	19,5	20,7	20,9	22,6	24,2
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	5,0	4,8	5,0	5,0	4,6	3,9	2,5	2,6	3,3	5,1	3,8	3,7	4,2	6,2	13,4	11,9
Totaal	110,5	104,4	97,1	95,3	98,5	66,8	60,5	60,6	64,9	58,1	55,5	49,2	53,5	60,6	71,1	83,8

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Scheldebekken

Figuur 3-12: Toegevoegde waarde Scheldebekken (2017, x mln. euro)

Tabel 3-55: Scheldebekken: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2017 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln euro in lopende prijzen)															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Knooppunt</i>	308,2	355,5	367,3	436,8	505,0	571,2	604,9	533,7	595,4	588,4	649,1	636,3	698,9	758,1	770,7	769,5
Vervoer	168,5	192,4	165,6	189,3	203,1	232,2	240,6	220,6	235,2	236,3	268,9	262,8	293,1	307,3	314,8	297,3
Zeevaart	3,3	4,0	5,5	7,7	7,1	5,0	5,2	4,1	5,9	6,7	6,5	7,3	7,8	8,7	8,6	9,0
Binnenvaart	19,4	20,3	19,6	22,8	21,8	21,4	23,9	32,6	39,2	39,1	33,9	29,3	34,0	34,9	30,6	33,0
Wegvervoer	144,8	167,0	139,6	157,8	173,1	204,7	210,4	182,8	188,6	189,0	225,8	223,8	249,3	261,4	273,4	253,3
Spoorvervoer	1,1	1,2	1,0	0,9	1,2	1,2	1,2	1,1	1,5	1,5	2,6	2,4	2,1	2,2	2,2	2,0
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	105,4	123,4	141,7	167,4	212,6	233,7	252,2	214,0	243,9	237,1	253,5	236,1	255,4	282,8	287,2	284,5
Overslag/opslag	34,3	39,7	60,0	80,1	89,2	105,3	112,0	99,1	116,3	115,1	126,8	137,3	150,4	168,0	168,7	187,6
<i>Vestigingsplaats</i>	1.655,8	1.745,5	2.071,9	2.213,5	2.327,1	2.540,1	2.630,5	2.122,5	1.955,5	2.076,2	2.025,6	1.911,9	1.839,9	2.245,9	2.434,8	2.825,3
Industrie	1.618,9	1.698,3	2.015,9	2.150,8	2.259,9	2.472,6	2.559,5	1.867,9	1.874,4	1.989,1	1.942,3	1.818,4	1.733,9	2.132,3	2.281,4	2.693,2
Voedingsmiddelenindustrie	45,3	46,9	51,0	54,7	50,2	52,8	64,1	69,1	63,5	69,3	77,2	70,3	69,7	71,6	79,6	83,0
Aardolie industrie	82,9	97,9	134,2	195,2	170,1	180,3	207,7	80,4	37,0	59,0	64,9	38,2	-24,8	106,2	103,0	102,4
Chemische industrie	1.180,7	1.221,6	1.476,6	1.501,3	1.583,8	1.753,1	1.809,1	1.216,7	1.311,7	1.407,5	1.365,3	1.273,9	1.258,3	1.523,0	1.654,4	2.095,5
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	102,7	116,6	143,2	158,0	163,2	161,4	162,0	140,5	148,9	160,1	96,1	99,0	109,4	110,1	116,3	132,2
Transportmiddelenindustrie	94,8	94,4	96,8	108,2	128,4	126,7	119,4	126,3	102,2	89,1	98,5	106,3	105,0	101,0	92,7	85,5
Elektriciteitsproductie	105,5	113,4	103,2	119,7	147,2	171,3	169,5	215,3	186,5	180,5	215,3	202,3	188,4	189,9	202,1	157,9
Overig	7,1	7,4	10,8	13,7	17,0	27,0	27,7	19,6	24,6	23,7	25,0	28,4	27,9	30,6	33,4	36,7
Groothandel	8,9	8,6	9,4	15,0	16,2	15,8	16,2	15,4	14,3	16,0	15,7	17,5	19,4	24,4	34,6	35,9
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	28,1	38,5	46,7	47,7	51,0	51,6	54,7	239,2	66,7	71,1	67,5	76,1	86,6	89,2	118,8	96,2
Totaal	1.964,0	2.100,9	2.439,3	2.650,3	2.832,1	3.111,3	3.235,3	2.656,2	2.550,9	2.664,6	2.674,7	2.548,1	2.538,8	3.004,0	3.205,5	3.594,8

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 3-56: Vlissingen: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2017 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln euro in lopende prijzen)															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	160,4	177,2	179,6	210,5	260,0	306,2	321,8	280,1	295,5	310,4	328,7	310,6	333,2	367,8	365,2	351,5
Vervoer	86,7	103,5	88,9	102,6	117,1	138,4	142,9	126,9	127,9	139,9	146,9	140,3	146,7	166,5	171,1	161,3
Zeevaart	0,0	0,0	0,0	1,9	1,7	0,0	0,0	0,9	0,9	0,7	1,2	0,9	1,1	0,8	1,1	1,2
Binnenvaart	8,9	8,6	8,7	11,7	11,6	10,8	12,4	18,9	19,6	23,2	22,3	19,3	22,3	20,7	18,4	19,7
Wegvervoer	77,0	94,1	79,6	88,6	103,2	126,8	129,8	106,5	106,7	115,1	121,7	118,5	122,2	143,7	150,3	139,3
Spoorvervoer	0,8	0,8	0,6	0,5	0,7	0,7	0,7	0,6	0,8	0,9	1,7	1,6	1,2	1,2	1,2	1,1
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	72,8	72,8	75,0	88,9	120,9	136,7	145,9	129,2	139,2	148,2	158,0	144,8	151,5	162,4	157,9	154,2
Overslag/opslag	0,9	0,9	15,8	19,1	21,9	31,1	33,0	23,9	28,4	22,3	23,8	25,4	35,0	38,9	36,3	36,0
Vestigingsplaats	255,2	273,2	317,9	325,2	344,0	350,2	339,1	369,2	322,4	283,4	215,3	221,9	228,7	240,5	253,5	247,8
Industrie	240,1	257,3	294,6	299,6	317,1	323,3	310,9	282,5	284,1	244,0	178,8	185,0	191,4	202,7	206,7	216,7
Voedingsmiddelenindustrie	0,4	0,4	1,4	1,4	1,6	3,4	3,7	3,7	3,5	3,3	4,1	4,4	3,7	4,4	6,0	8,4
Aardolie industrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Chemische industrie	92,4	95,7	108,0	96,4	98,0	110,8	103,1	74,7	94,0	64,1	61,7	57,6	58,1	71,2	75,8	79,9
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	67,8	80,4	103,6	112,7	114,6	110,3	108,3	94,1	100,1	102,4	36,0	40,7	47,6	49,2	52,8	59,3
Transportmiddelenindustrie	77,6	78,5	78,9	85,4	99,7	94,9	92,1	103,4	80,0	67,5	70,0	75,0	74,9	70,9	65,3	61,5
Elektriciteitsproductie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,2	1,1	0,5	1,4	1,6	1,5	1,6	1,6	1,4
Overig	1,9	2,3	2,6	3,7	3,2	3,8	3,8	5,3	5,4	6,2	5,7	5,7	5,5	5,4	5,1	6,1
Groothandel	1,7	1,5	1,7	1,9	1,8	1,9	1,8	2,5	2,7	2,8	2,6	3,0	3,2	3,7	3,1	3,4
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	13,4	14,4	21,6	23,8	25,1	25,0	26,4	84,3	35,6	36,7	33,8	34,0	34,2	34,2	43,8	27,6
Totaal	415,5	450,4	497,5	535,8	604,0	656,4	660,9	649,3	617,9	593,8	544,0	532,5	561,9	608,3	618,7	599,3

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 3-57: Borsele: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2017 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln euro in lopende prijzen)															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Knooppunt</i>	22,3	24,4	29,8	34,9	35,9	44,4	49,2	44,1	52,1	55,2	63,4	70,9	71,5	81,1	85,5	83,5
Vervoer	0,4	0,2	0,1	2,2	0,1	0,0	1,1	1,7	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Zeevaart	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Binnenvaart	0,1	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Wegvervoer	0,3	0,1	0,1	2,0	0,1	0,0	0,9	1,5	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Spoorvervoer	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	0,8	0,6	0,7	1,0	1,2	0,8	0,8	1,6	1,8	2,1	2,3	2,3	3,0	3,4	3,4	3,1
Overslag/opslag	21,1	23,7	28,9	31,8	34,6	43,6	47,3	40,9	50,2	53,0	61,0	68,6	68,4	77,6	82,0	80,3
<i>Vestigingsplaats</i>	201,6	222,2	251,4	332,0	338,8	372,3	394,0	295,8	204,6	226,9	268,0	235,1	170,4	305,5	294,2	257,9
Industrie	199,1	219,6	248,3	328,8	334,7	368,2	389,5	263,4	199,9	221,3	262,4	229,0	154,5	287,0	278,1	240,8
Voedingsmiddelenindustrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2
Aardolie industrie	82,9	97,9	134,2	195,2	170,1	180,3	207,7	80,4	37,0	59,0	64,9	38,2	-24,8	106,2	103,0	102,4
Chemische industrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	5,0	4,5	5,0	5,7	6,4	5,0	5,2	5,3	5,6	10,1	9,9	9,3	10,0	10,4	9,7	12,5
Transportmiddelenindustrie	14,7	13,7	15,3	19,8	25,5	28,5	23,9	19,3	19,1	17,5	25,7	28,5	27,6	27,2	24,9	21,6
Elektriciteitsproductie	96,6	103,6	93,8	108,1	132,6	154,3	152,7	158,3	138,1	134,7	161,9	152,9	141,3	142,2	138,9	102,2
Overig	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,9	1,3	1,8
Groothandel	0,0	0,0	0,5	0,5	0,8	0,8	1,0	1,2	1,0	1,5	1,9	2,4	3,6	4,3	4,4	4,7
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	2,4	2,5	2,6	2,7	3,4	3,3	3,5	31,1	3,7	4,1	3,7	3,8	12,3	14,2	11,7	12,5
Totaal	223,9	246,6	281,2	366,9	374,8	416,8	443,2	339,9	256,6	282,1	331,4	306,0	242,0	386,7	379,7	341,4

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 3-58: Terneuzen: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2017 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln euro in lopende prijzen)															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	125,5	153,9	158,0	191,4	209,1	220,6	233,9	209,5	247,8	222,8	257,0	254,8	294,2	309,2	319,9	334,5
Vervoer	81,4	88,7	76,6	84,5	86,0	93,9	96,6	92,0	107,2	96,2	121,9	122,4	146,3	140,7	143,6	135,9
Zeevaart	3,3	4,0	5,5	5,8	5,4	5,0	5,2	3,2	5,1	6,1	5,3	6,4	6,7	7,9	7,4	7,8
Binnenvaart	10,5	11,6	10,9	11,0	10,2	10,5	11,4	13,4	19,6	15,8	11,6	10,0	11,7	14,1	12,2	13,2
Wegvervoer	67,4	72,8	59,9	67,3	69,9	77,9	79,6	74,9	81,9	73,8	104,0	105,2	127,0	117,6	123,0	114,0
Spoorvervoer	0,3	0,4	0,4	0,4	0,5	0,4	0,5	0,5	0,7	0,6	1,0	0,8	0,9	1,0	1,0	0,9
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	31,8	50,1	66,0	77,5	90,5	96,2	105,5	83,1	102,9	86,8	93,2	89,1	100,8	117,0	125,9	127,2
Overslag/opslag	12,3	15,1	15,3	29,3	32,7	30,5	31,8	34,3	37,8	39,8	42,0	43,3	47,0	51,6	50,4	71,3
Vestigingsplaats	1.199,1	1.250,1	1.502,6	1.556,3	1.644,3	1.817,5	1.897,3	1.457,5	1.428,5	1.565,9	1.542,4	1.454,8	1.440,8	1.699,8	1.887,1	2.319,7
Industrie	1.179,6	1.221,3	1.472,9	1.522,4	1.608,2	1.781,2	1.859,1	1.322,0	1.390,5	1.523,9	1.501,1	1.404,4	1.388,0	1.642,6	1.796,6	2.235,7
Voedingsmiddelenindustrie	44,9	46,5	49,6	53,4	48,6	49,3	60,5	65,4	60,0	66,0	73,1	65,8	65,9	67,0	73,3	74,4
Aardolie industrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Chemische industrie	1.088,2	1.125,9	1.368,5	1.404,9	1.485,8	1.642,2	1.706,0	1.142,0	1.217,6	1.343,4	1.303,7	1.216,3	1.200,2	1.451,9	1.578,6	2.015,5
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	29,8	31,8	34,6	39,6	42,2	46,1	48,5	41,1	43,2	47,6	50,3	49,0	51,8	50,4	53,7	60,3
Transportmiddelenindustrie	2,5	2,3	2,6	3,0	3,2	3,3	3,5	3,5	3,1	4,1	2,8	2,8	2,4	2,9	2,5	2,3
Elektriciteitsproductie	9,0	9,8	9,4	11,6	14,6	17,0	16,8	55,8	47,3	45,3	51,9	47,8	45,5	46,1	61,6	54,3
Overig	5,2	5,0	8,2	10,0	13,9	23,2	23,9	14,3	19,2	17,5	19,4	22,7	22,2	24,3	26,9	28,9
Groothandel	7,2	7,1	7,2	12,7	13,6	13,1	13,5	11,6	10,6	11,7	11,2	12,1	12,6	16,4	27,1	27,9
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	12,3	21,7	22,4	21,2	22,5	23,3	24,7	123,9	27,5	30,4	30,0	38,3	40,1	40,8	63,4	56,1
Totaal	1.324,6	1.404,0	1.660,6	1.747,6	1.853,4	2.038,1	2.131,2	1.667,0	1.676,4	1.788,7	1.799,4	1.709,6	1.735,0	2.009,0	2.207,0	2.654,1

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Bedrijfsvestigingen

Noordelijke Zeehavens

Tabel 3-59: Noordelijke Zeehavens: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	125	136	135	134	130	120	121	124	129	118	127	187	196	220	251	206
Vervoer	49	64	64	60	56	54	55	50	58	53	59	112	120	131	143	114
Zeevaart	46	61	62	58	54	49	50	44	52	48	46	96	100	112	116	89
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	43	41	38	40	40	37	37	45	41	39	41	46	48	58	73	60
Overslag/opslag	33	31	33	34	34	29	29	29	30	26	27	29	28	31	35	32
Vestigingsplaats	244	242	241	231	232	219	222	230	231	220	224	242	256	287	344	288
Industrie	150	148	144	143	145	136	141	148	148	146	143	156	171	179	218	196
Voedingsmiddelenindustrie	40	37	36	34	33	33	31	30	33	36	36	36	39	39	50	43
Aardolie industrie	1	1	1	1	1	2	2	2	2	3	2	4	4	4	4	3
Chemische industrie	18	18	18	18	17	16	18	18	16	16	15	16	16	17	16	18
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	24	24	22	21	22	22	23	27	27	24	23	25	26	42	50	38
Transportmiddelenindustrie	19	19	19	18	19	18	20	27	25	24	25	30	37	30	46	44
Elektriciteitsproductie	1	1	1	1	1	2	2	2	5	7	7	9	9	9	13	10
Overig	47	48	47	50	52	43	45	42	40	36	35	36	40	38	39	40
Groothandel	45	43	45	43	42	37	34	36	40	36	40	48	49	54	63	50
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	49	51	52	45	45	46	47	46	43	38	41	38	36	54	63	42
Totaal	369	378	376	365	362	339	343	354	360	338	351	429	452	507	595	494

Bron: EUR obv LISA

Tabel 3-60: Delfzijl: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Knooppunt</i>	48	59	59	64	63	54	57	60	66	62	59	115	114	133	136	103
Vervoer	20	31	32	34	33	28	30	25	35	35	32	80	80	94	94	68
Zeevaart	20	31	32	34	33	28	30	24	34	34	31	77	77	89	89	64
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	14	14	13	14	13	13	14	23	19	16	16	23	22	27	29	23
Overslag/opslag	14	14	14	16	17	13	13	12	12	11	11	12	12	12	13	12
<i>Vestigingsplaats</i>	78	82	83	79	81	75	79	80	75	71	69	76	74	90	91	83
Industrie	44	45	46	47	50	48	51	53	51	51	48	49	48	55	53	50
Voedingsmiddelenindustrie	0	0	0	0	0	1	1	0	2	2	2	1	1	1	1	1
Aardolie industrie	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2	1	1	1	1	1	0
Chemische industrie	16	16	16	16	16	15	16	16	15	15	14	15	15	16	14	15
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	8	8	8	9	9	9	10	12	11	10	10	9	8	15	15	14
Transportmiddelenindustrie	7	7	7	7	7	7	8	9	9	9	9	11	11	10	8	7
Elektriciteitsproductie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	3	2
Overig	12	13	14	14	17	14	14	14	12	13	12	11	11	11	11	11
Groothandel	14	17	18	16	15	11	11	12	12	11	11	17	17	20	22	18
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	20	20	19	16	16	16	17	15	12	9	10	10	9	15	16	15
Totaal	126	141	142	143	144	129	136	140	141	133	128	191	188	223	227	186

Bron: EUR obv LISA

Tabel 3-61: Eemshaven: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Knooppunt</i>	18	18	18	17	17	19	18	18	18	14	13	13	12	14	16	15
Vervoer	0	1	1	1	1	3	3	3	4	4	3	3	3	3	3	1
Zeevaart	0	1	1	1	1	1	1	1	2	2	1	1	1	1	1	0
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	8	8	8	7	8	8	7	7	6	6	5	6	6	6	7	7
Overslag/opslag	10	9	9	9	8	8	8	8	8	4	5	4	3	5	6	7
<i>Vestigingsplaats</i>	33	27	25	22	22	21	21	27	32	31	34	40	37	45	44	38
Industrie	17	15	14	12	11	10	10	13	17	17	16	24	23	24	26	26
Voedingsmiddelenindustrie	2	1	1	0	0	0	0	1	3	2	2	4	4	6	6	5
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	2	2	2
Chemische industrie	2	2	2	2	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	2	1	0	0	1	1	1	2	3	2	1	3	2	2	2	1
Transportmiddelenindustrie	2	2	2	1	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Elektriciteitsproductie	1	1	1	1	1	2	2	2	5	7	7	8	8	7	8	8
Overig	8	8	8	8	7	6	6	6	6	6	6	7	7	7	8	10
Groothandel	9	6	5	4	4	4	4	7	8	7	9	8	7	10	9	7
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	7	6	6	6	7	7	7	7	7	7	9	8	7	11	9	5
Totaal	51	45	43	39	39	40	39	45	50	45	47	53	49	59	60	53

Bron: EUR obv LISA

Tabel 3-62: Harlingen: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Knooppunt</i>	29	29	30	26	24	25	25	24	24	20	27	29	40	38	62	60
Vervoer	20	22	22	18	16	18	18	17	15	11	18	21	31	27	39	38
Zeevaart	19	21	21	17	15	16	16	15	13	10	11	13	19	19	23	22
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	6	5	5	6	6	5	5	5	6	6	6	5	6	8	19	19
Overslag/opslag	3	2	3	2	2	2	2	2	3	3	3	3	3	3	4	3
<i>Vestigingsplaats</i>	41	41	43	42	41	46	44	49	53	48	52	51	62	54	106	97
Industrie	28	28	27	27	27	28	27	31	32	30	32	33	44	37	80	74
Voedingsmiddelenindustrie	21	20	19	18	18	17	15	15	14	14	14	14	16	15	27	25
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Chemische industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	2	3	3	3	3	3	3	4	4	3	3	3	4	4	15	13
Transportmiddelenindustrie	3	3	3	3	3	5	5	8	10	9	10	10	17	13	29	28
Elektriciteitsproductie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Overig	2	2	2	3	3	3	4	4	4	4	5	6	7	5	7	7
Groothandel	8	7	9	9	9	10	9	8	11	9	11	11	12	11	17	15
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	5	6	7	6	5	8	8	10	10	9	9	7	6	6	9	8
Totaal	70	70	73	68	65	71	69	73	77	68	79	80	102	92	168	157

Bron: EUR obv LISA

Tabel 3-63: Den Helder: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Knooppunt</i>	30	30	28	27	26	22	21	22	21	22	28	30	30	35	37	28
Vervoer	9	10	9	7	6	5	4	5	4	3	6	8	6	7	7	7
Zeevaart	7	8	8	6	5	4	3	4	3	2	3	5	3	3	3	3
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	15	14	12	13	13	11	11	10	10	11	14	12	14	17	18	11
Overslag/opslag	6	6	7	7	7	6	6	7	7	8	8	10	10	11	12	10
<i>Vestigingsplaats</i>	92	92	90	88	88	77	78	74	71	70	69	75	83	98	103	70
Industrie	61	60	57	57	57	50	53	51	48	48	47	50	56	63	59	46
Voedingsmiddelenindustrie	17	16	16	16	15	15	15	14	14	18	18	17	18	17	16	12
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1
Chemische industrie	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	12	12	11	9	9	9	9	9	9	9	9	10	12	21	18	10
Transportmiddelenindustrie	7	7	7	7	8	6	7	9	6	6	6	9	9	7	9	9
Elektriciteitsproductie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
Overig	25	25	23	25	25	20	21	18	18	13	12	12	15	15	13	12
Groothandel	14	13	13	14	14	12	10	9	9	9	9	12	13	13	15	10
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	17	19	20	17	17	15	15	14	14	13	13	13	14	22	29	14
Totaal	122	122	118	115	114	99	99	96	92	92	97	105	113	133	140	98

Bron: EUR obv LISA

Noordzeekanaalgebied

Tabel 3-64: Noordzeekanaalgebied: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Knooppunt</i>	231	229	231	237	215	233	228	219	218	224	228	222	225	258	277	293
Vervoer	32	35	34	33	33	36	34	36	33	37	35	36	36	57	71	79
Zeevaart	24	26	23	23	23	25	23	21	17	18	18	17	16	16	14	14
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	111	111	113	114	100	113	113	102	105	107	106	102	106	113	112	114
Overslag/opslag	88	83	84	90	82	84	81	81	80	80	87	84	83	88	94	100
<i>Vestigingsplaats</i>	437	429	423	428	430	466	462	461	446	421	413	403	434	452	461	523
Industrie	183	182	177	184	178	204	199	196	191	186	182	174	185	197	205	221
Voedingsmiddelenindustrie	27	27	26	27	26	27	27	29	33	33	34	32	34	32	32	34
Aardolie industrie	3	3	3	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	6	3	3
Chemische industrie	24	24	25	22	20	19	17	15	14	15	13	13	13	12	14	16
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	54	54	49	50	46	56	52	48	45	39	36	34	35	43	51	59
Transportmiddelenindustrie	39	39	40	43	42	50	48	50	46	45	44	43	43	42	42	47
Elektriciteitsproductie	2	3	3	3	2	2	2	3	3	3	3	3	4	10	5	4
Overig	34	32	31	36	39	47	50	49	47	48	49	46	53	52	58	63
Groothandel	193	186	181	179	181	192	189	188	186	167	166	164	172	178	177	201
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	61	61	65	65	71	70	74	77	69	68	65	65	77	77	79	101
Totaal	668	658	654	665	645	699	690	680	664	645	641	625	659	710	738	821

Bron: EUR obv LISA

Tabel 3-65: Amsterdam: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	142	143	145	148	129	138	139	139	133	133	139	131	125	128	126	128
Vervoer	18	21	19	18	17	17	16	17	13	12	12	12	12	17	17	18
Zeevaart	15	16	12	12	11	11	10	8	5	5	6	6	6	6	5	5
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	77	76	77	77	67	75	77	70	67	70	69	63	62	59	57	54
Overslag/opslag	47	46	49	53	45	46	46	52	53	51	58	56	51	52	52	56
Vestigingsplaats	155	156	159	160	161	188	182	180	172	162	154	148	155	154	155	155
Industrie	64	66	65	69	68	80	77	75	70	68	67	63	66	69	73	76
Voedingsmiddelenindustrie	5	6	5	6	6	5	5	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Aardolie industrie	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	4	1	1
Chemische industrie	14	14	15	13	11	11	10	9	7	7	6	6	6	5	8	9
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	17	18	18	18	17	25	20	20	18	18	18	17	15	15	15	15
Transportmiddelenindustrie	11	11	12	13	13	14	13	15	15	14	14	13	13	14	14	17
Elektriciteitsproductie	1	2	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2
Overig	15	14	12	16	19	23	27	25	24	23	23	21	26	25	29	33
Groothandel	60	59	59	56	55	66	61	65	62	56	53	52	50	49	46	43
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	31	31	35	35	38	42	44	40	40	38	34	33	39	36	36	36
Totaal	297	299	304	308	290	326	321	319	305	295	293	279	280	282	281	288

Bron: EUR obv LISA

Tabel 3-66: Beverwijk: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	17	16	14	15	16	17	16	14	15	16	15	15	14	24	23	29
Vervoer	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	8	7	13
Zeevaart	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	7	6	6	6	6	7	6	6	6	6	6	6	6	8	8	8
Overslag/opslag	9	9	7	8	9	9	9	7	8	9	8	8	7	8	8	8
Vestigingsplaats	42	41	40	38	38	42	41	40	38	38	38	37	34	40	38	43
Industrie	19	18	17	17	15	19	18	17	17	15	14	13	12	15	15	13
Voedingsmiddelenindustrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Aardolie industrie	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Chemische industrie	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	8	8	6	7	4	8	8	6	7	4	3	3	3	4	4	4
Transportmiddelenindustrie	2	2	2	1	1	2	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1
Elektriciteitsproductie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Overig	7	6	7	7	8	7	6	7	7	8	8	7	6	8	8	6
Groothandel	19	19	16	14	15	19	19	16	14	15	16	16	15	15	12	16
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	4	4	7	7	8	4	4	7	7	8	8	8	7	10	11	14
Totaal	59	57	54	53	54	59	57	54	53	54	53	52	48	64	61	72

Bron: EUR obv LISA

Tabel 3-67: Velsen/IJmuiden: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	42	41	42	43	38	46	44	38	37	39	41	40	45	54	58	59
Vervoer	6	7	8	8	8	11	10	10	10	12	11	11	11	16	20	18
Zeevaart	6	7	8	8	8	10	9	9	8	9	8	8	8	8	7	7
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	22	23	23	23	19	23	23	20	21	21	23	23	27	29	29	31
Overslag/opslag	14	11	11	12	11	12	11	8	6	6	7	6	7	9	9	10
Vestigingsplaats	152	151	145	147	148	151	155	153	151	140	144	143	152	145	151	153
Industrie	48	49	47	46	43	52	52	53	55	55	55	53	55	51	56	57
Voedingsmiddelenindustrie	12	12	12	11	10	11	11	13	15	15	15	14	16	14	14	14
Aardolie industrie	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1
Chemische industrie	4	4	4	4	4	3	3	2	3	3	2	2	2	2	1	1
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	15	16	14	12	12	10	10	11	10	9	9	9	8	9	13	13
Transportmiddelenindustrie	9	9	8	10	9	15	15	15	13	14	14	14	14	12	12	12
Elektriciteitsproductie	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Overig	6	6	7	7	6	11	11	10	11	11	12	11	12	11	13	14
Groothandel	83	81	79	81	83	79	82	76	79	68	70	70	75	75	77	80
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	21	21	19	20	22	20	21	24	17	17	19	20	22	19	18	16
Totaal	194	192	187	190	186	197	199	191	188	179	185	183	197	199	209	212

Bron: EUR obv LISA

Tabel 3-68: Zaanstad: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	30	29	30	31	32	32	29	28	33	36	33	36	41	52	70	77
Vervoer	7	6	6	6	7	7	7	8	9	12	11	12	12	16	27	30
Zeevaart	3	3	3	3	4	4	4	4	4	4	4	3	2	2	2	2
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	5	6	7	8	8	8	7	6	11	10	8	10	11	17	18	21
Overslag/opslag	18	17	17	17	17	17	15	14	13	14	14	14	18	19	25	26
Vestigingsplaats	88	81	79	83	83	85	84	88	85	81	77	75	93	113	117	172
Industrie	52	49	48	52	52	53	52	51	49	48	46	45	52	62	61	75
Voedingsmiddelenindustrie	10	9	9	10	10	11	11	12	14	14	15	14	14	14	14	16
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Chemische industrie	5	5	5	4	4	4	3	3	3	4	4	4	4	4	4	5
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	14	12	11	13	13	13	14	11	10	8	6	5	9	15	19	27
Transportmiddelenindustrie	17	17	18	19	19	19	18	18	17	16	15	15	15	15	15	17
Elektriciteitsproductie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	6	1	0
Overig	6	6	5	6	6	6	6	7	5	6	6	7	9	8	8	10
Groothandel	31	27	27	28	28	28	27	31	31	28	27	26	32	39	42	62
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	5	5	4	3	3	4	5	6	5	5	4	4	9	12	14	35
Totaal	118	110	109	114	115	117	113	116	118	117	110	111	134	165	187	249

Bron: EUR obv LISA

Rijn- en Maasmond

Tabel 3-69: Rijn- en Maasmond: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	900	890	899	881	881	891	896	876	838	870	940	952	941	961	1.085	1.067
Vervoer	81	80	81	80	83	90	91	83	82	87	95	95	95	109	120	116
Zeevaart	80	79	80	79	82	75	76	70	65	69	67	66	64	82	87	83
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	642	635	642	628	636	640	641	634	605	633	690	695	689	694	790	764
Overslag/opslag	177	175	176	173	162	161	164	159	151	150	155	162	157	158	175	187
Vestigingsplaats	998	978	980	963	986	1.016	1.008	994	951	957	983	997	994	973	1.154	1.105
Industrie	437	420	428	421	434	441	450	448	438	436	453	471	467	448	519	486
Voedingsmiddelenindustrie	25	25	26	28	29	31	32	28	33	31	31	31	30	31	32	34
Aardolie industrie	13	12	12	12	11	13	13	12	13	13	14	15	15	16	16	16
Chemische industrie	54	53	55	56	59	64	64	65	64	64	68	70	70	68	73	69
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	141	136	136	130	134	133	137	136	138	136	143	142	139	136	178	157
Transportmiddelenindustrie	101	96	91	83	90	100	103	108	110	108	105	112	109	100	114	103
Elektriciteitsproductie	9	8	12	17	17	18	18	16	15	14	16	15	15	13	12	10
Overig	94	90	96	95	94	82	83	83	65	70	76	86	89	84	94	97
Groothandel	434	423	421	415	419	428	411	404	391	396	407	404	403	400	481	462
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	127	135	131	127	133	147	147	142	122	125	123	122	124	125	154	157
Totaal	1.898	1.868	1.879	1.844	1.867	1.907	1.904	1.870	1.789	1.827	1.923	1.949	1.935	1.934	2.239	2.172

Bron: EUR obv LISA

Rotterdam-Rijnmond

Tabel 3-70: Rotterdam-Rijnmond: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Knooppunt</i>	782	765	768	755	760	768	764	757	717	745	819	820	820	843	929	903
Vervoer	69	69	70	71	75	83	84	78	71	74	81	83	85	97	100	91
Zeevaart	69	69	70	71	75	69	70	66	57	59	57	58	58	74	78	70
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	581	568	572	561	571	572	568	567	537	563	624	620	617	621	695	675
Overslag/opslag	132	128	126	123	114	113	112	112	109	108	114	117	118	125	134	137
<i>Vestigingsplaats</i>	681	660	655	643	656	680	662	663	616	620	651	667	666	635	709	683
Industrie	284	271	272	268	279	281	286	290	272	271	286	302	301	273	303	284
Voedingsmiddelenindustrie	12	12	11	12	13	15	15	14	15	15	16	16	16	15	18	18
Aardolie industrie	9	9	9	9	8	9	9	9	9	9	10	11	11	12	13	13
Chemische industrie	39	38	40	40	43	47	47	48	48	48	51	51	52	50	56	52
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	96	92	89	87	90	87	90	89	83	80	88	88	85	77	86	76
Transportmiddelenindustrie	73	70	64	58	64	72	74	79	76	78	74	78	79	69	77	73
Elektriciteitsproductie	5	4	8	14	14	15	15	14	13	12	14	13	13	11	10	8
Overig	50	46	51	48	47	36	36	37	28	29	33	45	45	39	43	44
Groothandel	318	306	302	299	299	307	284	283	267	269	283	283	283	281	314	304
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	79	83	81	76	78	92	92	90	77	80	82	82	82	81	92	95
Totaal	1.463	1.425	1.423	1.398	1.416	1.448	1.426	1.420	1.333	1.365	1.470	1.487	1.486	1.478	1.638	1.586

Bron: EUR obv LISA

Tabel 3-71: Rotterdam: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	532	513	510	493	498	502	494	485	463	488	534	532	531	548	598	574
Vervoer	47	47	47	45	47	49	51	45	41	45	48	49	51	56	55	49
Zeevaart	47	47	47	45	47	40	42	38	31	34	32	32	32	39	39	34
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	374	360	360	352	362	366	354	351	337	356	395	390	387	397	437	416
Overslag/opslag	111	106	103	96	89	87	89	89	85	87	91	93	93	95	106	109
Vestigingsplaats	410	393	391	379	392	413	401	399	383	385	406	402	401	387	431	401
Industrie	165	161	164	159	170	172	174	173	170	167	178	180	178	166	180	165
Voedingsmiddelenindustrie	9	9	8	8	9	11	11	10	11	11	11	11	11	11	14	14
Aardolie industrie	8	8	8	8	8	9	9	9	9	9	10	10	10	9	10	10
Chemische industrie	32	32	33	34	38	40	39	39	40	39	41	41	41	41	46	40
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	41	40	39	36	37	36	38	38	36	35	40	39	37	33	37	32
Transportmiddelenindustrie	46	44	40	35	40	44	45	45	44	43	41	42	42	38	38	34
Elektriciteitsproductie	4	3	6	10	10	11	11	11	11	10	12	12	12	10	9	8
Overig	25	25	30	28	28	21	21	21	19	20	23	25	25	24	26	27
Groothandel	187	173	171	169	171	175	162	164	158	162	170	166	167	165	187	173
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	58	59	56	51	51	66	65	62	55	56	58	56	56	56	64	63
Totaal	942	906	901	872	890	915	895	884	846	873	940	934	932	935	1.029	975

Bron: EUR obv LISA

Tabel 3-72: Schiedam: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	14	15	14	14	14	15	20	22	21	19	21	21	21	22	26	23
Vervoer	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2	1	1	1	1	1	2
Zeevaart	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	1	1	1	1	1	1
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	11	12	11	11	11	11	15	17	16	15	17	17	17	18	21	17
Overslag/opslag	2	2	2	2	2	2	3	3	3	2	3	3	3	3	4	4
Vestigingsplaats	64	65	64	63	59	60	59	59	55	55	53	59	60	54	62	59
Industrie	40	38	39	37	34	36	36	37	33	34	32	36	37	31	34	33
Voedingsmiddelenindustrie	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0
Aardolie industrie	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1
Chemische industrie	1	1	1	0	0	0	0	1	1	1	1	1	2	2	2	1
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	17	17	18	17	16	16	17	18	18	18	17	17	17	14	14	14
Transportmiddelenindustrie	10	9	9	9	9	11	10	10	8	9	8	9	9	8	11	11
Elektriciteitsproductie	1	1	1	1	1	2	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Overig	10	9	9	8	7	6	6	6	5	5	5	7	7	6	6	6
Groothandel	20	21	19	20	19	19	18	17	17	17	17	18	18	18	23	20
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	4	6	6	6	6	5	5	5	5	4	4	5	5	5	5	6
Totaal	78	80	78	77	73	75	79	81	76	74	74	80	81	76	88	82

Bron: EUR obv LISA

Tabel 3-73: Vlaardingen: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	17	19	18	19	16	17	14	14	16	14	13	15	15	19	26	21
Vervoer	0	0	0	0	0	2	2	2	2	2	2	2	2	4	4	3
Zeevaart	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	3	3	3
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	11	13	12	11	8	7	7	7	7	6	6	8	8	10	16	13
Overslag/opslag	6	6	6	8	8	8	5	5	7	6	5	5	5	5	6	5
Vestigingsplaats	39	38	39	41	39	39	39	37	37	33	38	41	41	40	47	45
Industrie	22	21	22	23	22	22	23	22	20	19	24	23	23	22	26	26
Voedingsmiddelenindustrie	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	3	3	3	3	3	3
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Chemische industrie	2	1	2	2	2	2	3	2	2	2	3	3	3	3	3	5
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	12	12	12	12	11	12	12	12	12	11	13	13	13	12	13	11
Transportmiddelenindustrie	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2	3	3	3	3	5	5
Elektriciteitsproductie	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0
Overig	3	3	3	3	3	2	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1
Groothandel	15	15	15	16	15	15	14	13	15	12	12	16	16	16	18	17
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	3	2
Totaal	56	57	57	60	55	56	53	51	53	47	51	56	56	59	73	66

Bron: EUR obv LISA

Tabel 3-74: Maassluis: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	6	6	6	6	6	7	7	7	7	6	6	6	6	7	8	8
Vervoer	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2
Zeevaart	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	6	6	6	6	6	6	6	6	6	5	5	5	5	6	6	6
Overslag/opslag	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vestigingsplaats	17	16	15	15	16	17	18	17	14	15	17	18	18	17	19	18
Industrie	9	8	8	8	8	8	8	8	7	8	9	10	10	9	11	10
Voedingsmiddelenindustrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Chemische industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	6	5	5	5	5	5	5	5	5	5	6	5	5	5	6	5
Transportmiddelenindustrie	1	1	1	1	1	2	2	2	2	3	2	3	3	3	3	3
Elektriciteitsproductie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Overig	2	2	2	2	2	1	1	1	0	0	1	2	2	1	2	2
Groothandel	5	5	4	4	4	3	3	3	3	3	4	4	4	4	4	4
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	3	3	3	3	4	6	7	6	4	4	4	4	4	4	4	4
Totaal	23	22	21	21	22	24	25	24	21	21	23	24	24	24	27	26

Bron: EUR obv LISA

Tabel 3-75: Overig Rijnmond: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	213	212	220	223	226	227	229	229	210	218	245	246	247	247	271	277
Vervoer	21	21	22	25	27	29	28	28	25	24	29	30	30	35	38	35
Zeevaart	21	21	22	25	27	27	26	26	23	22	23	24	24	31	34	31
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	179	177	183	181	184	182	186	186	171	181	201	200	200	190	215	223
Overslag/opslag	13	14	15	17	15	16	15	15	14	13	15	16	17	22	18	19
Vestigingsplaats	151	148	146	145	150	151	145	151	127	132	137	147	146	137	150	160
Industrie	48	43	39	41	45	43	45	50	42	43	43	53	53	45	52	50
Voedingsmiddelenindustrie	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	1	1
Chemische industrie	4	4	4	4	3	5	5	6	5	6	6	6	6	4	5	6
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	20	18	15	17	21	18	18	16	12	11	12	14	13	13	16	14
Transportmiddelenindustrie	13	13	11	10	11	12	14	19	20	21	20	21	22	17	20	20
Elektriciteitsproductie	0	0	1	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0
Overig	10	7	7	7	7	6	6	7	3	3	3	10	10	7	8	8
Groothandel	91	92	93	90	90	95	87	86	74	75	80	79	78	78	82	90
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	12	13	14	14	15	13	13	15	11	14	14	15	15	14	16	20
Totaal	364	360	366	368	376	378	374	380	337	350	382	393	393	384	421	437

Bron: EUR obv LISA

Overig Rijn- en Maasmond

Tabel 3-76: Overig Rijn- en Maasmond: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Knooppunt</i>	<i>111</i>	<i>118</i>	<i>122</i>	<i>119</i>	<i>114</i>	<i>117</i>	<i>126</i>	<i>111</i>	<i>115</i>	<i>120</i>	<i>115</i>	<i>121</i>	<i>108</i>	<i>107</i>	<i>156</i>	<i>164</i>
Vervoer	11	10	10	8	7	6	6	4	10	12	12	10	8	10	20	25
Zeevaart	11	10	10	8	7	7	7	5	8	10	11	9	8	10	9	13
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	62	68	71	68	66	68	73	67	68	69	64	68	63	66	95	89
Overslag/opslag	41	43	45	46	44	45	49	43	39	40	39	43	37	31	41	50
<i>Vestigingsplaats</i>	<i>289</i>	<i>291</i>	<i>299</i>	<i>296</i>	<i>305</i>	<i>311</i>	<i>322</i>	<i>306</i>	<i>306</i>	<i>307</i>	<i>302</i>	<i>302</i>	<i>297</i>	<i>308</i>	<i>409</i>	<i>390</i>
Industrie	108	106	106	107	112	114	118	112	117	116	116	118	115	127	163	154
Voedingsmiddelenindustrie	11	12	14	15	15	15	16	13	17	15	14	14	13	15	13	16
Aardolie industrie	5	4	4	5	4	5	5	4	5	5	5	6	6	6	5	5
Chemische industrie	29	28	31	29	29	31	31	31	30	30	31	32	30	30	31	30
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	46	45	47	43	45	48	49	48	58	58	57	56	56	59	91	77
Transportmiddelenindustrie	11	10	9	9	10	10	11	12	15	12	13	16	13	16	22	19
Elektriciteitsproductie	13	13	15	13	12	12	12	12	13	14	16	15	17	16	16	16
Overig	35	35	34	37	38	37	38	36	26	29	29	28	29	31	36	38
Groothandel	94	96	99	98	103	104	111	104	103	105	102	101	99	101	141	138
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	45	49	47	48	51	51	51	48	41	41	37	36	37	38	57	56
Totaal	435	443	456	446	451	459	478	450	456	462	453	462	449	456	601	586

Bron: EUR obv LISA

Tabel 3-77: Dordrecht: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	33	36	37	34	31	35	36	36	40	41	37	36	33	41	65	64
Vervoer	7	7	6	4	3	3	3	3	6	7	7	5	5	6	9	10
Zeevaart	7	7	6	4	3	3	3	3	5	6	6	4	4	5	6	6
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	19	21	23	22	20	23	22	22	24	23	20	20	20	24	41	36
Overslag/opslag	7	8	8	8	8	9	11	11	10	11	10	11	8	11	15	18
Vestigingsplaats	52	52	52	51	53	55	55	62	64	63	60	60	56	69	170	146
Industrie	24	22	21	21	23	24	24	29	30	30	29	30	29	35	84	78
Voedingsmiddelenindustrie	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2	1	1	1
Aardolie industrie	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Chemische industrie	1	1	1	1	2	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	6	6	6	5	4	5	5	6	7	7	6	6	6	12	49	44
Transportmiddelenindustrie	4	3	3	3	4	4	4	6	7	6	6	7	6	7	14	13
Elektriciteitsproductie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Overig	9	9	8	9	10	10	10	11	10	11	11	11	11	11	16	16
Groothandel	20	20	21	20	21	22	22	23	25	26	25	24	21	24	59	47
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	8	10	10	10	9	9	9	10	9	7	6	6	6	10	27	21
Totaal	85	88	89	85	84	90	91	98	104	104	97	96	89	110	235	210

Bron: EUR obv LISA

Tabel 3-78: Drechtsteden: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	2	2	2	2	2	1	1	1	2	2	3	3	2	2	19	22
Vervoer	1	1	1	1	1	0	0	0	1	1	1	1	0	0	3	5
Zeevaart	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	1	3
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	4	4	5	4	4	3	3	4	3	2	2	2	2	2	13	13
Overslag/opslag	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	4
Vestigingsplaats	76	72	78	72	70	73	72	73	80	81	83	81	84	80	91	81
Industrie	48	45	52	48	45	48	48	48	51	51	53	53	53	50	55	49
Voedingsmiddelenindustrie	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1
Aardolie industrie	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Chemische industrie	2	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	3	3	3	3	3
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	16	15	18	16	15	16	16	16	16	16	16	16	15	15	17	16
Transportmiddelenindustrie	17	16	18	16	16	18	18	17	19	18	18	18	17	15	16	12
Elektriciteitsproductie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Overig	9	9	11	10	9	9	9	10	11	12	14	13	15	14	15	15
Groothandel	25	24	23	21	21	21	20	21	25	26	26	24	26	24	31	26
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	3	3	3	3	4	4	4	4	4	4	4	4	5	6	5	6
Totaal	85	81	89	81	79	80	79	82	88	88	92	95	99	93	110	103

Bron: EUR obv LISA

Tabel 3-79: Scheveningen: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Knooppunt</i>	7	6	6	6	6	6	7	4	8	10	8	6	6	6	6	11
Vervoer	2	1	2	2	2	2	2	1	2	2	2	1	1	1	1	2
Zeevaart	2	1	2	2	2	2	2	1	2	2	2	1	1	1	1	2
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	2	2	2	2	2	2	3	1	5	7	5	4	4	4	5	7
Overslag/opslag	3	3	2	2	2	2	2	2	1	1	1	1	1	1	0	2
<i>Vestigingsplaats</i>	28	33	34	33	34	34	38	35	40	38	33	32	32	34	32	39
Industrie	7	9	10	11	11	11	11	10	14	12	12	11	11	12	13	15
Voedingsmiddelenindustrie	6	7	9	10	10	10	10	9	11	10	9	8	8	9	10	13
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Chemische industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Transportmiddelenindustrie	1	2	1	1	1	1	1	1	3	2	3	3	3	3	3	2
Elektriciteitsproductie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Overig	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Groothandel	15	16	17	15	16	16	20	20	20	19	17	17	17	17	14	17
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	6	8	7	7	7	7	7	5	6	7	4	4	4	5	5	7
Totaal	35	39	40	39	40	40	45	39	48	48	41	38	38	40	38	50

Bron: EUR obv LISA

Tabel 3-80: Moerdijk: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	69	74	77	77	75	75	82	70	65	67	67	76	67	58	66	67
Vervoer	1	1	1	1	1	1	1	0	1	2	2	3	2	3	7	8
Zeevaart	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	1	2	1	2	1	2
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	37	41	41	40	40	40	45	40	36	37	37	42	37	36	36	33
Overslag/opslag	31	32	35	36	34	34	36	30	28	28	28	31	28	19	23	26
Vestigingsplaats	161	161	161	164	173	174	181	161	151	155	156	157	156	155	152	156
Industrie	74	73	73	73	76	77	81	71	71	72	73	75	73	78	64	60
Voedingsmiddelenindustrie	3	3	3	3	3	3	4	2	3	2	2	3	2	4	1	1
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	0	0
Chemische industrie	12	12	12	12	12	13	13	12	12	12	13	14	13	13	12	12
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	23	23	23	22	25	25	26	25	32	33	33	32	33	32	26	21
Transportmiddelenindustrie	6	5	5	5	5	5	6	5	5	4	4	6	4	6	4	3
Elektriciteitsproductie	4	4	4	3	3	3	3	2	2	2	2	2	2	2	1	1
Overig	26	26	26	28	28	27	28	25	16	18	18	17	18	20	20	22
Groothandel	56	57	58	60	62	62	65	57	54	56	56	56	56	54	63	68
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	31	31	30	31	35	35	35	33	26	27	27	26	27	23	25	28
Totaal	230	235	238	241	248	249	263	231	216	222	223	233	223	213	218	223

Bron: EUR obv LISA

Scheldebekken

Tabel 3-81: Scheldebekken: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Knooppunt</i>	62	65	70	69	69	70	68	76	83	85	89	87	84	97	91	94
Vervoer	5	6	7	6	6	8	8	13	15	18	19	18	16	22	21	17
Zeevaart	5	6	7	6	6	6	6	10	11	9	10	9	7	12	11	8
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	40	41	43	42	42	40	37	40	39	38	39	35	38	40	38	39
Overslag/opslag	17	18	20	21	21	22	23	23	29	29	31	34	30	35	32	38
<i>Vestigingsplaats</i>	94	91	91	88	93	91	91	87	111	109	114	112	117	128	126	132
Industrie	55	54	54	56	59	61	61	55	68	66	66	69	72	79	75	78
Voedingsmiddelenindustrie	5	5	4	4	4	4	4	4	5	5	5	6	6	6	5	5
Aardolie industrie	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Chemische industrie	9	9	9	9	10	10	10	9	12	12	11	13	14	15	15	14
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	12	12	12	14	15	16	16	16	17	17	18	19	20	18	17	20
Transportmiddelenindustrie	16	16	15	15	15	16	16	13	16	14	13	12	13	19	18	16
Elektriciteitsproductie	2	2	2	2	3	2	2	3	4	4	5	4	3	3	5	5
Overig	10	9	11	11	11	12	12	9	13	13	13	14	15	17	14	17
Groothandel	15	15	16	13	14	14	14	15	26	25	27	24	23	28	26	28
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	24	22	21	19	20	16	16	17	17	18	21	19	22	21	25	26
<i>Totaal</i>	156	156	161	157	162	161	159	163	194	194	203	199	201	225	217	226

Bron: EUR obv LISA

Tabel 3-82: Vlissingen: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	25	27	31	30	30	32	31	34	39	35	39	36	35	37	32	31
Vervoer	2	3	3	2	2	2	2	6	8	6	7	5	4	6	5	5
Zeevaart	2	3	3	2	2	1	1	4	5	3	4	3	2	4	3	3
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	18	20	22	22	22	24	22	23	22	20	21	19	21	21	20	19
Overslag/opslag	5	4	6	6	6	6	7	5	9	9	11	12	10	10	7	7
Vestigingsplaats	38	37	34	36	38	36	36	35	44	41	42	40	41	39	36	38
Industrie	26	25	24	26	28	27	27	25	30	28	29	30	31	30	28	29
Voedingsmiddelenindustrie	4	4	3	3	3	3	3	3	4	4	4	4	4	4	3	3
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Chemische industrie	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	4	5	5	5	4
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	6	6	6	8	9	9	9	9	9	8	9	10	10	8	8	8
Transportmiddelenindustrie	7	7	6	6	6	7	7	6	7	6	5	4	4	5	5	7
Elektriciteitsproductie	0	0	0	0	1	0	0	0	1	1	2	1	1	1	1	1
Overig	6	5	6	6	6	5	5	4	6	6	6	7	7	7	6	6
Groothandel	4	4	3	3	3	4	4	5	8	8	8	5	5	5	4	4
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	8	8	7	7	7	5	5	5	6	5	5	5	5	4	4	5
Totaal	63	64	65	66	68	68	67	69	83	76	81	76	76	76	68	69

Bron: EUR obv LISA

Tabel 3-83: Borsele: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	8	9	10	10	10	10	10	11	11	12	12	13	13	14	13	14
Vervoer	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zeevaart	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	3	3	4	4	4	3	3	4	4	5	5	5	6	6	5	5
Overslag/opslag	5	6	6	6	6	7	7	7	7	7	7	8	7	8	8	9
Vestigingsplaats	10	10	12	12	12	12	12	12	14	14	16	15	19	20	20	23
Industrie	6	6	6	6	6	7	7	7	8	8	8	8	10	11	10	12
Voedingsmiddelenindustrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1
Aardolie industrie	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Chemische industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	2	2	2	2	2	3	3	3	4	4	4	3	4	4	4	5
Transportmiddelenindustrie	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	3	2	2
Elektriciteitsproductie	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Overig	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	2
Groothandel	0	0	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	2
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	4	4	4	4	4	3	3	3	4	4	6	5	7	8	9	9
Totaal	18	19	22	22	22	22	22	23	25	26	28	28	32	34	33	37

Bron: EUR obv LISA

Tabel 3-84: Terneuzen: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2017

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knooppunt	29	29	29	29	29	28	27	31	33	38	38	38	36	46	46	49
Vervoer	3	3	4	4	4	6	6	7	7	12	12	13	12	16	16	12
Zeevaart	3	3	4	4	4	5	5	6	6	6	6	6	5	8	8	5
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	19	18	17	16	16	13	12	13	13	13	13	11	11	13	13	15
Overslag/opslag	7	8	8	9	9	9	9	11	13	13	13	14	13	17	17	22
Vestigingsplaats	46	44	45	40	43	43	43	40	53	54	56	57	57	69	70	71
Industrie	23	23	24	24	25	27	27	23	30	30	29	31	31	38	37	37
Voedingsmiddelenindustrie	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Chemische industrie	6	6	6	6	7	7	7	6	9	9	8	9	9	10	10	10
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	4	4	4	4	4	4	4	4	4	5	5	6	6	6	5	7
Transportmiddelenindustrie	7	7	7	7	7	7	7	5	7	6	6	6	7	11	11	7
Elektriciteitsproductie	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2	1	1	3	3
Overig	4	4	5	5	5	7	7	5	7	7	7	7	7	9	7	9
Groothandel	11	11	11	8	9	8	8	8	16	15	17	17	16	22	21	22
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	12	10	10	8	9	8	8	9	7	9	10	9	10	9	12	12
Totaal	75	73	74	69	72	71	70	71	86	92	94	95	93	115	116	120

Bron: EUR obv LISA

Economische indicatoren per zeehaven (indirect)

De in deze Havenmonitor berekende indirecte effecten hebben betrekking op de economische effecten die ontstaan bij de toeleveranciers van de zeehavengerelateerde sectoren; de zogenaamde achterwaartse effecten van de Nederlandse zeehavengebieden op de rest van de Nederlandse economie. In

Tabel 3-85 en Tabel 3-86 is de ontwikkeling van de toegevoegde waarde en werkgelegenheidsmultipliers weergegeven voor de verschillende zeehavens. Tabel 3-87 en Tabel 3-88 geven de ontwikkeling van indirecte werkgelegenheid en indirecte toegevoegde waarde in absolute waarden.

Tabel 3-85: Ontwikkeling werkgelegenheidsmultipliers per zeehaven 2002-2017

	Werkgelegenheidsmultipliers															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Noordelijke zeehavens</i>	2,05	2,09	2,14	2,19	2,19	2,25	2,14	2,09	2,08	2,09	2,13	2,10	2,19	2,21	2,14	2,16
Delfzijl	2,05	2,09	2,14	2,19	2,18	2,27	2,12	2,09	2,11	2,14	2,16	2,13	2,17	2,12	2,01	2,02
Eemshaven	2,21	2,30	2,36	2,33	2,37	2,39	2,36	2,23	1,86	1,87	1,87	1,84	2,06	2,03	2,05	2,09
Harlingen	1,86	1,88	1,93	1,91	1,90	1,97	1,83	1,89	1,97	1,92	1,99	1,97	1,99	1,91	1,93	1,95
Den Helder	2,07	2,06	2,10	2,23	2,26	2,27	2,25	2,15	2,17	2,14	2,25	2,19	2,36	2,60	2,60	2,67
<i>Noordzeekanaalgebied</i>	1,84	1,87	1,89	1,90	1,92	1,96	1,91	1,87	1,93	1,97	1,98	1,93	1,98	1,91	1,91	1,95
Amsterdam	1,78	1,81	1,83	1,84	1,86	1,86	1,80	1,78	1,75	1,78	1,80	1,77	1,80	1,76	1,75	1,76
Beverwijk	1,82	1,79	1,78	1,79	1,82	1,83	1,89	1,95	2,00	2,03	2,06	2,00	2,05	2,07	2,16	2,13
Velsen/Ijmuiden	1,81	1,83	1,86	1,86	1,90	1,96	1,92	1,82	2,08	2,11	2,10	2,05	2,12	2,00	2,01	2,09
Zaanstad	2,27	2,29	2,29	2,30	2,34	2,43	2,43	2,43	2,24	2,30	2,33	2,30	2,31	2,24	2,24	2,24
<i>Rijn-Maasmond</i>	1,87	1,86	1,90	1,88	1,91	1,94	1,94	1,90	1,90	1,93	1,95	1,92	1,96	1,88	1,85	1,85
Rotterdam	1,90	1,88	1,92	1,89	1,91	1,94	1,94	1,90	1,91	1,93	1,95	1,92	1,95	1,86	1,83	1,81
Schiedam	1,81	1,83	1,85	1,83	1,89	1,96	1,84	1,83	1,82	1,86	1,88	1,87	1,85	1,81	1,81	1,85
Vlaardingen	1,71	1,68	1,75	1,75	1,71	1,78	1,75	1,64	1,63	1,73	1,68	1,64	1,69	1,71	1,69	1,70
Maassluis	1,58	1,53	1,53	1,54	1,55	1,62	1,64	1,66	1,73	1,75	1,76	1,76	1,77	1,73	1,70	1,76
Overig Rijnmond	1,73	1,71	1,73	1,76	1,77	1,79	1,77	1,72	1,77	1,78	1,84	1,83	1,83	1,79	1,79	1,81
Dordrecht	2,19	2,14	2,19	2,19	2,27	2,35	2,36	2,22	2,13	2,19	2,21	2,21	2,33	2,17	2,03	2,03
Drechtsteden	1,80	1,81	1,84	1,86	1,92	2,04	1,97	2,01	2,16	2,13	2,22	2,23	2,28	2,23	2,22	2,26
Moerdijk	1,88	1,88	1,89	1,92	1,95	1,99	1,99	1,96	1,84	1,87	1,87	1,86	1,89	1,89	1,88	1,90
Scheveningen	1,46	1,46	1,47	1,46	1,46	1,52	1,52	1,52	1,61	1,60	1,58	1,56	1,58	1,57	1,58	1,60
<i>Scheldebekken</i>	2,10	2,07	2,10	2,09	2,13	2,20	2,19	2,12	2,07	2,10	2,14	2,11	2,14	2,05	1,99	2,01
Vlissingen	1,70	1,67	1,71	1,71	1,74	1,81	1,76	1,76	1,84	1,81	1,82	1,83	1,85	1,80	1,76	1,79
Borsele	3,07	3,05	3,00	2,95	3,05	3,16	3,21	3,02	3,00	2,99	3,07	3,02	3,09	2,65	2,52	2,43
Terneuzen	2,16	2,15	2,18	2,17	2,23	2,30	2,30	2,20	2,02	2,11	2,11	2,05	2,08	2,06	1,99	2,04
Totaal Nederlandse zeehavengebieden	1,89	1,89	1,92	1,92	1,94	1,98	1,96	1,92	1,93	1,96	1,98	1,95	1,99	1,92	1,89	1,90

Tabel 3-86: Ontwikkeling toegevoegde waarde multipliers per zeehaven 2002-2017

	Toegevoegde waarde multipliers															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Noordelijke zeehavens</i>	1,57	1,59	1,56	1,53	1,53	1,57	1,50	1,58	1,53	1,55	1,55	1,52	1,48	1,46	1,45	1,45
Delfzijl	1,64	1,67	1,61	1,58	1,64	1,72	1,63	1,74	1,65	1,68	1,73	1,67	1,65	1,57	1,51	1,49
Eemshaven	1,73	1,75	1,79	1,76	1,76	1,67	1,77	1,60	1,48	1,47	1,45	1,45	1,37	1,33	1,34	1,37
Harlingen	1,46	1,49	1,50	1,49	1,50	1,57	1,48	1,60	1,60	1,62	1,64	1,59	1,58	1,59	1,58	1,58
Den Helder	1,27	1,28	1,30	1,23	1,19	1,21	1,18	1,25	1,26	1,26	1,25	1,25	1,23	1,29	1,35	1,35
<i>Noordzeekanaalgebied</i>	1,55	1,55	1,50	1,49	1,52	1,54	1,54	1,54	1,68	1,72	1,73	1,69	1,65	1,61	1,59	1,60
Amsterdam	1,47	1,48	1,47	1,46	1,47	1,48	1,45	1,47	1,51	1,52	1,54	1,52	1,52	1,47	1,47	1,48
Beverwijk	1,43	1,40	1,36	1,33	1,34	1,35	1,33	1,41	1,48	1,46	1,50	1,54	1,61	1,45	1,44	1,43
Velsen/Ijmuiden	1,64	1,62	1,53	1,52	1,56	1,61	1,66	1,63	1,84	1,94	1,91	1,87	1,74	1,72	1,66	1,66
Zaanstad	1,52	1,56	1,57	1,54	1,57	1,59	1,55	1,54	1,98	1,98	1,98	1,96	1,89	1,87	1,86	1,89
<i>Rijn-Maasmond</i>	1,49	1,52	1,48	1,45	1,50	1,51	1,51	1,58	1,62	1,63	1,64	1,63	1,71	1,54	1,51	1,51
Rotterdam	1,48	1,51	1,46	1,44	1,48	1,49	1,49	1,57	1,64	1,65	1,66	1,64	1,75	1,54	1,51	1,50
Schiedam	1,38	1,38	1,55	1,49	1,52	1,55	1,51	1,54	1,54	1,55	1,57	1,55	1,50	1,47	1,46	1,47
Vlaardingen	1,46	1,41	1,47	1,48	1,49	1,54	1,54	1,51	1,48	1,51	1,51	1,48	1,47	1,51	1,50	1,50
Maassluis	1,29	1,31	1,31	1,30	1,30	1,30	1,31	1,37	1,46	1,45	1,45	1,44	1,42	1,40	1,42	1,43
Overig Rijnmond	1,53	1,53	1,50	1,50	1,51	1,52	1,51	1,53	1,48	1,47	1,49	1,47	1,47	1,42	1,44	1,46
Dordrecht	1,77	1,76	1,76	1,65	1,68	1,73	1,71	1,88	1,68	1,70	1,73	1,72	1,89	1,60	1,54	1,51
Drechtsteden	1,64	1,66	1,63	1,62	1,65	1,69	1,74	1,86	1,81	1,86	1,91	1,90	1,94	1,93	1,89	1,85
Moerdijk	1,48	1,49	1,46	1,47	1,48	1,48	1,52	1,54	1,52	1,54	1,56	1,54	1,54	1,49	1,46	1,46
Scheveningen	1,30	1,33	1,36	1,38	1,36	1,36	1,43	1,43	1,39	1,39	1,38	1,39	1,38	1,36	1,34	1,34
<i>Scheldebekken</i>	1,59	1,60	1,52	1,54	1,59	1,58	1,61	1,67	1,64	1,67	1,69	1,68	1,71	1,59	1,52	1,52
Vlissingen	1,51	1,51	1,47	1,48	1,49	1,49	1,50	1,54	1,59	1,61	1,56	1,55	1,53	1,55	1,53	1,56
Borsele	1,80	1,74	1,67	1,57	1,66	1,64	1,72	1,81	1,98	1,95	1,94	1,97	2,53	1,67	1,60	1,61
Terneuzen	1,58	1,60	1,51	1,55	1,61	1,60	1,62	1,69	1,61	1,64	1,69	1,67	1,66	1,58	1,51	1,50
Totaal Nederlandse zeehavengebieden	1,51	1,53	1,49	1,47	1,51	1,53	1,53	1,58	1,63	1,65	1,66	1,64	1,69	1,55	1,52	1,52

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 3-87: Ontwikkeling indirecte werkgelegenheid per zeehaven 2002-2017

	Werkzame personen															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Noordelijke zeehavens</i>	8.078	8.299	8.639	8.943	8.642	9.006	8.642	8.584	8.500	8.672	9.235	9.133	10.677	12.255	12.363	12.514
Delfzijl	5.300	5.536	5.635	5.675	5.171	5.359	4.803	4.824	4.749	4.984	5.053	5.102	5.203	5.744	5.469	5.674
Eemshaven	734	692	772	798	794	909	896	950	725	670	755	687	973	1.101	1.669	1.660
Harlingen	456	464	469	512	578	728	662	761	940	909	1.007	946	1.052	1.074	1.271	1.379
Den Helder	1.588	1.608	1.762	1.959	2.099	2.009	2.280	2.049	2.085	2.110	2.420	2.397	3.449	4.337	3.954	3.801
<i>Noordzeekanaalgebied</i>	29.095	28.699	28.580	29.118	30.872	33.547	32.457	30.120	31.648	32.681	34.561	32.192	33.627	31.227	31.815	33.246
Amsterdam	12.133	11.972	12.095	12.439	13.775	14.662	14.255	13.531	12.352	13.005	13.915	13.616	14.098	13.396	13.262	13.445
Beverwijk	499	473	491	552	565	590	643	576	568	595	626	544	605	616	668	671
Velsen/Ijmuiden	11.993	11.752	11.521	11.806	12.126	13.016	12.361	10.880	14.274	14.328	14.888	13.229	13.955	12.398	13.110	14.223
Zaanstad	4.471	4.503	4.472	4.321	4.405	5.278	5.198	5.131	4.454	4.754	5.132	4.803	4.969	4.817	4.776	4.906
<i>Rijn-Maasmond</i>	90.361	88.409	89.765	89.365	94.075	99.954	100.126	97.508	94.776	97.576	104.841	104.469	109.128	99.964	100.759	103.341
Rotterdam	62.561	61.799	63.105	62.757	66.033	68.935	69.519	66.960	65.677	68.525	74.233	73.248	76.795	68.588	68.836	70.217
Schiedam	2.154	2.198	2.255	2.418	2.537	2.847	2.531	2.452	2.365	2.470	2.573	2.461	2.277	2.196	2.725	2.675
Vlaardingen	1.263	1.188	1.217	1.230	1.080	1.893	1.822	1.720	1.667	1.503	1.814	1.617	1.786	1.896	1.959	2.092
Maassluis	270	211	210	216	225	253	262	294	293	283	310	325	331	293	316	312
Overig Rijnmond	5.979	5.410	5.043	5.105	5.230	5.519	5.396	5.699	5.288	5.693	6.324	6.663	6.762	6.229	6.788	6.936
Dordrecht	4.264	4.065	4.252	3.744	4.232	4.768	4.888	4.409	3.870	4.063	4.245	3.955	4.082	3.852	3.727	3.922
Drechtsteden	5.083	4.780	4.866	4.783	5.146	5.915	5.665	6.076	7.040	6.773	7.387	8.211	8.779	8.114	8.223	8.804
Moerdijk	8.196	8.185	8.260	8.553	9.052	9.479	9.694	9.533	8.137	7.874	7.593	7.655	7.959	8.436	7.790	7.921
Scheveningen	592	573	557	559	541	346	349	365	440	392	362	333	357	359	394	463
Rotterdam-Rijnmond	72.226	70.806	71.830	71.727	75.105	79.446	79.529	77.124	75.290	78.473	85.254	84.314	87.951	79.202	80.624	82.232
Overig Rijn- en Maasmond	18.135	17.603	17.935	17.638	18.970	20.508	20.597	20.384	19.486	19.103	19.587	20.154	21.177	20.762	20.134	21.109
<i>Scheldebekken</i>	14.377	14.403	14.508	14.928	16.173	17.690	17.509	17.882	14.968	15.780	16.410	15.857	16.600	15.718	15.337	16.576
Vlissingen	3.288	3.399	3.436	3.627	4.052	4.672	4.348	4.638	4.620	4.710	4.277	4.142	4.279	4.300	4.177	4.483
Borsele	3.089	2.972	3.037	3.053	3.332	3.602	3.650	3.647	3.289	3.416	4.008	4.067	4.314	3.550	3.280	3.017
Terneuzen	8.000	8.031	8.035	8.248	8.790	9.416	9.511	9.598	7.059	7.654	8.125	7.648	8.007	7.868	7.880	9.076
Totaal Nederlandse zeehavengebieden	141.912	139.809	141.491	142.353	149.763	160.196	158.734	154.094	149.892	154.709	165.047	161.651	170.033	159.164	160.274	165.676

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 3-88: Ontwikkeling indirecte toegevoegde waarde 2002-2017 (in lopende prijzen)

	Toegevoegde Waarde (in mln euro, in lopende prijzen)															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Noordelijke zeehavens</i>	445	491	529	559	547	588	583	560	556	587	619	608	669	736	757	777
Delfzijl	327	365	383	411	381	404	381	369	365	399	416	413	424	469	445	459
Eemshaven	62	64	71	78	88	96	106	90	77	71	76	66	99	100	145	144
Harlingen	14	16	17	22	26	36	32	37	48	47	51	49	55	61	72	79
Den Helder	42	46	58	49	53	52	64	63	66	70	75	80	91	106	95	94
<i>Noordzeekanaalgebied</i>	1.499	1.574	1.622	1.748	1.971	2.173	2.222	1.909	2.430	2.600	2.853	2.659	2.703	2.558	2.549	2.691
Amsterdam	577	605	633	693	807	890	880	780	904	953	1.022	995	1.048	1.031	1.029	1.034
Beverwijk	23	23	24	27	30	32	36	31	36	38	44	40	44	37	34	35
Velsen/Ijmuiden	755	788	799	863	958	1.036	1.081	876	1.093	1.185	1.308	1.167	1.158	1.029	1.030	1.140
Zaanstad	144	159	167	164	177	216	226	221	397	424	480	457	452	461	456	482
<i>Rijn-Maasmond</i>	5.751	5.920	6.129	6.454	7.137	7.869	8.660	7.764	8.482	8.957	9.773	9.364	10.406	9.160	9.080	9.206
Rotterdam	4.197	4.371	4.529	4.787	5.269	5.762	6.383	5.608	6.450	6.858	7.540	7.139	8.064	6.847	6.740	6.761
Schiedam	128	136	142	145	156	173	164	156	167	177	189	180	163	156	186	179
Vlaardingen	64	54	67	75	76	138	173	125	131	120	140	124	138	166	169	176
Maassluis	12	10	10	11	12	13	14	17	22	21	23	23	23	21	23	23
Overig Rijnmond	310	296	273	296	309	339	359	366	322	349	394	398	407	369	441	469
Dordrecht	271	264	287	263	339	388	424	350	262	282	303	280	309	280	262	275
Drechtsteden	311	309	324	339	381	409	462	501	468	460	492	538	582	581	574	617
Moerdijk	424	448	462	503	560	622	656	615	635	668	672	663	700	718	662	677
Scheveningen	34	34	35	36	35	24	26	26	26	23	21	19	20	22	24	29
Rotterdam-Rijnmond	4.710	4.865	5.022	5.314	5.822	6.425	7.093	6.272	7.092	7.525	8.285	7.864	8.795	7.559	7.558	7.608
Overig Rijn- en Maasmond	1.040	1.055	1.108	1.140	1.315	1.444	1.568	1.492	1.391	1.432	1.488	1.501	1.611	1.601	1.522	1.598
<i>Scheldebekken</i>	1.160	1.252	1.276	1.435	1.671	1.816	1.963	1.771	1.640	1.780	1.854	1.745	1.807	1.761	1.681	1.884
Vlissingen	210	230	236	257	293	319	332	354	364	362	305	294	296	334	329	337
Borsele	180	182	189	209	249	266	318	274	251	267	311	297	370	259	227	208
Terneuzen	770	840	851	969	1.129	1.231	1.312	1.144	1.025	1.152	1.238	1.154	1.140	1.168	1.125	1.338
Totaal Nederlandse zeehavengebieden	8.855	9.237	9.557	10.196	11.325	12.446	13.428	12.004	13.108	13.925	15.099	14.376	15.585	14.215	14.067	14.558

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Bijlage 1 Gehanteerde definities en onderzoeksmethode

De afbakening is gelijk aan de voorgaande Havenmonitoren zoals opgesteld door Rebelgroep/MTBS/Buck (2006, 2007) en Erasmus Universiteit (2008 t/m 2015) en kent drie dimensies: een functionele, een sectorale en een geografische.

Functionele afbakening

Het Havenbeleid (zie Nota Zeehaven, Ministerie Verkeer en Waterstaat, 2004) gaat in beginsel uit van twee hoofdfuncties van de zeehavens; de haven als knooppunt van vervoer(ketens) en de haven als vestigingsplaats voor industrie(clusters). Bij de haven als knooppunt ligt de nadruk op vervoermodaliteiten, overslag, opslag en distributie en bij de haven als vestigingsplaats is vooral de industriële bedrijvigheid en zakelijke en niet-zakelijke dienstverlening van belang. Om zoveel mogelijk aan te sluiten bij het Havenbeleid, staan deze twee functies centraal in de rapportage. De zeehavengerelateerde activiteiten komen te vallen onder de functie waaraan zij bijdragen.

Sectorale afbakening

De sectorale afbakening geeft aan welke activiteiten tot de zeehaven gerekend worden. Er worden drie typen activiteiten onderscheiden: kadegebonden, zeehavengebonden en zeehavengerelateerd (zie Figuur B 1).

Kadegebonden activiteiten zijn activiteiten die een kade en diep vaarwater nodig hebben voor het afhandelen van de fysieke goederenstromen. Dit betreft vooral op- en overslag activiteiten zoals een containerterminal.

Zeehavengebonden activiteiten zijn activiteiten waarvoor de directe nabijheid van een zeehaven benodigd is, maar die niet in ieder geval kadegebonden zijn. Voorbeelden hierbij zijn olieraffinaderijen in de Rotterdamse haven.

Zeehavengerelateerde activiteiten zijn activiteiten waarvan de goederenstromen een directe relatie hebben met de zeehaven en diensten die gerelateerd zijn aan de goederenstromen, als wel diensten die niet direct gerelateerd zijn aan de fysieke goederenstromen maar wel aan de zeehaven gerelateerd zijn middels hun bijdrage aan de functies van de zeehaven. Deze activiteiten kunnen zich in de directe nabijheid van de zeehaven bevinden, maar de directe nabijheid van de zeehaven is niet voor alle activiteiten noodzakelijk. Veel distributieactiviteiten zijn hier een voorbeeld van.

Verder behoren de industriële activiteiten waarvan een belangrijk deel van de goederen via de zeehaven aan- en afgevoerd worden tot de zeehavengerelateerde activiteiten². Naast deze activiteiten zijn er ook diensten die gerelateerd zijn aan de goederenstromen of deze stromen ondersteunen. Het kan hierbij gaan om een zeer directe relatie (distributie en opslag) of een minder directe relatie (handelsactiviteiten).

Samengevat: een activiteit is zeehavengerelateerd zodra de activiteit aan één van de onderstaande criteria voldoet:

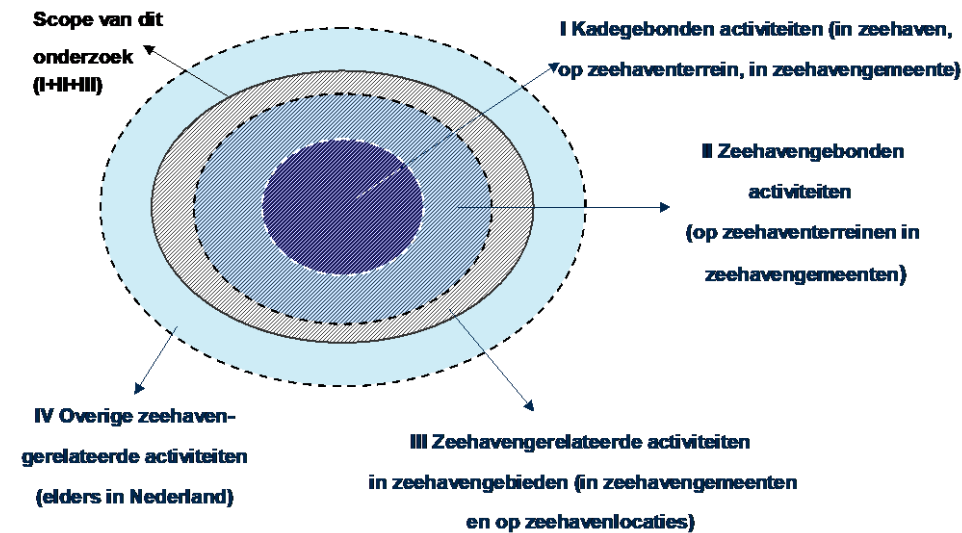
- logistieke en vervoersactiviteiten die direct samenhangen met de aanvoer, afvoer en doorvoer van goederenstromen over zee;
- industriële activiteiten die in belangrijke mate gebruik maken van de zeehaven voor de aan- en afvoer van hun goederen;

² N.B.: Dit geldt alleen in combinatie met de geografische afbakening voor zover deze activiteiten binnen een zeehavengebied liggen. De Duitse staalindustrie is dus niet zeehavengerelateerd.

- overige diensten gerelateerd aan functies van de zeehavens, zoals onder andere overheidsdiensten en zakelijke dienstverlening.

Figuur B 1 schetst hoe de typen activiteiten in relatie tot elkaar staan. Kadegebonden en zeehavengebonden activiteiten zijn daarbij direct aan de zeehaven gebonden. Zeehavengerelateerde activiteiten kunnen in principe in geheel Nederland gevestigd zijn, dat wil zeggen zowel binnen als buiten een zeehavengebied. Activiteiten die buiten het zeehavengebied plaatsvinden zijn echter buiten beschouwing gelaten en als niet-zeehavengerelateerd beschouwd.

Figuur B 1: Scope van het Havenmonitor onderzoek

Bron: Ecorys, Havenmonitor 2003

De visserij is geen zeehavengerelateerde activiteit aangezien de winning niet in de zeehavens plaatsheeft, maar buitengaats. Volgens deze berekening zou de visserij niet in de Havenmonitor moeten worden opgenomen. De visserij is echter een cluster op zich, waarbij de verschillende activiteiten door elkaar heen lopen. Naast de winning houden de vissers (cq. bemanning) zich ook bezig (in meer of mindere mate) met de overslag, opslag en soms ook verwerking van de vis. Gezien deze multifunctionele taak van de bemanning van de visvloot is de werkgelegenheid en toegevoegde waarde in deze sector toch als zeehavengerelateerd beschouwd.

Veerdiensten en cruisevaart zijn ook zeehavengerelateerde activiteiten. Hierbij dient wel onderscheid gemaakt te worden naar zeevaart en binnenvaart. De zeeveerdiensten en zee-cruisevaart zijn activiteiten die niet samenhangen met de fysieke goederenstromen, maar wel gebonden zijn aan de zeehaven. Deze activiteiten zijn opgenomen in de lijst met zeehavengerelateerde activiteiten.

In Bijlage 2 zijn alle SBI-codes opgenomen die als zeehavengerelateerde activiteiten worden meegerekend in de Havenmonitor.

Geografische afbakening

Voor de geografische afbakening zijn begrippen als zeehaven, zeehaventerreinen, zeehavengemeenten, zeehavenlocatie en zeehavengebieden van belang. Deze begrippen bepalen welke terreinen en/of gebieden meegenomen moeten worden. Definities van deze begrippen zijn hieronder gegeven.

Zeehavens: Een haven aan zee of aan diep vaarwater waar zeewaardige schepen kunnen komen en die de beschikking heeft over een zeeterminal of - voor zover gelegen in een zeehavengebied - een inlandterminal waar zeevaart als modaliteit aanwezig is.

Voor de aanduiding van diep vaarwater wordt gekeken naar de bevaarbaarheidklasse van vaarwegen (dit is gebruikt voor de binnenlandse vaarwegen). De bevaarbaarheidklasse is een aanduiding voor de (maximale) capaciteitsafmetingen van een vaarweg, uitgedrukt in tonnen laadvermogen. De bevaarbaarheidklassen zijn ingedeeld volgens de C.E.M.T.-norm (C.E.M.T.= Conférence Européenne des Ministres de Transport). Diep vaarwater, waar zeewaardige schepen kunnen komen, zijn de wateren met bevaarbaarheidklasse VI (a, b en c, Figuur B 2, de blauwe tinten)³. Zeewaardige schepen die de binnenwateren kunnen bevaren, worden gekenmerkt door het tonnage laadvermogen dat ligt tussen de 3.200 en 18.000 ton. Dit komt overeen met een diepgang van de schepen van 2,50 tot 4,50 meter en een hoogte tot maximaal 9,10 meter. Aan de onderkant van deze range zitten de coasters die de inlandterminals kunnen bereiken. Schepen die zwaarder beladen zijn dan de bovengenoemde 18.000 ton varen niet op de binnenlandse vaarwegen, maar komen alleen in de havens die de faciliteiten hebben om deze schepen te ontvangen.

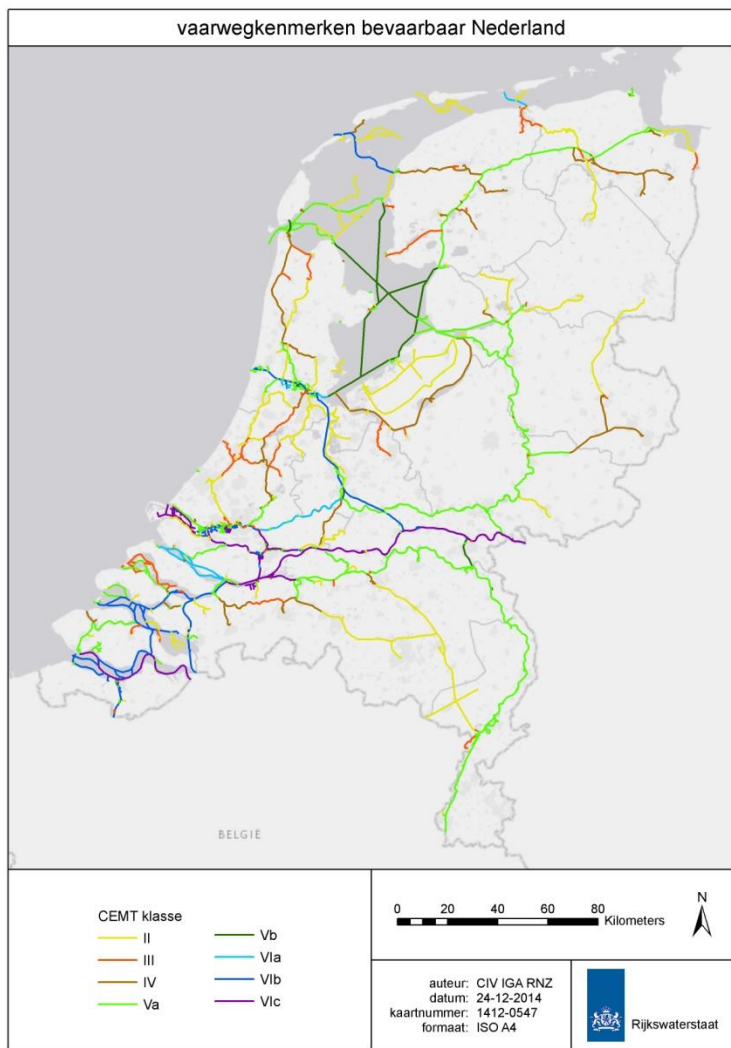
In functie van de bevaarbaarheidklasse van de vaarwegen blijken de Zeeuwse vaarwegen, de vaarwegen rond Rotterdam, Dordrecht en Moerdijk (Nieuwe Waterweg, Nieuwe en Oude Maas, Lek, Dordtse Kil, Haringvliet en Hollands Diep), de Waal, het Amsterdam-Rijnkanaal, het Noordzeekanaal en de vaarwegen naar Harlingen en Delfzijl en Eemsmond door de Waddenzee de vaarwegen te zijn die aangemerkt worden als vaarwegen met diep vaarwater voor zeewaardige schepen (zie in Figuur B 2). Den Helder is via open zee bereikbaar.

Bij de havens is onderscheid te maken naar zeeterminals en inlandterminals⁴. Zeeterminals zijn terminals die in relatie staan tot de zeevaart en inlandterminals zijn terminals waar bovenal de binnenvaart aanmeert. Een aantal inlandterminals is echter ook met zeeschepen bereikbaar. Alleen als inlandterminals gelegen zijn in zeehavengebieden (zie hierna) worden deze in het vervolg verder in beschouwing genomen. Omdat aan het Amsterdam-Rijnkanaal en aan de Waal zich geen zeehaventerreinen of zeehavenlocaties bevinden, vallen deze terminals buiten beschouwing.

³ Ministerie van Verkeer en Waterstaat, Directoraat-Generaal Goederenvervoer, Adviesdienst Verkeer en Vervoer en CBS, 'Nederland en de scheepvaart op de binnenwateren', 2003

⁴ Ministerie van Verkeer en Waterstaat, Adviesdienst Verkeer en Vervoer, 'Inventarisatie terminals en regionale overslagcentra in Nederland', 2003

Figuur B 2: Vaarwegennet naar bevaarbaarheidklasse

Bron: Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Zeehaventerrein: Aan diep, voor zeewaardige schepen geschikt vaarwater gelegen terreinen bij een zeehaven of terreinen in de directe nabijheid van de zeehaven waarbij de band met de haven overduidelijk aanwezig is en het terrein onder het beheer van de havenbeheerders valt. Terreinen worden afgebakend op basis van de bijbehorende postcodes.

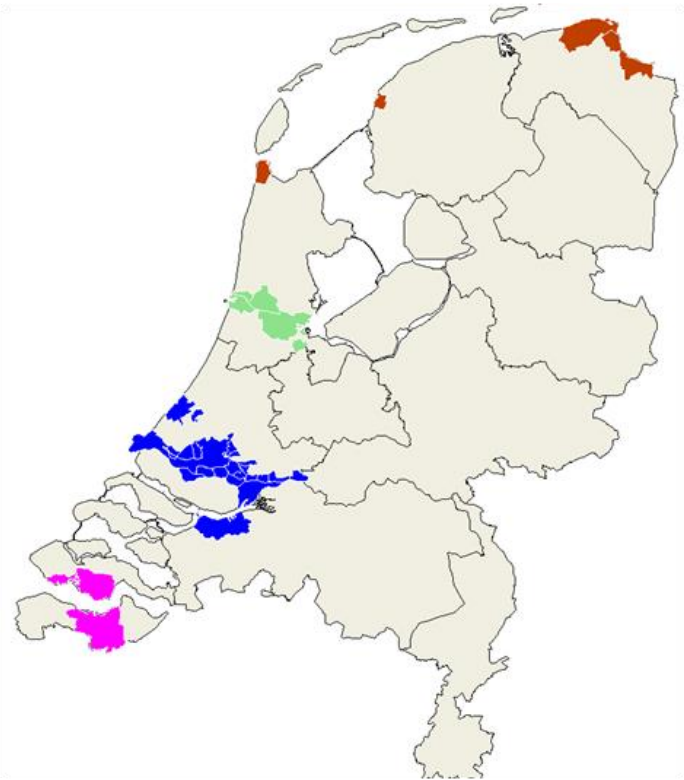
Zeehavengemeente: Gemeente die een zeehaven binnen haar gemeentegrenzen heeft.

Zeehavenlocatie: Locaties met activiteiten die een band hebben met de zeehaven en niet gelegen zijn in een zeehavengemeente, maar wel in de onmiddellijke nabijheid daarvan. Dit kunnen terreinen zijn gelegen langs diep vaarwater waarop zeehavengerelateerde activiteiten plaatsvinden, maar ook locaties waar (hoofd)kantoren van bedrijven zitten, die een relatie met de zeehaven hebben. Enkele terreinen aan diep vaarwater in de Drechtsteden en locaties met kantoren van belangrijke zeehavengerelateerde bedrijven (bijvoorbeeld in Rhoon waar veel rederijkantoren gevestigd zijn), zijn voorbeelden van de toevoegingen die in dit onderzoek zijn gedaan.

Zeehavengebied: Verzameling van zeehavengemeentes (inclusief zeehavens en zeehaventerreinen) en zeehavenlocaties. Een zeehavengebied vormt een aaneengesloten gebied en is geografisch afgebakend door de nabijheid van de Noordzee. In principe wordt aangesloten bij de gebiedsdefinities zoals vastgesteld door de (voormalige) Nationale Havenraad, maar daar worden enkele zeehavenlocaties aan toegevoegd.

De geografische afbakening in combinatie met de sectorale afbakening zorgt ervoor dat de in Figuur B 1 benoemde activiteit III zeehavengerelateerde activiteiten in zeehavengebieden (III is inclusief I en II) het uitgangspunt van de Havenmonitor vormt. Op basis van de benoemde definities worden de zeehavengebieden afgebakend. De zeehavengebieden worden gevormd door de zeehavengemeentes en zeehavenlocaties, zoals te zien in Figuur B 3. In Tabel B 1 wordt weergegeven welke zeehavengemeentes en zeehavenlocaties gerekend worden tot deze zeehavengebieden.

Figuur B 3: Zeehavengerelateerde gebieden in Nederland

Tabel B 1: Zeehavengebieden, zeehavens en zeehavengemeenten

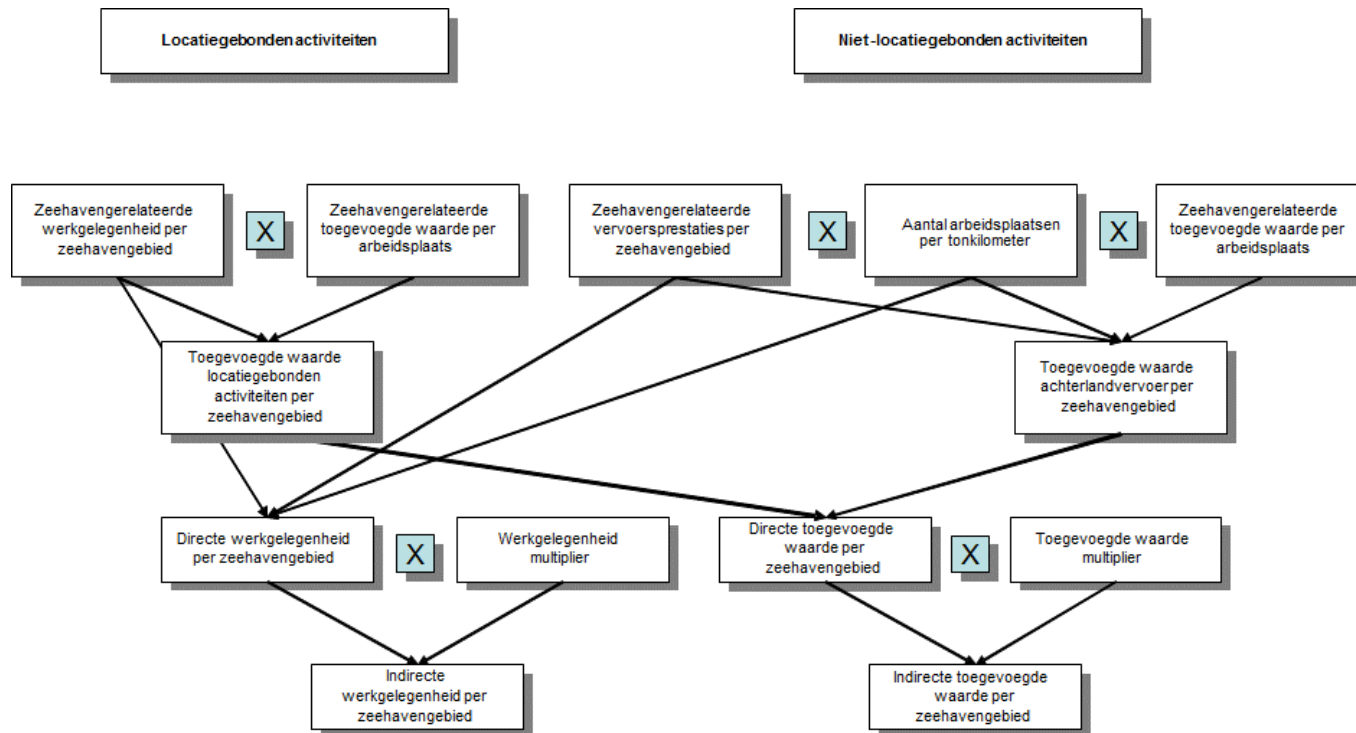
Noordelijke Zeehavens		Noordzeekanaalgebied		Rijn- en Maasmond		Waarvan R'dam-Rijnmond		Scheldebekken	
Zeehaven	Gemeente	Zeehaven	Gemeente	Zeehaven	Gemeente	Zeehaven	Gemeente	Zeehaven	Gemeente
Delfzijl	Delfzijl	Amsterdam	Amsterdam	Dordrecht	Dordrecht	Rotterdam	Rotterdam	Vlissingen	Vlissingen
Eemshaven	Eemsmond	Beverwijk	Beverwijk	Moerdijk	Moerdijk	Schiedam	Schiedam	Borsele	Borsele
Harlingen	Harlingen	Velsen/ IJmuiden	Velsen/ IJmuiden	Scheveningen	Den Haag	Vlaardingen	Vlaardingen	Terneuzen	Terneuzen
Den Helder	Den Helder	Zaanstad	Zaanstad	Drechtsteden (excl. Dordrecht)	Alblasserdam*	Maassluis	Maassluis		
					Gorinchem*	Overig Rijnmond	Albrandswaard		
					Hardinxveld- Giessendam*		Barendrecht		
					Hendrik-Ido- Ambacht*		Capelle aan den IJssel		
					Nieuw- Lekkerland*		Krimpen aan den IJssel		
					Papendrecht*		Lansingerland		
				Sliedrecht*	Ridderkerk				
				Zwijndrecht*		Spijkensisse			

* Specifieke afbakening op basis van postcodes

Berekening werkgelegenheid en toegevoegde waarde

De belangrijkste stappen van de methodiek voor de indicatoren werkgelegenheid en toegevoegde waarde zijn weergegeven in Figuur B 4. Om redenen van overzichtelijkheid zijn de hierna gespecificeerde tussenstappen (in het bijzonder correcties en aanpassingen voor bedrijfsgrootte en regionale verschillen) niet in het schema opgenomen.

Figuur B 4: Schematische weergave van de onderzoeksmethodiek voor werkgelegenheid en toegevoegde waarde

Bron: RebelGroup/mtbs

Bovenstaande figuur geeft het basisprincipe van de gebruikte onderzoeksmethode weer. Voor de locatiegebonden activiteiten is de bepaling van de (directe) toegevoegde waarde (TW) het resultaat van de vermenigvuldiging van de sectorspecifieke toegevoegde waarde per arbeidsplaats (TW/WP) met de overeenkomstige zeehavengerelateerde werkgelegenheid. De directe toegevoegde waarde voor de niet-locatiegebonden activiteiten is bepaald middels de per zeehavengemeente gegenereerde vervoersprestaties. Sommatie van beide delen (locatie- en niet-locatiegebonden) resulteert in een raming van de totale, directe toegevoegde waarde en werkgelegenheid, gecreëerd binnen de Nederlandse zeehavengebieden. De vermenigvuldiging van deze cijfers met toegevoegde waarde en werkgelegenheidsmultipliers per havengebied leidt tot de berekening van (indicatieve) indirecte effecten.

Locatiegebonden activiteiten

Vaststellen werkgelegenheidscijfers

Conform de voorgaande Havenmonitoren is de werkgelegenheidsindicator gebaseerd op gegevens van het Landelijk Informatiesysteem van Werkzame personen en Vestigingen (LISA). De gegevens afkomstig van deze informatiebron laten nationale vergelijkbaarheid toe, daar de input hiervan afkomstig is uit de Regionale Vestigingsregisters.

De Regionale Registerhouders hanteren verschillende peildata, waardoor enige verschillen kunnen optreden tussen de havens. De peildata per haven zijn gegeven in onderstaande tabel.

Tabel B 2: Overzicht van peildata

<i>Noordelijke zeehavens</i>	Peildatum	<i>Rijn- en Maasmond</i>	Peildatum	<i>Scheldebekken</i>	Peildatum
Harlingen	1 april	Rotterdam	1 januari	Vlissingen	1 mei
Eemsmond	1 april	Schiedam	1 januari	Borsele	1 mei
Delfzijl	1 april	Vlaardingen	1 januari	Terneuzen	1 mei
Den Helder	1 januari	Maassluis	1 januari		
<i>Noordzeekanaalgebied</i>	Peildatum	Overig Rijnmond	1 januari		
Amsterdam	1 januari	Drechtsteden	1 januari		
Beverwijk	1 april	Dordrecht	1 januari		
Velsen/IJmuiden	1 april	Moerdijk	1 april		
Zaanstad	1 april	Scheveningen	1 januari		

Bron: LISA

Conform Havenmonitor 2006 tot en met 2016, zijn de werkgelegenheidscijfers van 2017 op bedrijfsvestigingsniveau opgevraagd en aan de havenbeheerders voorgelegd ter controle en aanpassing. Hierdoor hebben alle havenbeheerders helder inzicht gehad in de opbouw van de werkgelegenheid in hun zeehavengebied en zijn ze in staat gesteld gericht niet-direct-zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen te schrappen. Tevens hebben ze bedrijfsvestigingen kunnen toevoegen die wel direct zeehavengerelateerd zijn maar om bepaalde redenen, zoals verkeerde SBI-codering in het LISA-bestand, niet waren opgenomen in de aangeboden lijst bedrijfsvestigingen. De hierboven beschreven aanpak heeft er toe geleid dat de 'ruwe data' van LISA op zeer consistente wijze is gecontroleerd en aangepast.

Bepalen toegevoegde waarde

De locatiegebonden zeehavengerelateerde toegevoegde waarde is bepaald door de toegevoegde waarde per werkzaam persoon (TW/WP) te vermenigvuldigen met de zeehavengerelateerde werkgelegenheid in de haven. De toegevoegde waarde per sector, volgens de input-output tabellen van het CBS voor de onderzoeksperiode, wordt gedeeld door het aantal werkzame personen in deze sector, en vervolgens vermenigvuldigd met een regiocorrectie die het verschil in productiviteit per regio en per bedrijfsklasse reflecteert; deze correctie is gerelateerd aan de grootte en de kapitaalintensiviteit van de in de regio gevestigde bedrijven.

De vermenigvuldiging van de toegevoegde waarde cijfers per arbeidsplaats en per sector met het voor productiviteit gecorrigeerde totale aantal werkzame personen levert het directe toegevoegde waarde cijfer, in absolute termen uitgedrukt.

De transport- en distributiesector is onder te verdelen in zowel locatie- als niet-locatiegebonden activiteiten. Locatiegebonden zijn die activiteiten waarvoor de vestigingsplaats relevant is voor de bedrijfsvoering (te weten 'Zeevaart'⁵, de passagiersvaart en veerdiensten (op binnenwateren)⁶ en 'Dienstverlening ten behoeve van het vervoer'). De toegevoegde waarde van deze activiteiten wordt bepaald als onder 'locatiegebonden activiteiten'.

Consistentie van methode

Voor de Havenmonitor 2017 is dezelfde methodiek toegepast en zijn dezelfde bronnen gebruikt als in Havenmonitor 2006 tot en met 2016. In de Havenmonitor 2017 hebben geen majeure aanpassingen plaatsgevonden in de methode; de berekeningsmethode is gelijk aan het voorgaande jaar.

De omvangrijke revisies die het CBS in 2013 heeft uitgevoerd bij de aansluiting bij het Europees Systeem van Rekeningen (ESR2010) waren in de Havenmonitor van dat jaar waar mogelijk al verwerkt. Omdat herberekening van de indirecte werkgelegenheid toen alleen tot en met 2009 met terugwerkende kracht kon worden uitgevoerd, is daarbij voor de jaren 2008 en eerder een ophoogfactor berekend. Deze correctiemethode is in de Havenmonitor 2017 op dezelfde manier toegepast.

Niet-locatiegebonden activiteiten

Veel transportbedrijven zijn voor hun bedrijfsvoering niet noodzakelijk aan één bepaalde locatie gebonden. Hoge kosten of gebrek aan ruimte kunnen voor deze bedrijven overwegingen zijn om zich buiten de haven of stad te vestigen. Daarmee verdwijnt (een deel van) de werkgelegenheid uit de betreffende

⁵ Hoewel 'Zeevaart' in de strikte betekenis van het woord geen locatiegebonden activiteit is, is er evenmin sprake van achterlandvervoer. Anders dan de 'Binnenvaart', het 'Wegvervoer' en het 'Spoorvervoer', is 'Zeevaart' in het algemeen wel gebonden aan vestigingen in een van de zeehavengemeenten. De 'Zeevaart' is daarom als locatiegebonden activiteit behandeld.

⁶ Ook de passagiersvaart en veerdiensten op binnenwateren wordt beschouwd als locatiegebonden activiteit, omdat hier evenmin sprake is van achterlandvervoer. Om te voorkomen dat het vervoer van personen met rondvaartboten en watertaxi's over havens, grachten en andere binnenwateren zou worden meegerekend, hebben de havenbeheerders hiervoor een negatieve correctie aangebracht op de LISA-cijfers.

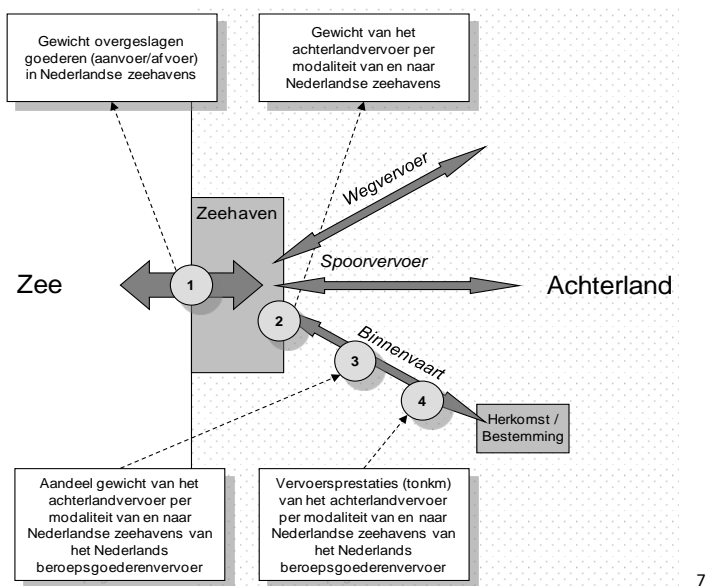
gemeente, hoewel de activiteit van het bedrijf wel degelijk door de aanwezigheid van de haven wordt beïnvloed. De door LISA geregistreerde werkgelegenheid (op basis van postcode en sbi-code afbakening) als toedelingscriterium van de toegevoegde waarde is om die reden hier minder toereikend. Daarom is voor de volgende activiteiten gekozen voor toedeling op basis van het zeehavengerelateerde deel van de 'aan de zeehavengemeente' geleverde vervoersprestaties door transportondernemingen:

- Goederenvervoer per spoor;
- Goederenvervoer over de weg;
- Vervoer via pijpleidingen;
- Binnenvaart (bestaande uit vrachtvvaart en tankvaart).

Berekening van de vervoersprestaties

De vervoersprestatie is gedefinieerd als de combinatie van het vervoerde gewicht vermenigvuldigd met de vervoersafstand van de goederen, uitgedrukt in ladingtonkilometers. De vervoersprestatie is berekend voor het Nederlands beroepsgoederenvervoer, in binnen- en buitenland. Het gaat hier om het *Nederlandse* aandeel, omdat het nationaal product gebaseerd is op de bijdragen van Nederlandse bedrijven, en om *beroepsgoederenvervoer* omdat het eigen vervoer van bedrijven al is toegerekend aan de sector waarin het bedrijf is ingedeeld. Voor de bepaling van de zeehavenspecifieke vervoersprestaties wordt gebruik gemaakt van het NEAC model waarvan de methodiek hieronder beschreven wordt. Figuur B 5 illustreert hoe de vervoersprestaties, uitgedrukt in gerealiseerde tonkilometers, kunnen worden afgeleid.

Figuur B 5: Globale illustratie afleiding zeehavengebonden vervoersprestaties

Bron: Rebel Group obv NEA

Toelichting bij de toegepaste berekeningsmethode

De op te leveren informatie betreft de aanvoer en afvoer in tonnage en tonkilometers per modaliteit (zeevaart, wegvervoer, spoorvervoer, pijpleiding en binnenvaart) per goederensoort (in 10 hoofdcategorieën, NSTR genoemd). Onderstaand worden de stappen in de berekening nader toegelicht.

Stap 1. Bepalen gewicht overgeslagen goederen (aanvoer/afvoer) in Nederlandse zeehavens

Uit de CBS-publicatiebestanden⁸ “zeevaart” is bekend hoeveel gewicht er per Nederlandse haven per goederensoort wordt overgeslagen voor zowel de aanvoer als afvoer. Dit bestand vormt het vertrekpunt voor de verdere bepaling van de vervoersprestaties. Hiertoe worden gegevens uit diverse bronnen toegevoegd aan het basisbestand zoals bepaald in deze Stap 1.

⁷ Note Havenmonitor 2016: pijpleiding zou ook toegevoegd moeten worden naast wegvervoer, spoorvervoer en binnenvaart in de afbeelding, maar omdat het oorspronkelijke bestand niet is terug te vinden, is dit voor onderzoekers niet mogelijk geweest om aan te passen.

⁸ De CBS-publicatiebestanden worden vaak gebruikt bij het maken van goederenvervoerstatistieken en zijn beschikbaar voor de modaliteiten zeevaart, wegvervoer, spoorvervoer, pijpleiding en binnenvaart.

Stap 2. Bepalen gewicht van het achterlandvervoer per modaliteit van en naar Nederlandse zeehavens

In de NEAC-statistieken staat de herkomst en bestemming van goederenstromen per goederensoort, inclusief de haven waar het is overgeslagen. Deze gegevens maken een verdeling van overgeslagen goederen in havens naar de verschillende modaliteiten voor het voor- en natransport in het achterland (wegvervoer, spoorvervoer, pijpleiding en binnenvaart).

Het hierboven beschreven NEAC-bestand is in Stap 2 gekoppeld aan het bestand zoals bepaald in Stap 1. Dit resulteert in een bestand waarin per haven per goederensoort het gewicht van de binnenkomende en uitgaande goederen is opgenomen. Tevens is in dit bestand ook bekend met welke modaliteit deze in- en uitgaande goederen van of naar het achterland zijn vervoerd.

Stap 3. Bepalen aandeel gewicht van het achterlandvervoer per modaliteit van en naar Nederlandse zeehavens van het Nederlandse beroepsgoederenvervoer

De Havenmonitor neemt uitsluitend de vervoersprestaties in rekening die zijn gerealiseerd door het Nederlandse beroepsgoederenvervoer. De tabellen die in Stap 2 gegenereerd zijn, omvatten het totaal aan vervoerde goederen. In deze Stap 3 wordt aan de hand van de Publicatiebestanden Binnenvaart (bron: CBS) en de Basisbestanden Goederenvervoer (bron: NEA) het aandeel van het Nederlandse beroepsgoederenvervoer berekend.

Stap 4. Bepalen vervoersprestaties (tonkm) van het achterlandvervoer per modaliteit van en naar Nederlandse zeehavens van het Nederlandse beroepsgoederenvervoer

Om tot de vervoersprestaties te komen, dienen de vervoerde gewichten per modaliteit door het Nederlandse beroepsgoederenvervoer vermenigvuldigd te worden met de afstand naar hun herkomst of bestemming.

Voor het bepalen van de afstand naar de herkomst en bestemming is gebruik gemaakt van de Publicatiebestanden Wegvervoer, Spoorvervoer, Pijpleiding en Binnenvaart (bron: CBS). In deze publicatiebestanden staat het vervoerde gewicht en de vervoersprestaties in tonkilometers per verkeersgebied. Hieruit is een gemiddelde afstand berekend. De gemiddelde afstand per haven is vervolgens gekoppeld aan de gewichten van de vervoerde goederen zoals bepaald in Stap 3. Het gewicht is vermenigvuldigd met de gemiddelde afstand hetgeen resulteert in het aantal tonkilometers. De modal split wordt als constant verondersteld.

Berekening van de werkgelegenheid en toegevoegde waarde

De berekening van de directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid en toegevoegde waarde is toegepast conform de Havenmonitor 2008. Hieronder staat een beschrijving van deze methodiek. Voor het *wegvervoer* zijn de totale Nederlandse vervoersprestaties en nationale werkgelegenheidscijfers beschikbaar. Op basis hiervan kan een nationaal gemiddeld aantal werkzame personen per ladingtonkilometer berekend worden welke na vermenigvuldiging met de vervoersprestatie per zeehavengebied in het wegvervoer resulteert in het aantal werkzame personen in het wegvervoer per zeehavengebied.

De bijbehorende toegevoegde waarde wordt vervolgens bepaald door het aantal werkzame personen per zeehavengebied in het wegvervoer te vermenigvuldigen met de toegevoegde waarde per persoon in het goederenvervoer, zoals bepaald aan de hand van Nationale Input/Output tabellen. Deze berekeningsmethode is hieronder als formule weergegeven.

$$WP_{i,j} = \frac{VP_{i,j}}{VP_{i,NL}} * WP_{i,NL}$$
$$TW_{i,j} = WP_{i,j} * TW_{i,NL}$$

Omdat wegvervoer de helft van de niet-locatiegebonden werkgelegenheid genereert, is de beschikbaarheid van gegevens voor deze modaliteit leidend genomen voor de verdere berekeningen. Voor de *binnenvaart* was deze berekeningsmethode gemakkelijk toe te passen, omdat daarvoor ook het aantal werkzame personen en vervoersprestatie op nationaal niveau beschikbaar zijn.

Voor het *spoorvervoer* zijn geen gegevens beschikbaar voor zowel het aantal werkzame personen als toegevoegde waarde in Nederland. Hierdoor is in Havenmonitor 2006 gekozen om voor deze modaliteit een 'bottom-up' aanpak toe te passen om het aantal werkzame personen te bepalen. Gezien het feit dat het aantal bedrijven dat actief in deze markt is zeer beperkt is en daardoor via de Kamer van Koophandel en jaarverslagen van de bedrijven de aantallen werkzame personen en het vervoerd volume verkregen kunnen worden, is dit goed mogelijk. In combinatie met de nationale vervoersprestaties van goederenvervoer per spoor wordt vervolgens het aantal werkzame personen per ladingtonkilometer vastgesteld.

Voor het vervoer per *pijpleiding* zijn direct cijfers beschikbaar van het CBS aangaande werkzame personen en toegevoegde waarde. Uit de nationale Input/Output tabellen is de toegevoegde waarde in heel Nederland voor deze sector te bepalen en het aantal werkzame personen in het vervoer per pijpleiding volgt uit nationale arbeidsvolume cijfers. Vervolgens is net als in voorgaande jaren verondersteld dat 50% van de totale vervoersprestatie als zeehavengerelateerd is te bestempelen en geheel is toe te schrijven aan Rotterdam. Als gevolg van deze aanname zijn werkzame personen en toegevoegde waarde op nationaal niveau voor 50% toegekend aan Rotterdam.

Correcties voor bedrijfsgrootte en regionale verschillen

Zoals vermeld is de grootte van bedrijven alsmede hun regionale ligging van invloed op de bepaling van de locatiegebonden zeehavengerelateerde toegevoegde waarde. Uit de Regionaal Economische Jaarcijfers (REJ) van het CBS blijkt dat er verschillen zijn in toegevoegde waarde per werkzame personen per regio. Uit deze regionale cijfers is een factor per regio te berekenen waarmee het landelijke aantal is te vermenigvuldigen om tot regionale cijfers te komen. Uiteindelijk is ervoor gekozen om één enkele, exacte correctiefactor per gebied per activiteit uit te rekenen. Deze factor vertegenwoordigt dus beide correcties: bedrijfsgrootte en locatie. Deze factor is verondersteld gelijk te blijven gedurende alle jaren, wat impliceert dat over de voorbije jaren heen de verhouding werkzame personen per bedrijfsgrootte-categorie constant is gebleven.

Bepaling indirecte samenhang

Voor de berekening van de indirecte effecten is, conform de voorgaande jaren, gebruik gemaakt van de techniek van Input/Output analyse (op basis van het Leontief vraagbepaalde Input/Output model). Het is echter hier gepast te benadrukken dat een dergelijke analysetechniek in principe niet geschikt is voor sectorale impactstudies voor bestaande economische activiteiten (want resulterend in dubbeltellingen indien hiervoor niet adequaat gecorrigeerd) en

bovendien van een aantal belangrijke theoretische assumpties vertrekt. Zo gaat het Input/Output model er vanuit dat iedere extra vraag (impuls) automatisch leidt tot extra aanbod. Het aanbod is derhalve volledig flexibel (elastisch) verondersteld en past zich zonder extra kosten aan bij de vraag. De prijselasticiteit van de vraag is gelijk aan nul, terwijl de prijselasticiteit van het aanbod gelijk is aan oneindig. Daarnaast veronderstelt het model een volledige complementariteit tussen alle input. Tussen de benodigde intermediaire inputs is geen onderlinge substitutie mogelijk en zijn er geen schaalvoordelen.

Deze theoretische assumpties maken voldoende duidelijk dat ramingen van indirecte effecten van zeehavengerelateerde activiteiten in de rest van de Nederlandse economie met de nodige omzichtigheid gelezen moeten worden.

Als statistische maat voor de verbondenheid van een sector met de Nederlandse economie kunnen multipliers worden gebruikt, met name om vergelijkingen met andere sectoren of het nationale gemiddelde te maken. De uit het model verkregen multipliers worden gebruikt voor het berekenen van de gevolgen van een vraagimpuls in een bepaalde sector op de vraag in andere sectoren.

Een multiplier van bijvoorbeeld 1,6 geeft aan dat behalve het oorspronkelijke directe effect ter grootte van 1, nog een additioneel indirect effect van 0,6 optreedt, elders in de economie. De effecten kunnen daarbij uitgedrukt zijn in termen van werkgelegenheid (werkgelegenheidsmultiplier) en/of toegevoegde waarde (toegevoegde waarde multiplier).

Naast deze ‘achterwaartse effecten’ bij toeleveranciers kunnen zich ook ‘voorwaartse effecten’ voordoen bij afnemers. In een afzonderlijke studie in het kader van de Havenmonitor 2005, de ‘Verkenning Voorwaartse Effecten’, is een eventuele onderschatting onderzocht van het economische belang van de havensector door het niet in kaart brengen van voorwaartse uitstralingseffecten bij afnemers. Voorts geeft deze Verkenning, op basis van representatieve casussen, een onderbouwd inzicht in de (on)mogelijkheden van bepaling van voorwaartse effecten, en dit vanuit een breder kader dan alleen het stramen van input-outputanalyse. Behalve de voorwaartse en achterwaartse effecten bij toeleverende bedrijven is ook sprake van bestedingseffecten. Deze effecten bestaan uit de bestedingsimpuls door de werknemers. Op hun beurt zijn deze werknemers namelijk ook weer consument. Deze effecten zijn niet in deze berekening opgenomen, wat gebruikelijk is bij macro-economische analyses.

Berekening bedrijfsvestigingen

Voor de bedrijfsvestigingsdata wordt net als in de vorige edities van de Havenmonitor gebruik gemaakt van een eenduidig bronbestand, het LISA bestand. Dit bronbestand omvat alle economische indicatoren op bedrijfsvestigingsniveau. Met behulp van de nieuwe data uit het LISA-bestand zijn de “Havenmonitor-bedrijfsvestigingsbestanden” van vorig jaar aangevuld.

Het doel van LISA is het bijeenbrengen van regionale vestigingenregistraties met daaraan gekoppelde werkgelegenheidsgegevens tot een integraal, landsdekkend, uniform en consistent vestigingenregister met gegevens over alle vestigingen in Nederland waar betaald werk wordt verricht. Jaarlijks wordt dit register bijgewerkt op basis van de gegevens van de regionale registerhouders. Om het vestigingenbestand aan te vullen met actuele gegevens over werkgelegenheid wordt daarnaast jaarlijks een enquête uitgezet. Van de vestigingen met 100 en meer werkzame personen wordt de gehele populatie benaderd. Bij de vestigingen met minder dan 100 werkzame personen kan met een steekproef worden volstaan (10-100 WP: 50%, < 10 WP: 25%).

LISA hanteert de volgende definitie voor een bedrijfsvestiging: ‘Locatie van een onderneming, instelling of zelfstandige beroepsbeoefenaar (dat wil zeggen elke fabriek, werkplaats, kantoor, winkel of andere bedrijfsruimte, dan wel elk complex daarvan) waarin of van waaruit een economische activiteit of zelfstandig (vrij) beroep wordt uitgeoefend door minimaal 1 werkzaam persoon’. Ter vergelijking: De Kamers van Koophandel bestempelen een bedrijfsvestiging als iedere in

het Handelsregister ingeschreven onderneming en rechtspersoon in Nederland. De door de regionale registers aangeleverde data volgen de gehanteerde definitie. Toch kan er sprake zijn van afwijkingen omdat sommige regionale registers uitgaan van vestigingsactiviteiten (kan zijn dat er meerdere activiteiten per bedrijfsvestiging zijn die apart in LISA worden geregistreerd). LISA probeert op landelijk niveau deze gegevens zoveel mogelijk te corrigeren, zodat er een uniform bestand bestaat.

Zoals reeds vermeld bij de werkgelegenheidscijfers wordt er in het LISA bestand geen uniforme peildatum gebruikt. De door regionale registerhouders gehanteerde peildata zijn te vinden in Tabel B 2. Om tot bedrijfsvestigingscijfers met één enkele peildatum te komen, is besloten de peildata van de economische indicatoren te verschuiven naar 1 juli. Tijdens de controle door individuele havenbeheerders is geconstateerd dat de gegevens over vestigingen met 1 arbeidsplaats niet goed te controleren zijn. Daarop is besloten om vestigingen die over de gehele tijdreeks 0 en/of 1 werkzame personen hebben geregistreerd in principe buiten beschouwing te laten. Bedrijven die in de periode op enig moment wel meer dan 1 arbeidsplaats kennen, maar over andere jaren 0 of 1 arbeidsplaats zijn wel meegenomen in de analyse. Uitgangspunt is dat het onterecht zou zijn om een vestiging die op een bepaald moment bijvoorbeeld 10 werkzame personen kent, maar een jaar later slechts 1 arbeidsplaats die vestiging in het ene jaar (WP=10) wel mee te tellen, maar in het daaropvolgende jaar (WP=1) niet mee te tellen. Het kan immers zo zijn dat het tijdelijk minder goed gaat met de vestiging, maar dat de vestiging nog steeds relevant is voor de haven. In tegenstelling tot het Handelsregister zijn de publieke organisaties in LISA wel vertegenwoordigd doordat ook vestigingen van de overheid, het onderwijs, de gezondheidszorg en de vrije beroepsbeoefenaars worden geregistreerd, terwijl een full time werkzame persoon⁹ gemiddeld 12 uur per week of meer werkzaam is waarbij het Handelsregister uit gaat van 15 uur. In beide bestanden zijn lege BV's en overige vestigingen uit de categorie zakelijk beheer, alsmede rechtspersonen zoals verenigingen en stichtingen waar geen economische activiteit verricht wordt, niet opgenomen.

Berekening private investeringen [niet relevant voor Havenmonitor 2017]

De indicator 'Investeringen in de Nederlandse zeehavens' biedt een bijkomend inzicht in de economische ontwikkeling van de relevante zeehavengebieden en bedrijven in zeehavengerelateerde sectoren.

Een toename van de investeringen geeft aan dat bedrijven de activiteiten in het havengebied willen continueren, terwijl een afname een indicatie *kan* zijn voor (relatieve) achteruitgang van het gebied. In het laatste geval kunnen andere gebieden interessantere opties zijn geworden voor het accommoderen van bedrijfsactiviteiten. Een afname van de investeringen betekent echter niet per definitie een (relatieve) achteruitgang van het gebied. Een jaar met minder investeringen hoeft dit namelijk nog niet te impliceren, omdat het niveau van investeringen jaarlijks kan verschillen. Het bedrijfsleven investeert het ene jaar meer dan het andere jaar. Oorzaken hiervoor zijn onder andere de economische (wereld)situatie, de bedrijfseconomische situatie, de economische levensduur van de activa en innovaties. Investeringen creëren tijdelijke werkgelegenheid om de betreffende activa te bouwen en te vervangen. Eveneens kunnen de investeringen gericht zijn op het creëren van structurele werkgelegenheid, maar dat is sterk afhankelijk van het type investering (nieuw, uitbreidings- of vervangingsinvesteringen). Voor de Havenmonitor 2011 is voor het eerst gekeken naar zowel de private als de publieke investeringen in de zeehavengebieden. Bij private investeringen gaat het om investeringen in vaste activa van ondernemingen (materiële of immateriële activa die langer dan een jaar in het

⁹ Basis voor indeling vestigingen naar grootte-klasse

productieproces worden gebruikt), investeringen die direct gericht zijn op de prestaties van de eigen onderneming. Hiervoor is gebruik gemaakt van de CBS-investeringsstatistieken voor het in kaart brengen van de private investeringen in Nederland. Hiervoor is aan het CBS gevraagd om de investeringen in kaart te brengen op basis van de sector- en gebiedsafbakening, gehanteerd in dit onderzoek. Het CBS heeft vanaf het jaar 2000 investeringsstatistieken in gedetailleerde vorm beschikbaar. In deze rapportage zijn de investeringsstatistieken van 2000 tot en met 2015 verwerkt. Het detailniveau van de gegevens is echter beperkt. Door de geheimhoudingsverplichting van het CBS, die inhoudt dat geen individuele informatie onthuld mag worden, zijn de investeringen op een aggregatieniveau gepresenteerd waarbij zoveel mogelijk informatie toegankelijk blijft. Zelfs dan is het in enkele gevallen niet mogelijk om de investeringen weer te geven als gevolg van de geheimhoudingsverplichting. Daarnaast worden cijfers niet beschikbaar gesteld indien ze niet voldoen aan de gehanteerde betrouwbaarheidsmarge zoals die door het CBS wordt gehanteerd.

Bijlage 2 Overzicht zeehavengerelateerde activiteiten

SBI'08 code	Omschrijving '08	Omschrijving in HM	IO Nummer	IO Omschrijving
	Visserij, kweken van vis en schaaldieren			
0311	Zee- en kustvisserij	Voedingsmiddelenindustrie	7	Visserij
0312	Binnenvisserij	Voedingsmiddelenindustrie	7	Visserij
0321	Kweken van vis en schaaldieren	Voedingsmiddelenindustrie	7	Visserij
	Aardolie en aardgas			
0610	Winning van aardolie	Aardolie industrie	8	Aardolie- en aardgaswinning
0620	Winning van aardgas	Aardolie industrie	8	Aardolie- en aardgaswinning
0910	Dienstverlening ten behoeve van de aardolie- en aardgaswinning	Overig	8	Aardolie- en aardgaswinning
	Winning van zand, grind, klei, zout e.d.			
0812	Winning van zand, grind en klei	Overig	9	Delfstoffenwinning overig
	Vervaardiging van voedingsmiddelen en dranken			
1020	Visverwerking	Voedingsmiddelenindustrie	11	Visverwerking
104101	Vervaardiging van plantaardige en dierlijke oliën en vetten	Voedingsmiddelenindustrie	15	Vervaardiging overige voedingsmiddelen
104102	Raffinage van plantaardige en dierlijke oliën en vetten	Voedingsmiddelenindustrie	15	Vervaardiging overige voedingsmiddelen
1042	Vervaardiging van margarine en overige spijsvetten	Voedingsmiddelenindustrie	15	Vervaardiging overige voedingsmiddelen
1061	Vervaardiging van meel (geen zetmeel)	Voedingsmiddelenindustrie	15	Vervaardiging overige voedingsmiddelen
1062	Vervaardiging van zetmeel	Voedingsmiddelenindustrie	15	Vervaardiging overige voedingsmiddelen
1091	Vervaardiging van veevoeders	Voedingsmiddelenindustrie	15	Vervaardiging overige voedingsmiddelen
10821	Verwerking van cacao	Voedingsmiddelenindustrie	15	Vervaardiging overige voedingsmiddelen
10822	Vervaardiging van chocolade en suikerwerk	Voedingsmiddelenindustrie	15	Vervaardiging overige voedingsmiddelen
1083	Verwerking van koffie en thee	Voedingsmiddelenindustrie	16	Koffiebranderijen en theepakkerijen
1089	Vervaardiging van overige voedingsmiddelen n.e.g.	Voedingsmiddelenindustrie	15	Vervaardiging overige voedingsmiddelen
	Houtindustrie			
16101	Zagen en schaven en overige primaire houtbewerking	Overig	22	Hout, kurk, riet en vlechtwerk
	Vervaardiging van papier en karton			
1712	Vervaardiging van grafisch papier en karton	Overig	23	Pulp, papier en karton
17121	Vervaardiging van grafisch papier en karton	Overig	23	Pulp, papier en karton
17122	Vervaardiging van papier en karton voor verpakking	Overig	23	Pulp, papier en karton
17129	Vervaardiging van papier en karton (geen grafisch en niet voor verpakking)	Overig	23	Pulp, papier en karton
	Aardolie- en steenkoolverwerkende industrie			

Economische betekenis Nederlandse zeehavengebieden 2017

19201	Aardolieraffinage	Aardolie industrie	27	Aardolieverwerking, splijt- en kweekstoffen, cokes
19202	Aardolieverwerking (geen raffinage)	Aardolie industrie	27	Aardolieverwerking, splijt- en kweekstoffen, cokes
	Vervaardiging van chemische producten			
2011	Vervaardiging van industriële gassen	Chemische industrie	28	Chemie basis
2012	Vervaardiging van kleur- en verfstoffen	Chemische industrie	28	Chemie basis
201302	Vervaardiging van overige anorganische basischemicaliën	Chemische industrie	29	Chemie anorganisch
20141	Vervaardiging van petrochemische producten	Chemische industrie	30	Petrochemie
201499	Vervaardiging van overige organische basischemicaliën (geen petrochemische producten)	Chemische industrie	30	Petrochemie
2015	Vervaardiging van kunstmeststoffen en stikstofverbindingen	Chemische industrie	31	Kunstmest
2016	Vervaardiging van kunststof in primaire vorm	Chemische industrie	31	Kunstmest
2020	Vervaardiging van verdelingsmiddelen en overige landbouwchemicaliën	Chemische industrie	31	Kunstmest
2052	Vervaardiging van lijm en bereide kleefmiddelen	Chemische industrie	32	Chemie eind
2053	Vervaardiging van etherische oliën	Chemische industrie	32	Chemie eind
205903	Vervaardiging van overige chemische producten n.e.g.	Chemische industrie	32	Chemie eind
2222	Vervaardiging van verpakkingsmiddelen van kunststof	Chemische industrie	33	Rubber en kunststof
	Vervaardiging van glas, aardewerk, cement-, kalk- en gipsproducten			
23611	Vervaardiging van producten van beton voor de bouw en van kalkzandsteen	Overig	34	Bouwmaterialen
2363	Vervaardiging van stortklare beton	Overig	34	Bouwmaterialen
2391	Vervaardiging van schuur-, slijp- en polijstmiddelen	Overig	34	Bouwmaterialen
2399	Vervaardiging van overige producten van beton, gips en cement	Overig	34	Bouwmaterialen
	Vervaardiging van metalen in primaire vorm			
2410	Vervaardiging van ijzer en staal en van ferrolegeringen	Basismetalaal- en metaalproductenindustrie	35	Basismetalaal
2420	Vervaardiging van stalen buizen, pijpen, holle profielen en fittings daarvoor	Basismetalaal- en metaalproductenindustrie	35	Basismetalaal
2433	Koudvormen en koudfelsen	Basismetalaal- en metaalproductenindustrie	35	Basismetalaal
2434	Koudtrekken van draad	Basismetalaal- en metaalproductenindustrie	35	Basismetalaal
2441	Vervaardiging van edele metalen	Basismetalaal- en metaalproductenindustrie	35	Basismetalaal

Economische betekenis Nederlandse zeehavengebieden 2017

2442	Vervaardiging van aluminium	Basismetiaal- en metaalproductenindustrie	35	Basismetiaal
2445	Vervaardiging van overige non-ferrometalen	Basismetiaal- en metaalproductenindustrie	35	Basismetiaal
	Vervaardiging van producten van metaal			
2511	Vervaardiging van metalen constructiewerken en delen daarvan	Basismetiaal- en metaalproductenindustrie	36	Metaalprodukten
2529	Vervaardiging van metalen tanks en reservoirs	Basismetiaal- en metaalproductenindustrie	36	Metaalprodukten
2561	Oppervlaktebehandeling en bekleding van metaal	Basismetiaal- en metaalproductenindustrie	36	Metaalprodukten
2562	Algemene metaalbewerking	Basismetiaal- en metaalproductenindustrie	36	Metaalprodukten
2591	Vervaardiging van stalen vaten, fusten en transportkannen	Basismetiaal- en metaalproductenindustrie	36	Metaalprodukten
	Vervaardiging van machines en apparaten			
2790	Vervaardiging van overige elektrische apparatuur	Overig	40	Overige elektrische machines en apparaten
2811	Vervaardiging van motoren en turbines	Overig	37	Machines en apparaten
2822	Vervaardiging van hijs-, hef- en transportwerktuigen	Overig	37	Machines en apparaten
	Vervaardiging van auto's, aanhangwagens en opleggers			
29201	Carrosseriebouw	Transportmiddelenindustrie	43	Auto-industrie
29202	Vervaardiging van aanhangwagens en opleggers	Transportmiddelenindustrie	43	Auto-industrie
	Vervaardiging van transportmiddelen			
3011	Bouw van schepen en drijvend materieel (geen sport- en recreatievaartuigen)	Transportmiddelenindustrie	44	Scheepbouw
3012	Bouw van sport- en recreatievaartuigen	Transportmiddelenindustrie	44	Scheepbouw
3315	Reparatie en onderhoud van schepen	Transportmiddelenindustrie	44	Scheepbouw
	Milieudienstverlening			
383102	Sloop van schepen, witgoed, computers e.d.	Overig	49	Voorbereiding tot recycling
383202	Voorbereiding tot recycling van afval (geen metaalafval)	Overig	49	Voorbereiding tot recycling
3821	Behandeling van afval	Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	98	Milieudienstverlening bedrijven
	Bouwnijverheid			
4291	Natte waterbouw	Overig	54	Grond-, water- en wegebouw
	Handel in en reparatie van auto's en motorfietsen			

Economische betekenis Nederlandse zeehavengebieden 2017

45193	Handel in en reparatie van aanhangwagens en opleggers (geen caravans)	Groothandel	58	Autogroothandel
	Groothandel en handelsbemiddeling			
46211	Groothandel in granen	Groothandel	61	Groothandel
46218	Groothandel in akkerbouwproducten en veevoeder algemeen assortiment	Groothandel	61	Groothandel
46219	Groothandel in overige akkerbouwproducten	Groothandel	61	Groothandel
46311	Groothandel in groenten en fruit	Groothandel	61	Groothandel
46312	Groothandel in consumptie-aardappelen	Groothandel	61	Groothandel
4634	Groothandel in dranken (geen zuivel)	Groothandel	61	Groothandel
46382	Groothandel in vis, schaal- en weekdieren	Groothandel	61	Groothandel
46496	Groothandel in sportartikelen (geen watersport)	Groothandel	61	Groothandel
46711	Groothandel in vaste brandstoffen	Groothandel	61	Groothandel
46712	Groothandel in vloeibare en gasvormige brandstoffen	Groothandel	61	Groothandel
46713	Groothandel in minerale olieproducten (geen brandstoffen)	Groothandel	61	Groothandel
46721	Groothandel in metaalertsen	Groothandel	61	Groothandel
46722	Groothandel in ferrometalen en -halfabrikaten	Groothandel	61	Groothandel
46723	Groothandel in non-ferrometalen en -halfabrikaten	Groothandel	61	Groothandel
46731	Groothandel in hout en plaatmateriaal	Groothandel	61	Groothandel
46735	Groothandel in zand en grind	Groothandel	61	Groothandel
46751	Groothandel in chemische grondstoffen en chemicaliën voor industriële toepassing	Groothandel	61	Groothandel
46752	Groothandel in bestrijdingsmiddelen en kunstmeststoffen	Groothandel	61	Groothandel
467691	Groothandel in overige intermediaire producten n.e.g.	Groothandel	61	Groothandel
46772	Groothandel in ijzer- en staalschroot en oude non-ferrometalen	Groothandel	61	Groothandel
46691	Groothandel in intern transportmaterieel	Groothandel	61	Groothandel
46697	Groothandel in scheepsbenodigdheden en visserij-artikelen	Groothandel	61	Groothandel
46699	Groothandel in overige machines en apparaten voor industrie en handel n.e.g.	Groothandel	61	Groothandel
	Vervoer over water			
5010	Zee- en kustvaart (passagiersvaart en veerdiensten)	Zeevaart	67	Zeevaart
50201	Zee- en kustvaart (vracht- en tankvaart; geen sleepvaart)	Zeevaart	67	Zeevaart
50202	Zee- en kustsleepvaart	Zeevaart	67	Zeevaart
5030	Binnenvaart (passagiersvaart en veerdiensten)	Binnenvaart	68	Binnenvaart
50401	Binnenvaart (vrachtvaart)	Binnenvaart	68	Binnenvaart

Economische betekenis Nederlandse zeehavengebieden 2017

50402	Binnenvaart (tankvaart)	Binnenvaart	68	Binnenvaart
50403	Binnenvaart (sleep- en duwvaart)	Binnenvaart	68	Binnenvaart
	Dienstverlening t.b.v. het vervoer			
52241	Laad-, los- en overslagactiviteiten voor zeevaart	Overslag/opslag	71	Dienstverlening vervoer water
52242	Laad-, los- en overslagactiviteiten niet voor zeevaart	Overslag/opslag	70	Dienstverlening ah vervoer
52101	Opslag in tanks	Overslag/opslag	71	Dienstverlening vervoer water
52102	Opslag in koelhuizen e.d.	Overslag/opslag	70	Dienstverlening ah vervoer
52109	Opslag in distributiecentra en overige opslag (niet in tanks, koelhuizen e.d.)	Overslag/opslag	70	Dienstverlening ah vervoer
5222	Dienstverlening voor vervoer over water	Dienstverlening t.b.v. het vervoer	71	Dienstverlening vervoer water
52291	Expediteurs, cargadoors, bevrachters en andere tussenpersonen in het goederenvervoer	Dienstverlening t.b.v. het vervoer	70	Dienstverlening ah vervoer
52292	Weging en meting	Dienstverlening t.b.v. het vervoer	70	Dienstverlening ah vervoer
	Verhuur en lease			
7712	Verhuur en lease van vrachtwagens, autobussen, caravans en aanhangwagens	Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	80	Verhuur roerende goederen
7734	Verhuur en lease van schepen	Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	80	Verhuur roerende goederen
773999	Verhuur en lease van overige machines en werktuigen en van overige goederen (geen automaten)	Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	80	Verhuur roerende goederen
	Overige zakelijke dienstverlening			
812202	Industriële reiniging; reiniging van kachels, boilers ed	Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	88	Overige zakelijke dienstverlening
35111	Productie van elektriciteit door thermische, kern- en warmtekrachtcentrales	Elektriciteitsproductie	50	Energiebedrijven
35112	Productie van elektriciteit door windenergie	Elektriciteitsproductie	50	Energiebedrijven
35113	Productie van elektriciteit door zonnecellen, warmtepompen en waterkracht	Elektriciteitsproductie	50	Energiebedrijven
3512	Beheer en exploitatie van transportnetten voor elektriciteit, aardgas en warm water	Elektriciteitsproductie	50	Energiebedrijven
3513	Distributie van elektriciteit en gasvormige brandstoffen via leidingen	Elektriciteitsproductie	50	Energiebedrijven
3514	Handel in elektriciteit en in gas via leidingen	Elektriciteitsproductie	50	Energiebedrijven
	Beveiliging en opsporing			
8010	Particuliere beveiliging	Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	88	Overige zakelijke dienstverlening

Economische betekenis Nederlandse zeehavengebieden 2017

8020	Beveiliging via beveiligingssystemen	Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	88	Overige zakelijke dienstverlening
	Overheid			
8411	Algemeen overheidsbestuur (alleen zeehavengerelateerd)	Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	89	Algemeen bestuur, rijk
8422	Defensie	Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	92	Defensie
8424	Politie	Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	91	Overig algemeen bestuur en sociale verzekering
8425	Brandweer	Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	90	Algemeen bestuur, gemeente
	Belangenorganisaties			
9411	Bedrijfs- en werkgeversorganisaties	Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	102	Dienstverlening overig
9412	Beroepsorganisaties	Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	102	Dienstverlening overig
	Vervoer over land			
4920	Goederenvervoer per spoor	Spoorvervoer	65	Goederenvervoer
4941	Goederenvervoer over de weg (geen verhuizingen)	Wegvervoer	65	Goederenvervoer
4950	Transport via pijpleidingen	Pijpleiding	66	Vervoer via pijpleidingen
	Overig			
2662	Lafarge (delfzijl)	Overig	34	Bouwmaterialen
45191	NISSAN (amsterdam)	Groothandel	58	Autogroothandel